

Zemplén Régió Fejlesztése Sorozat

Zempléni gazdaságfejlesztési tanulmányok 2013.

Sárospatak, 2014. augusztus

Sorozatszerkesztő: Dr. Dankó László
MSc, MA, PhD, CSc.
tanszékvezető egyetemi docens

Lektorálta: Dr. Steiner István ügyvezető igazgató és
Ogár Zoltán ZTVE munkaszervezet vezető

©: Benkő Judit, Dankó László, Szabó Zsuzsa

www.sarospatak.eu

A szabadság ősi földje

Kiadja: Sárospatak és Környéke Turizmusáért Egyesület
3950 Sárospatak Szent Erzsébet utca 3.
telefon: 0036 47 513-150,
e-mail: sarospatak.tdm@gmail.com
www.sarospatak.eu

Kiadásért felelős: a Sárospatak és Környéke Turizmusáért Egyesület Elnöke

HU ISSN 2062-7262

A „Zempléni gazdaságfejlesztési tanulmányok 2013.” a Zemplén Régió Fejlesztése Sorozat második, CD-ROM formátumú köteteként jelent meg, s két zempléni kötődésű, felsőfokú gazdasági tanulmányokat végzett fiatal szakdolgozatainak szerkesztett változatait tartalmazza.

A megjelentetett tanulmányok mind a vidékfejlesztésben, mind a határon átnyúló gazdasági együttműködés intenzifikálását segítő zempléni Európai Területi Társulás létrehozása tekintetében hasznos és megvalósítható gondolatokat, javaslatokat tartalmaznak.

Szerkesztőként örömmel foglalkoztam a fiatalokkal, térségi kötődésű kutatómunkájuk segítségével és a jelen tanulmányok szerkesztésével, megjelentetésével.

Tartalomjegyzék

DANKÓ LÁSZLÓ PhD. - BENKŐ JUDIT BA:5_VIDÉKFEJLESZTÉS ZEMPLÉNBEN A LEADER PROGRAM KERETÉBEN	5
Bevezetés.....	5
1. LEADER alapú vidékfejlesztés és a társadalmi (közösségi) marketing.....	6
1.1 LEADER alapú vidékfejlesztés	6
1.1.1 LEADER az Európai Unióban	7
1.1.2 A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport megalakulása.....	10
1.2 Társadalmi marketing és a vidékfejlesztés	11
1.2.1 A társadalmi (közösségi) marketing	12
1.2.2 A régiómarketing.....	16
2. LEADER alapú vidékfejlesztési stratégia bemutatása és elemzése.....	18
2.1 A Zempléni Tájak akcióterület helyzetének elemzése	18
2.1.1 A térség általános jellemzői, a hely szelleme.....	18
2.1.2 A térség környezeti állapota.....	19
2.1.3. A térség foglalkoztatottsági helyzete.....	19
2.1.4 A térség helyzete a vállalkozások szempontjából	20
2.1.5 A térség jelentősebb non-profit szervezeteinek jellemzése	21
2.1.6 A térség demográfiai helyzete.....	21
2.1.7 A térség infrastrukturális adottságai	22
2.1.8 A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport területének SWOT elemzése.....	23
2.2 Közép-, illetve rövidtávú célpiramis kialakítása, stratégiai irányok és feladatok meghatározása.....	27
2.2.1 A Zempléni Tájak Helyi Közösség jövőképe	27
2.2.2 , Stratégiai fejlesztési irányok, célrendszer meghatározása	28
2.2.3 Stratégiai program	29
2.3 A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport vidékfejlesztési eredményei a megítélt támogatások tükrében	31
3. Közösségi marketing eszközök a LEADER alapú vidékfejlesztésben.....	35
3.1 Térségfejlesztés eredményei a befektetés ösztönzésben, turizmusban	35
3.2 A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia megvalósítását támogató közösségi marketing ..	36
3.2.1 A vidékfejlesztést támogató közösségi marketing jellemzői és struktúrája	36
3.2.2 A Zempléni Tájak HACS munkaszervezetének marketingje	37
4. Összegzés, következtetések	43
Irodalomjegyzék.....	45
DANKÓ LÁSZLÓ PhD. - SZABÓ ZSUZSA BA, MA:A HATÁR-MENTI GAZDASÁGI KAPCSOLATOK EURÓPAI ÉS HAZAI FEJLŐDÉSE, A FEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI A SZLOVÁK ÉS MAGYAR ZEMPLÉN RÉGIÓBAN	48
Bevezetés.....	48
1. Az európai határon átnyúló (CBC) kapcsolatok értelmezése és kialakulásuk gazdaságtörténeti vizsgálata	49
1.1 Regionalizáció – regionalizmus – határmenti együttműködés- eurorégió - munkaközösség.....	49
1.2 A határon átnyúló együttműködések főbb európai szerveződései	51
1.3 A határokon átnyúló együttműködések jogi és támogatási rendszerének fejlődése ..	56

1.4 Szubregionális együttműködés gazdaságtörténeti előzményei a Kárpát-medencében	64
2. Határon átnyúló együttműködések, eurorégiók a Kárpát-medencében	69
2.1 Magyar részvételű határon átnyúló együttműködések	69
2.2 Határon átnyúló együttműködések a Keleti-Kárpátok térségében.....	76
2.3 Az Európai Unió társfinanszírozásában megvalósuló Kárpát-medencei programok	82
3. Zemplén-Zemplín európai területi társulás kialakításának, fejlesztésének és működtetésének megtervezése.....	87
3.1 Az Európai Területi Társulás európai és hazai szabályozása	87
3.2 Kárpát-medencei európai területi társulások tanulmányozása.....	89
3.3 Zemplén-Zemplín Európai Területi Társulás célrendszerének, fejlesztési koncepciójának és működtetésének megtervezése	94
4. Összegzés, következtetések	108
Irodalomjegyzék.....	110
Melléklet	115
1.sz melléklet:	115
Európai határon átnyúló kooperációban (CBC) érintett területek térképe.....	115
2. sz melléklet:	116
Strukturális Alapok 2007-13: Határmenti (CBC) programok	116

DANKÓ LÁSZLÓ PhD. - BENKŐ JUDIT BA: VIDÉKFEJLESZTÉS ZEMPLÉNBEN A LEADER PROGRAM KERETÉBEN

Bevezetés

Az Európai Unió költségvetési kiadásainak közel felét kitevő agrárpolitikai támogatási rendszer jelentős költségvetési terhe, valamint a világkereskedelmi körtárgyalásokon követelt piacnyitás arra készítette az Európai Unió Bizottságát, hogy a 2007-13 tervezési időszakra előkészítse a közös agrárpolitika átalakítását, benne az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap létrehozását, a vidékfejlesztés LEADER alapú rendszerének kiépítését.

Az európai vidékfejlesztési politika alapján hozott hazai szabályok szerint a 2007. évi előkészítés, tervezés után a 2008-ban létrejött Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület a LEADER elvek mentén kialakított 2013-ig szóló helyi vidékfejlesztési stratégiájában a stratégia célpiramisát bontotta ki az általános és stratégiai célok, fejlesztési prioritások – intézkedések – megoldási javaslatok mentén hat stratégiai, 34 intézkedés és 177 megoldási javaslat nevesítésével.

Tanulmányunkban arra a problémára kerestem a választ, hogy vajon a Zemplén északi, periférikus részén miként tudtak élni az európai vidékfejlesztés szemléletváltása eredményeként hazánkban is bevezetett decentralizált vidékfejlesztési tervezéssel és támogatási rendszer kínálta lehetőségekkel, s azok megismertetését és igénybe vételét az egyesület munkaszervezete milyen társadalmi marketing eszközökkel segítette elő?

Tanulmányunk elkészítéséhez szekunder kutatás keretében szakirodalom feldolgozás alapján megismerkedtem a LEADER alapú vidékfejlesztéssel, az ehhez kapcsolódó közösségi marketing lehetőségekkel. Ezután az egyesület tervezést koordináló csoportjának és munkaszervezetének számomra elérhető, nyilvános anyagait tanulmányoztuk.

Primer kutatás keretében szakértői interjúkat, beszélgetéseket folytattunk a munkaszervezet alkalmazottaival és olyan zempléni intézmények, vállalkozások vezetőivel, munkatársaival, akik vidékfejlesztési kérdésekben hasznos gondolatokkal gazdagították munkámat. Szakdolgozatom elkészítését a primer információgyűjtés (megfigyelés) tekintetében az is megkönnyítette, hogy az akciócsoport egyik településén élek gyermekkorom óta, s itt töltöttem a szakmai gyakorlatomat is, így közvetlen tapasztalatokkal bírok a térséget illetően.

A tanulmányunk bevezető részében szakirodalmi áttekintést végeztünk, melynek keretében bemutatjuk a LEADER alapú vidékfejlesztést, a zempléni akciócsoport kialakulását, illetve a társadalmi, közösségi és régiómarketinget, ezek kapcsolatát.

Tanulmányunk második része a helyzetértékelésre alapozott helyi vidékfejlesztési stratégia bemutatását, az elmúlt években meghirdetett – a LEADER akciócsoport döntési és ügyintézési hatáskörébe utalt – támogatási körök és jogcímek mentén megítélt fejlesztési támogatások áttekintését, összegzését tartalmazza.

A dolgozat záró fejezete azokat a társadalmi marketing törekvéseket és eszközöket mutatja be, melyekkel az egyesület munkaszervezete támogatja az akcióterület önkormányzatai, vállalkozásai és civil szervezetei felé a kitűzött társadalmi hatás (a vidék fejlődése) érdekében megvalósított aktivitását, a támogatási lehetőségek, s a munkaszervezet tevékenységének a megismertetését, a pályázati kedv növelését.

A dolgozat készítése keretében megfogalmazott hipotéziseink:

1. A hátrányos helyzetű vidéki térségek fejlesztése európai probléma és megoldásukban új közösségi eszközök érhetőek el.
2. A vidékfejlesztésben is szükség van jól átgondolt, az érintett közösség által támogatott, tervezett tervezési és fejlesztési keretekre.
3. A térség fejlődéséhez, a támogatási lehetőségek igénybe vételéhez nem elegendőek a közösségi szerveződések és források, szükség van az érintettek pályázati aktivitására is.
4. A támogatási lehetőségek megismertetése, a pályázói kedv növelése a társadalmi marketing különböző eszközeivel elősegíthető, növelhető.

1. LEADER alapú vidékfejlesztés és a társadalmi (közösségi) marketing

1.1 LEADER alapú vidékfejlesztés

Az Európai Unióban a strukturális támogatások célja, hogy a különböző régiók fejlettségbeli különbségét csökkentsék és a legelmaradottabb régiók lemaradását mérsékeljék.

A közösségi kezdeményezések, a strukturális alapokhoz hasonlóan a gazdasági és társadalmi kohéziós célok érdekében működtek, a lényeges eltérés az alkalmazott munkamódszerek között volt. Míg a strukturális alapok fejlesztéseit nemzeti szinten koordinálták, addig a közösségi kezdeményezéseket központilag, Brüsszelből irányították. A közösségi kezdeményezések fő célja a specifikus területekhez tartozó úttörő jellegű, innovatív megközelítések támogatása volt. A Kezdeményezésekben részt vevők kötelezték magukat az eredményeik közkinccsé tételére annak érdekében, hogy más tagállamokban és tagjelölt országokban is fel lehessen használni a megszerzett tapasztalatokat.

A 28 európai uniós tagország lakosságának több mint 56%-a vidéki térségekben él, melyek együttesen az EU összterületének 91%-át alkotják. A vidékfejlesztés ezért kiemelten fontos szakpolitikai terület. A mezőgazdasági tevékenység és az erdőgazdálkodás a jövőben is döntő szerepet játszik az EU vidéki térségeiben megvalósuló földhasználat és erőforrás-gazdálkodás szempontjából. Jelentőségüket fokozza, hogy lehetőséget biztosítanak a vidéki közösségek gazdasági profiljának bővítésére. Ezért az Unió egésze számára prioritást jelent az európai vidékfejlesztési politika megerősítése.

A LEADER (Liason Entre de Development de l'Economie Rurale) az Európai Unió által kezdeményezett programok (ún. közösségi kezdeményezések) közé tartozik¹. A közösségi kezdeményezések gondolata a Strukturális Alapok 1989-es reformjának kapcsán merült föl. Valamennyi Községi kezdeményezés legfőbb célja éppen az volt, hogy új elképzeléseket és új módszereket kísérletezzen ki az Európai Unió országait érintő kulcsfontosságú témákat illetően annak érdekében, hogy ezt követően kiigazítsa, vagy gazdagítsa az általános politikákat. Olyan területeket támogat, amelyeket nem fednek le a

¹ Rural Development policy 2007-2013 http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm

tagállamok fejlesztési tervei, viszont fejlesztésük az Unió érdekében áll. A kezdeményezések lehetőséget nyújtanak a Bizottságnak arra, hogy speciális eszközöket mozgósítsanak a Közösség számára rendkívüli jelentőségű tevékenységek megvalósításához.

A korábbi programszakaszban (1994-99) mintegy tucatnyi Közösségi Kezdeményezés működött. A 2000-2006 programozási időszakban az Európai Bizottság a hatékonyság és átláthatóság érdekében a Közösségi Kezdeményezések számát négyre csökkentette. A Közösségi Kezdeményezések finanszírozására a Strukturális Alapok kötelezettségi előirányzatainak 5,35% -² (10,4 milliárd Euró) fordították.

A négy Közösségi kezdeményezés: az URBAN (célja: a válságban lévő városok és a városi agglomerációk gazdasági és szociális regenerációja), az EQUAL (célja: transznacionális együttműködés új eszközök kifejlesztésére a munkaerőpiacon előforduló diszkrimináció és az egyenlőtlenség ellen vívott harcban), az INTERREG (célja: a határon átnyúló, transznacionális és inter-regionális együttműködések támogatása, az Európai Unió egész területének kiegyensúlyozott és tartós fejlődése érdekében) és a LEADER+. Az európai mezőgazdasági modell kialakításával összhangban a LEADER Közösségi kezdeményezés célja a vidéki szereplők ösztönzése és támogatása a térségük hosszú távú lehetőségeiről történő együttgondolkodásban és a térség fenntartható fejlődésének integrált, innovatív stratégiák mentén történő megvalósításában, amely új utakat tár fel az alábbi kulcsterületeken:

- a természeti és a kulturális adottságok gazdagítása,
- a gazdasági környezet megerősítése,
- a közösségek önszervező képességének javítása és
- az együttműködések ösztönzése.

A LEADER a helyi akciócsoportok – helyi szinten működő aktív partnerség – által kidolgozott integrált vidékfejlesztési programokat támogatja. A helyi akciócsoportok felelősek a helyi vidékfejlesztési terv elkészítéséért, a helyi pályázati rendszer működtetéséért a terv megvalósítása érdekében. Valamennyi projektnek hozzá kell járulnia a csoport átfogó stratégiai céljainak eléréséhez, úgy, ahogy azt a helyi vidékfejlesztési tervben közösen rögzítették.

A projektek kisméretűek, innovatívak és pozitív hatással vannak a térségre a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóság jegyében. A LEADER nagy hangsúlyt fektet a partnerségre és a helyi akciócsoportokat összekapcsoló hálózat működtetésére, melynek célja a tapasztalatcsere és a gyakorlati tudás minél szélesebb körben történő megosztása.

1.1.1 LEADER az Európai Unióban

A **LEADER I program** (1991-94) mintegy 217 helyi csoportot (Local Action Group, helyi akciócsoport) aktivizált, amely csoportok saját térségükben tevékenységek széles skáláját támogatták. Ilyen tevékenységtípusok voltak például a vidéki turizmus szálláshely és szolgáltatás bővítése, képzési programok, kisipari tevékenységek, kisvállalkozások fejlesztése és a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációja. A program 400 millió ECU-vel gazdálkodhatott. A Bizottság felismerte, hogy a LEADER program keretében támogatott intézkedések hatékonysága javul, ha azt decentralizáltan, a helyi erőkre támaszkodva tervezik és hajtják végre.

A LEADER I sikerére alapozva a **LEADER II** programra (1995-99) az előző időszakban elkülönített összeg több mint négyszeresét juttatták (1,7 milliárd €). A LEADER II céljai

² http://www.nfu.hu/kozossegi_kezdemenyezesek

részben megfeleltek a LEADER I prioritásainak, de nagyobb hangsúlyt kapott az innováció:

- helyi modell értékű vidékfejlesztési kezdeményezések támogatása,
- innovatív, demonstratív és átvehető intézkedések támogatása, amelyek tükrözik a vidékfejlesztés új irányvonalát,
- tapasztalatok, stratégiák és know-how cseréjének támogatása³.

A LEADER II elődjénél jóval nagyobb hangsúlyt fektetett a helyi emberek, közösségek aktivizálására és fejlesztésére annak érdekében, hogy azok bekapcsolódjanak a helyi fejlesztési folyamatokba. 1998-ra 850 helyi csoport (LAG) és 59 egyéb szereplő vált a LEADER II program aktív részévé a Közösségen belül.

A **LEADER+** (2000-2006) továbbra is kísérleti programként szolgált az integrált, fenntartható fejlesztés új megközelítése alakításához és teszteléséhez, amelynek célja az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának formálása, kiegészítése, megerősítése.

A LEADER egyedi vonása a vidéki térségek közösségi részvétellel kialakított integrált vidékfejlesztési tervének széleskörű, helyi partnerségre alapozott megvalósítása. A vidékfejlesztés ezen új modellje a kialakult LEADER kapcsolatrendszeren, hálózaton keresztül mindenki számára elérhető. A LEADER+ Közösségi kezdeményezés részévé vált az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának, amely a Közös Agrárpolitika második pillérét alkotja⁴.

1. sz. ábra: Leader+ akciócsoportok Magyarországon/Zemplénben

forrás: Leader Zemplénben - prezentáció www.prozemplen.hu

2007-től a korábbi négy strukturális alap, a közösségi kezdeményezések és a Kohéziós Alap helyett két strukturális alap: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap, valamint a Kohéziós Alap maradt fenn⁵. Leválasztásra kerültek a közös agrárpolitikához, illetve a közös halászati politikához kapcsolódó finanszírozási eszközök és létrejött az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA), valamint az Európai Halászati Alap (EHA).

³http://www.prozemplen.hu/archivum_elemei/11_21_Leader_alapu_vidékfejl_Zemplénben.pdf

⁴ Leader+

http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments/g24208_en.htm

⁵ The Funds http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/index_en.cfm

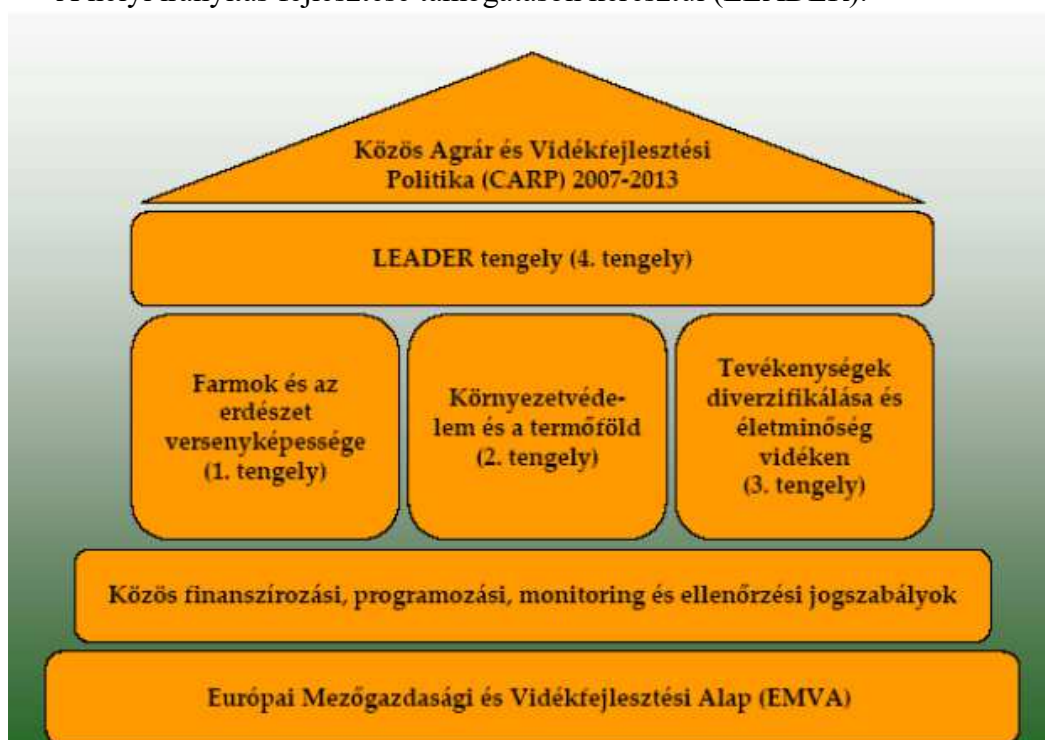
A mezőgazdaság, illetve vidékfejlesztés támogatása az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) forrásaiból valósul meg, egyrészt közvetett, másrészt a Közös Agrárpolitika által nyújtott közvetlen támogatásokon keresztül.

A vidékfejlesztési intézkedések - az EU- jogszabályok alapján - az agrárszerkezet átalakítására irányuló intézkedéseket is magukban foglalják. A vidékfejlesztési intézkedésekhez kapcsolódó támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból fizetik (EMVA). Az összevont támogatási alap elősegíti a mezőgazdaság és az erdészet versenyképességének növelését, a vidéki környezet és a termőföldek minőségének megőrzését, illetve a vidéki lakosság életminőségének javulását, a vidék gazdasági tevékenységének diverzifikálását.

Ezek a 2007-2013 közötti időszakra érvényes általános célok besorolhatók a Közös Agrárpolitika (KAP) második pillére, a vidékfejlesztés alá. A vidékfejlesztési politika 2007-től tehát egységes programozási és finanszírozási keretbe illeszkedik, és ezáltal javulhatott annak koherenciája és átláthatósága.

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapról (EMVA) szóló rendelet értelmében az EMVA 2007-2013 közötti negyedik tengelye a LEADER. A vidékfejlesztési programok tengelyei (1698/2005.EK r. IV. cím⁶ ; 1. ábra):

- A mezőgazdasági/erdészeti szektorok versenyképessége (szerkezetátalakítás és modernizáció, tudásátadás és innováció, minőség az élelmiszerláncban).
- Környezet/és táj-menedzsment (biodiverzitás, víz, klímaváltozás).
- Munkahelyteremtés és számuk növelése a vidéki gazdaság diverzifikációja és a vidéki térségekben az életminőség javítása által.
- A helyi irányítás fejlesztése támogatáson keresztül (LEADER).

2.sz. ábra: A vidékfejlesztési programok tengelyei

⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0001:HU:PDF> (letöltés ideje: 2013.09.01.)

Forrás:

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0032_kornyezetvedelem/ch05.html

A többi EMVA tengelytől a negyedik nem tartalmilag tér el, sőt tartalom szempontjából azokhoz igen hasonló, hanem az intézkedések megvalósítási módjában, illetve ahogy azok a vidék közösségekben illetve általuk összekapcsolódnak.

A 2007 és 2013 közötti LEADER Program is a LEADER hét alapelvén nyugszik⁷.

- Területalapú megközelítés,
- Az alulról építkező megközelítés,
- Sajátos irányítási és finanszírozási módszerek,
- LEADER partnerség (közsféra – 40%, magánszektor, non-profit szektor – 60%),
- A tevékenységek újító jellege,
- A tevékenységek közötti kapcsolatok – integrált, ágazatközi megközelítés,
- Hálózatépítés, térségek közötti és nemzetközi együttműködés.

A legfőbb cél az volt, hogy a vidéki térségek ezekből a legtöbb értéket valósítsák meg. Az EMVA-ból folyósított támogatásokat a Magyarország által készített Új Magyarország Vidékfejlesztési Program és az abban javasolt intézkedéscsomag alapján lehetett igénybe venni. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program az EU EMVA négy pillérének hazai adaptációja.

A nemzeti vidékfejlesztési irányok meghatározása (tengelyek)⁸:

- I. tengely: A minőség és a hozzáadott érték növelése a mező- és erdőgazdaságban, valamint az élelmiszer-feldolgozásban
- II. tengely: A földhasználat racionalizálása a környezeti és természeti értékek figyelembe vételével
- III. tengely: A vidéki foglalkoztatás bővítése, a tevékenységek diverzifikálása
- IV. tengely (LEADER): Helyi közösségek fejlesztése

A helyi vidékfejlesztési stratégiát a 3. és a 4. tengely intézkedéseire kapcsolódóan kellett a helyi közösségeknek sikeres LEADER akciócsoporttá minősítésükhöz elkészíteniük. 2008 szeptemberében az FVM Irányító Hatóság – pályázatuk alapján - 96 magyar helyi közösséget LEADER Akciócsoporttá nyilvánított.

1.1.2 A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport megalakulása

A Zempléni Tájak Községi Kezdeményezés a Tokaj Vinum Hungaricum Egyesület javaslatára 40 alapító taggal a 93/2007. (VIII.29.) FVM rendeletnek megfelelően jött létre az önkormányzati, vállalkozói és civil szféra arányos részvételével annak szándékával, hogy a Zemplén északi részén elhelyezkedő három kistérség: Bodroghközi, Sárospataki, Sátoraljaújhelyi területén vidékfejlesztési akciócsoportot hozzanak létre.

A Zempléni Tájak Helyi Közösség megalakulásától a LEADER helyi akciócsoport működéséhez elvezető folyamat (3. sz. ábra):

⁷ Kitérési lehetőség a magyar vidék számára, a LEADER Program <http://neta.itthon.hu/szakmai-oldalak/turisztikai-termekek/leader-pdf> (letöltés ideje: 2013.10.02.)

⁸ http://www.emva.hu/index.php?id=emva_leirasa&kat1=194

3. sz. ábra: A Zempléni Tájak LEADER Akciócsoport cím pályázati ütemezése

Forrás: ZTVE Munkaszervezete alapján

A kezdeményezés - tagjai ajánlásai alapján – kibővítette tagsági körét, s deklarálta helyi közösségként való megalakulását, melyet elismerés végett bejelentett a helyi vidékfejlesztési irodának Sárospatakon.

Az FVM Irányító Hatósága előzetesen elismert helyi közösséggé nyilvánította a kezdeményezést, s – a helyzetelemzés után - módszertani segítséget és lehetőséget adott a helyi vidékfejlesztési stratégia kimunkálására és a tagság részéről való konszenzusos megerősítésére, majd elkészülte után pályázati anyagként való benyújtására.

A tervezés során kialakultak a helyi vidékfejlesztés fő prioritásai, intézkedési és megoldási javaslatai és mindehhez elkészült a 147/2007. FVM rendelet szerint a helyi közösségnek címzett fejlesztési forrásra vonatkozó forrásallokáció.

A helyi közösség tervezési programja záró prezentációjának időszakában, 2008 nyarán a tagok köréből megalakult a „Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület”, mely a helyi vidékfejlesztési stratégiával sikeresen pályázott a LEADER akciócsoport címre, s az ehhez rendelt fejlesztési forrásra.

A vidékfejlesztési program keretében az akciócsoport számára a több, mint 3 milliárd Ft decentralizált fejlesztési forrás intézkedésekhez rendelkezésével és a közösség tagjainak jóváhagyásával először készült olyan fejlesztési stratégia, mely nem fejeződött be a koncepció és program elkészültével és jóváhagyásával, hanem a LEADER akciócsoport cím elnyerésével megkezdődhetett annak mentén a vidék fejlesztésének LEADER szemléletű megvalósítása is.

1.2 Társadalmi marketing és a vidékfejlesztés

A vidékfejlesztéssel foglalkozó egyesület és annak munkaszervezete olyan missziót vállalt fel, amelynek eredményes megvalósítása igényli a korszerű marketing ismeretek

alkalmazását is, mind a szolgáltatásaik fejlesztésében, mind a tájékoztatásban, meggyőzésben, public relations tevékenységben. A vidékfejlesztés sem nélkülözheti a közösségi, más kifejezéssel, társadalmi, illetve a régiómarketing tevékenységeket, ezért ezeket a fogalmakat vizsgálom meg a szakirodalom alapján.

1.2.1 A társadalmi (közösségi) marketing

Napjainkban már egyre többen kezdik felismerni a szociális, vagy más néven társadalmi marketing hasznosságát, hazánkban viszont, ahol korántsem kevés a társadalmi probléma, gyakorlatilag alig alkalmazott. Mindez talán annak tudható be, hogy kereskedelem és értékesítés alapvető elvei, valamint a társadalom, szociológia megközelítése korántsem helyezhető egy síkra.

Leginkább a két tudományterület különböző szemlélete okozza az idegenkedést a társadalmi marketing gyakorlatba történő beépítésébe, hiszen a vállalati vezetők többsége szerint az „üzletben nincs barátság” elv az általános cselekvési trend.

Másik oldalról pedig a társadalmi központú marketingkonceptió szerint a szervezetek a célpiacok igényeit a konkurenciánál hatékonyabban szeretnék kiszolgálni, oly módon, hogy nemcsak a fogyasztó figyelmét keltik fel, hanem a társadalmi jólétet is szem előtt tartják. Ha optimisták vagyunk, azt mondhatjuk, hogy a vállalatok, intézmények hirtelen maguktól lelkiismeretesebbek, etikusabbak lettek, de tulajdonképpen arról van szó, hogy a lehetőségeket kihasználva próbálnak fennmaradni a verseny által kikényszerített helyzetben⁹.

1971-ben Kotler és Zaltman az alábbi módon definiálták a társadalmi marketinget: „olyan programok megtervezése, végrehajtása és ellenőrzése, amelyeket a társadalmi ötletek elfogadtatása végett hoztak létre, a terméktervezés, az árazás, a kommunikáció, a disztribúció, valamint a marketingkutató figyelembevételével” [Kotler, P. and Zaltman, G. (1971): Social marketing: An approach to planned social change. Journal of Marketing. 35:3-12.4].

Alan R. Andreasen: Marketing and Social Change. Changing Behavior to Promote Health, Social Development and the Environment. 1995-ben megjelent könyvének értelmezése szerint „a szociális, vagy társadalmi marketing a kereskedelmi marketing elméleteinek és eszközeinek alkalmazása olyan programok elemzésében, tervezésében, végrehajtásában és értékelésében, amelyek célja kiválasztott csoportok, lakosságrétegek viselkedésének szándékolt befolyásolása a saját javukra és a társadalom számára”. Azaz az elsődleges cél a társadalom jólétének javítása [Andreasen, A. R.: Marketing and Social Change. Changing Behavior to Promote Health, Social Development and the Environment. 1995. Jossey-Bass, San Fransisco, 1995.].

A legutóbbi időszak jelentősebb fejlődése az volt, hogy míg kezdetben a társadalmi célú marketing nem jelentett mást, mint bizonyos – a társadalom számára is kollektív előnyt hordozó - termékek marketingjét, addig mára áttért egy tágabb koncepcióra, vagyis arra, hogy a célcsoport magatartása befolyásolására (pályázati aktivitás növelése a zempléni vidék fejlődése érdekében) tegyenek kísérletet. Ez a minta teljesen megegyezett azzal az általános modellel, amikor a marketing koncepcióját és eszközeit átviszik az egyik területről a másikra, vagyis a kereskedelmiből a nonprofit szférára.

⁹ Baritz, S.L.: Lehet-e a mammonból talentum?

<http://www.domonkosnoverek.hu/docs/mammonboltalentum.doc>

A Nonbusiness marketing és menedzsment szerzői megfogalmazásában „a társadalmi marketing a marketing alkalmazása egy célcsoport befolyásolására annak érdekében, hogy önszántukból fogadjanak el, utasítsanak el, változtassanak meg vagy hagyjanak abba egyes problematikus viselkedéseket, ezáltal szolgálva az egyének, csoportok vagy a társadalom egészének javát.” [Dinya L.(szerk): Nonbusiness marketing és menedzsment, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.]

Hatásmechanizmusában ugyanakkor élesen megkülönböztethetjük az egyszeri aktivitást előidéző programot a tartós viselkedésváltozást eredményezőtől. Míg az egyszeri program költség-haszon elemzéssel könnyen nyomon követhető a célszemély számára, addig a tartós változás hatásait csak akkor tudja értékelni, ha viselkedésmódja már megváltozott, esetleg visszafordíthatatlanul is.

A társadalmi marketinget alkalmazók elfogadták a szociális marketing alapvető céljaként azt, hogy ezen tevékenység nem csupán az ötletek, tanácsok promóciója, hanem a magatartás befolyásolása. Azt is felismerték, hogy bár a termékek gyakran szerepelnek a magatartásváltozási folyamatokban, a szociális marketinget lehet alkalmazni olyan pusztán magatartás változásra épülő célokra, mint pl. az egészségesebb életmódra nevelés (egy régebbi médiakampány szlogenjére utalva: „nincs de”¹⁰).

A szociális marketinggel kiküszöbölhetők a magatartás befolyásolásának jelenleg létező, túlnyomórészt nevelő szándékú megközelítéseinek hiányosságai. Az ebből a megközelítésből adódó programok olyan „szakértő megmondja” megoldásokhoz vezettek, ahol az azok által kialakított szakvéleményt hangsúlyozták, akik megértették, hogy a lakosság bizonyos csoportjainak milyen változásokra lenne szüksége. A kampányt tehát a mögötte lévő szakértői vélemény legitímálta, ami rendkívül racionális, információalapú kommunikációs stílust eredményezett¹¹.

Párhuzamot lehet vonni az ilyen típusú társadalmi célú kampány, valamint a termelésorientáció között, ami a vevőorientált szemlélet kialakulása előtt jellemezte az üzleti gondolkodást. A koncepciót ekkor ugyanis az üzenet, valamint a mögötte álló szakértői vélemény dominálta, s nem a célközönség valódi természete, igényei és lehetséges válaszai (Peattie és Peattie, 2003, idézi[Mitev A. 2005]).

Alapvetően az különbözteti meg a társadalmi marketinget a hagyományostól, hogy az nem közvetlen emberi szükségletekre apellál, mint az áruk és szolgáltatások terjesztése, nem ígér tehát közvetlen kielégülést, gratifikációt, személyes hatékonyságot vagy biztonságot, hanem távlati előnyökkel kecsegtet, közvetlenül nem megtapasztalható kedvező következményeket ígér. S ami még fontosabb (és általában erős gyakorlati akadály, hátrány), hogy közvetlen kielégülésről való lemondást, kényelmes vagy kellemes szokások megváltoztatását követeli meg.

A klasszikus marketing tehát az emberi természet valamilyen pragmatikus modelljével működhet, míg a társadalmi marketing a homo racionális olyan új modelljeit képviseli, amelyek a klasszikus közgazdaságtanban nem váltak be. Ugyanakkor a marketing módszer-arszenálja, rugalmassága, stratégiai és taktikai szemléletmódja és mindenek előtt eredményorientáltsága és hatékonysága a társadalmi értékterjesztésben is alkalmazhatónak bizonyult, tehát mintegy a lélektani ellenérdekeltségek, motiválatlanságok leküzdésére is

¹⁰ Nincs de, rajtad is múlik <http://www.nincsde.hu/>

¹¹ Mitev A. Z.: A társadalmi marketing elméleti és empirikus kérdései PhD értekezés BCE, Budapest, 2005.

alkalmassá vált [Buda B.: „Egészségmarketing” – Az egészséges viselkedés mintáinak és értékeinek társadalmi terjesztése. Marketing & Menedzsment. 2002. 5-6.].

A társadalmi célkitűzéseket is tartalmazó vállalati marketing egyik legközkedveltebb módja az ügyet támogató marketing (Cause-Related Marketing - CRM)¹². A CRM megjelenése olyan kampányokhoz vezetett, melyek révén társadalmi hozzájárulással márkaértéket lehetett növelni. S ebből az következik, hogy a vállalatok úgy szolgálják a társadalom érdekeit, próbálnak elismertséget, figyelmet, tisztelet kivívni a cégek maguknak, hogy közben kompetitív előnyt is szerezzenek, s a piacon versenyhelyzetbe kerüljenek. Hiszen ha teszünk valamit és arról nem beszélünk, az sokszor teljesen olyan egy fogyasztó szemében, mintha semmit sem tettünk volna.

A szociális marketing azonban jelentősen különbözik a CRM-től, mivel a társadalmi marketing a kereskedelmi marketingből származó eszközöket, koncepciókat és technikákat kiegészítve, azokat elsődlegesen a társadalmi célok elérése érdekében használja.

A szociális marketing nem azonos a nonprofit marketinggel sem, mivel míg az utóbbi szervezeti, addig az előbbi kifejezés programszemléletű megközelítés.

A szociális marketing a kereskedelmi marketing elméleteinek és eszközeinek alkalmazása olyan programoknál, amelyeket a célközönség magatartásának befolyásolására terveztek, s amelyek elsődleges célja a célközönség (illetve a társadalom) jólétének javítása. Ha a vevőkkel, célközönséggel folytatott tranzakciók szerint szeretnék megkülönböztetni a területeket, a 4. ábrán látható eredményre juthatunk.

Jelölés	Meghatározás	Példa	Domináns terület
A	Javak és szolgáltatások pénzre történő cseréje	Napi bevásárlás	Üzleti marketing
B	A pénzt megfoghatatlan előnyre cseréljük	Adomány a vöröskereszt, stb. javára	Nonprofit marketing
A+B	Pénzt termékre/szolgáltatásra és megfoghatatlan előnyre cserélünk	Termékvásárlással, telefonhívással 100 Ft-al támogatjuk az állatmenhelyeket	Ügyhöz kötött marketing
C	Megfoghatatlan költségeket megfoghatatlan előnyökre cserélünk	Vidékfejlesztés iránti érdeklődés, ötletgyűjtés, támogatási kérelmek összeállítása	Társadalmi marketing

4.sz. ábra: A marketing kategóriái a tranzakciók szerint
Forrás: Andreasen, A. R (1995) alapján saját szerkesztés

Társadalmi marketinget tipikusan a nonprofit (mint pl. a Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület), vagy a közszektor szervezetei végezhetnek. A szervezetek menedzsmentje sokkal több dolgot érint, mint amire a szociális marketing fókuszál, mint például önkéntesek toborzását, tőkeszerzést, vagy szervezeti szintű stratégiai tervezést.

Buda Béla: A szociális marketing elmélete és gyakorlata – hogyan ne csináljuk című előadásának gondolatmenetét követve a szociális marketing lélektani alapösszefüggései a következők¹³:

¹² <http://www.scribde.com/limba/maghiara/Marketing-alapfogalmak621318622.php>

¹³ Buda B.: A szociális marketing elmélete és gyakorlata – hogyan ne csináljuk előadás ppt. Budapest, 2007. <http://www.ndi-int.hu/REND/konf070627/Buda%20B%C3%A9la%20A%20szoci%C3%A1lis%20marketing%20elm%C3%A9lete%20%C3%A9s%20gyakorlata.ppt> idézi: Dankó L. (2010).

A szociális marketing a célcsoport javát szolgálja, és nem a marketing kezdeményezőjét, ugyanakkor problémát okozhat, hogy a kívánt cél:

- A célcsoporttól viselkedésváltozást igényel,
- amelynek haszna, értéke általános, távlati, elvont,
- viszont végrehajtása viselkedési (és gazdasági) ráfordítást igényel,
- kényelmetlen is lehet, sőt
- esetleg közvetlen kielégülésektől (pl.: fővárosi szabadosabb életforma) foszt meg.

A szociális marketing lélektani modellje szerint a marketinges speciális befolyásolást, meggyőzést, kognitív és motivációs változtatást munkál, próbál elérni. A szociális marketing kommunikációs folyamat, amelyben minél mélyrehatóbban és tartósabban kell megvalósítani:

- bizonyos információk átadását, bevéését,
- érdeklődés felkeltését az információ tárgyában,
- az információ kognitív befogadását,
- a tárgyban attitűdök megváltoztatását,
- új értékek vállalását,
- késztetések felkeltését a közlés, tájékozódás, viselkedésváltoztatás vonatkozásában.

A lélektani hatás szintjei és elérési eszközei:

- megértés – stílus, fogalmazás, ábrák és képek, stb.
- figyelem – humor, képek, metaforák, szimbólumok
- meggyőzés – érvelés, kontextusok, hiteles személyek
- emóciók – személyes referenciakeretek, perspektívák
- személyes viselkedési tervek- speciális vonatkoztatási keretek, csatlakozások csoportokhoz, identitásrezonanciák.

A lélektani hatások elérésének ill. fokozásának elvei:

- redundancia,
- folyamatosság – a kommunikációk összekötése jelzésekkel, logókkal, kulcsfogalmakkal,
- rendszer jelleg – az azonos tárgyú üzenetek konzisztenciája és logikai kapcsolódása,
- utalások hálózatai és szintjei,
- hordozó személyek – nevek, hangok, arcok, közléstartalmak,
- multimedialitás,
- zene, a célpopuláció életszintér-keretei – jelzéseken át (szimbólumok).

Speciális lélektani nehézségek:

- ellenhangoltság, háritás, elutasítás,
- kontextus-interferenciák,
- költség-haszon problémák – a szociális marketingben és a kívánt változásban,
- stratégiai beágyazottság – pl. kritika beszámítása,
- kapcsolat (szimbolika, utalás) a szövetségesekkel,
- multiplikátorok és multiplikatív folyamatok,
- a fenntarthatóság kérdései.

Szükséges hangsúlyok:

- világos feladatperspektívák, pozitív üzenetek,
- empowerment,
- identitásrétegek érintése,
- stratégiák fontossága,

- célcsoportok megjelölése ill. kellő ismerete (viselkedési és kommunikációs szokások, viszonyok),
- a céllal kapcsolatos kognitív és motivációs szerkezetek,
- monitoring és evaluáció (értékelhetőség) fontossága,
- váratlan események felhasználása (sajátos megnyilvánulási alkalmakra felkészülés).

Mit nem célszerű tenni?

- a kommunikátor háttérben hagyása,
- elrettentés és negatív üzenetek,
- moralizálás, paternalizmus,
- radikalizmus, intolerancia,
- „magas labda” – ismert ellenállások aktiválása,
- elvontság, túlbeszélés, túlhasználát.

1.2.2 A régiómarketing

A hely (esetünkben: vidék) marketingben jó néhány évtizedig elsősorban a terület értékesítése (place selling) volt a fő cél, mely jórészt a reklámozás különböző formáin alapult. A marketingnek ezt az ún. értékesítési szemléletét tükrözi többek között történeti esettanulmányokat bemutatva Ward (1998) és Simpson (2004), továbbá Ashworth és Voogd, (idézi: Fojtik-Somogyi, 2008. pp.175.). Ez végül is, noha erősen helyteleníthető, megérthető: hétköznapi jelenség a marketing és az értékesítés közé egyenlőségjelet tenni.

A probléma abban rejlik, hogy ilyen módon nem kerülhető el a helynek termék gyanánt történő azonosítása, ami részben leegyszerűsítés, részben pedig kevésbé teszi lehetővé a különféle típusú és jellegű helyek között a marketing számára fontos és értelmes különbségek érzékelését és kihasználását.

Mára a szakirodalom túljutott ezen a megközelítésen, s a „valódi” marketingszemlélet világszerte kezd beépülni a területfejlesztés és a vidékfejlesztés meghatározó gazdasági, stratégiai eszközei közé, amit a területi egységek gazdasági előnyök szerzésére irányuló, fokozódó versenye váltott ki (Garamhegyi–Révész 2000, Saarinen 2004).

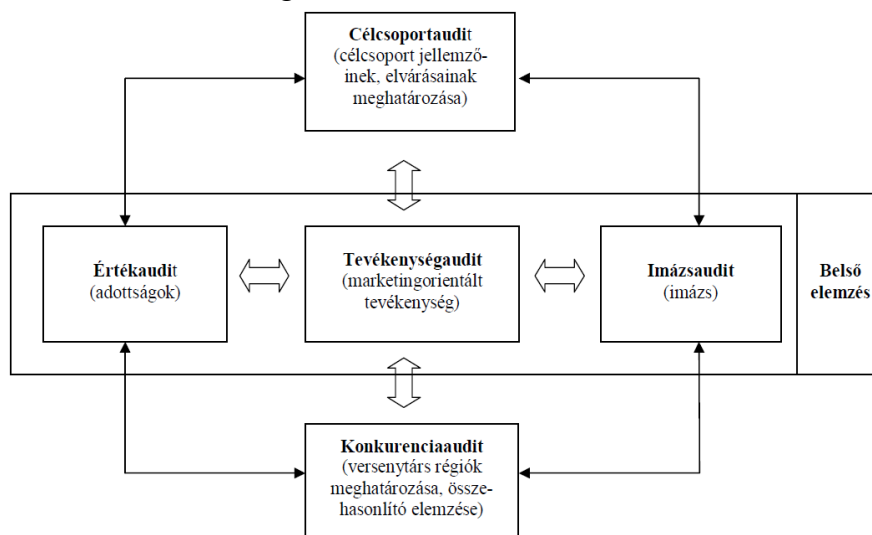
A területmarketing meghatározására napjainkban számos megközelítés, illetve definíció létezik, magyar szerzők megfogalmazásában:

- a területi marketing első megközelítésben nem más, mint a piacorientáció sajátos megjelenése a régiók és települések működésében (Piskóti és szerzőtársai 2002),
- a területi marketing olyan tevékenység-láncolat, amely az igényekből kiindulva, a marketing elemeit felhasználva, marketing-szemléletű területi irányítással valósítja meg az adott terület fejlesztését (Orosdy 2003),
- „szintetizáló, koordináló eszköz, amely egységes arculat, imázs formájában jeleníti, pozicionálja, kommunikálja a régiót, a települést, tehát egy vezetési, működési szemlélet és egy konkrét tervezési és működtetési eszközrendszer.”(Piskóti és szerzőtársai 2002, 23. o.).

A társadalmi marketing keretei között elhelyezhető régiómarketing célja Zemplén, a zempléni vidékfejlesztési törekvések, a térség versenyképességének, komparatív előnyeinek, vonzerejének feltárása (5.sz. ábra), realizálásának segítése, kommunikálása a sokoldalú fejlesztési, gazdasági, életmódbeli célok elérésének érdekében. A

helyzetelemzést és az erre alapozott vidékfejlesztési stratégiát a szakdolgozat 2. fejezetében mutatom be.

Dolgozatom vizsgálódása szempontjából a régiómarketing szűkebb közösségi célja, hogy kifelé megismertesse a potenciális befektetők felé az akcióterület adottságait és lehetőségeit, illetve, hogy egy speciális terméket (zempléni LEADER program) a lehető leghatékonyabban juttasson el a fogyasztóihoz (pályázóihoz). Mindez versenykörülmények között történik (UMFT programok), tehát törekedni kell a fogyasztói-felhasználói igények minél magasabb színvonalú kielégítésére.

5.sz. ábra A régió és településmarketing információs elemei

Forrás: Piskóti- Dankó- Schupler, 2002, 75. o.

Összefoglalva, „a régiómarketing fogalmán - az általános marketing alapelveit is felhasználva - a régiók (térségek, városok, települések stb.) vezetésének azt a szemléletét és döntéseit értjük, amely azt a célt szolgálja, hogy a régió az általa érintett és iránta érdeklődő személyeknek, vállalkozásoknak egy térséggel kapcsolatos igényeit, elvárásait a verseny régióknál jobban kielégítse”¹⁴.

A vidékfejlesztési programok alapeleme, hogy az a helyi közösség szintjén, a térségben jelenlévő összes társadalmi szféra bevonásával készüljön. A programok fontos eleme a stratégia, mely a helyzetfeltáráson alapszik.

A vidékfejlesztési stratégiák általában egy adott térségre készülnek el, melyek egymással nemcsak földrajzilag összefüggő területen, de sokkal inkább azonos társadalmi, gazdasági és kulturális adottságokkal rendelkeznek.

A stratégiák lényege, hogy a különböző, céljaink elérését szolgáló eszközöket összehangolva hasznosítsuk. A stratégia célja az adott terület hosszú távú fejlődésének biztosítása, mely feltételezi a folyamatos felülvizsgálatot és finomítást. Tulajdonképpen minden területre készíthető önálló szakma specifikus stratégia, és ezek összehangolása alatt értjük teljesen a vidékfejlesztési stratégiát. Természetesen az egész stratégiaalkotásra igaz kell, legyen, a szinergiahatás, hiszen e nélkül nem érhető el a kitűzött cél. (pl. helyi termékek gyártása, piacra vitele és a turizmus kapcsolata)¹⁵.

¹⁴ <http://www.csiszkerkiado.hu/pdf/regiomarketing.pdf> 430.o.

¹⁵ A fenntartható jövő, a befogadó társadalom és a megújuló demokrácia stratégiája Nézőpont Intézet, Budapest, 2010

2. LEADER alapú vidékfejlesztési stratégia bemutatása és elemzése

2.1 A Zempléni Tájak akcióterület helyzetének elemzése¹⁶

2.1.1 A térség általános jellemzői, a hely szelleme

A Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület akcióterületének 55 egybefüggő települése a szlovák-magyar határ mentén a Hollóháza-Zalkod-Zemplénagárd alkotta háromszögben helyezkedik el (6.sz. ábra).

6.sz. ábra (forrás: www.zempenitajak.hu)

A helyi közösség járásai a természetföldrajzi kettős meghatározottság mellett településföldrajzilag is kettősséget mutatnak. A Hegyköz falvainak képét a hegyvidéki és medencejelleg határozza meg. A Hegyközre az aprófalvak jellemezőek, többségük népessége 500 főnél is kevesebb. A Rétköz, Bodrogköz településeinek szerkezetét a Bodrog és a Tisza közti fekvés határozza meg. A települések a két folyó által szabadon átjárható terület magasabb fekvésű részein alakultak ki. Szerkezetüket tekintve szalagtelkes elrendezés jellemző rájuk, építészetükben keverednek az erdélyi, az alföldi és a felvidéki vonások. Legfejlettebb kistájnak Tokaj-Hegyalja tekinthető, amely UNESCO kultúrtáj besorolással is büszkélkedhet.

A települések közti kapcsolatok a településföldrajzi adottságok miatt, erősnek mondhatók a térségben, bár az eltérő érdekek mentén feszülő ellentétek sem ismeretlenek. A kapcsolatok leggyakoribb megnyilvánulási formái a körjegyzőségek és a feladatellátó társulások. A Zempléni Településszövetség a helyi közösség magyar területét szinte teljes egészében lefedi.

¹⁶ Forrás: a ZTVE munkaszervezete, belső anyagai és személyes megfigyelések, beszélgetések alapján

A helyi közösség kulturális központjának Sárospatak tekinthető. Többnapos programsorozat több is van a térségben, ezek közül országos jelentőségűnek tekinthető a Zempléni Nemzetközi Néptáncfesztivál, a Zemplén Fesztivál, és a füzéri Nemzetközi Nemzetiségi Népdaltalálkozó. A helyi közösség építészeti értékek tekintetében gazdagnak tekinthető.

Az oktatás helyzetét megvizsgálva erőteljesen tükröződik a közösség által lefedett terület többszörösen hátrányos helyzete.

A magas munkanélküliség következtében a kvalifikált végzős diákok elhelyezkedési gondolataik miatt elhagyják a térséget. Középfokú oktatási intézmények Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, a középfoknál magasabb szintű képzést nyújtó intézmény Sárospatakon található (tanítóképző, református teológia).

2.1.2 A térség környezeti állapota

Az akciócsoport területének legfőbb természeti erőforrása a Zempléni-hegység, valamint a Bodrog és a Tisza. Kihasználtságuk azonban közlekedési és turisztikai szempontból nem megfelelő. Az említett folyóvizek mentén rét- és legelőgazdálkodásra alkalmas réti öntéstalajok alakultak ki, a mezőgazdasági művelésre leginkább alkalmas talajok előfordulása kevésbé jellemző. A rét- és legelőterületek mennyisége kedvező, viszont a szántóföldi növénytermesztésre leginkább alkalmas talajok előfordulási aránya nagyon alacsony. A feltárt termálvízkészlet Sárospatakon hasznosított, erre további komplex idegenforgalmi fejlesztések építhetők.

A térség legjelentősebb védett természeti értékei közé a Zempléni és a Tokaj-Bodrogzugi Tájvédelmi Körzet, Nagy-Milic Natúrpark tartozik. A térség értékes táji adottságú területeinek jelentős része fekvéséből és infrastrukturális ellátottságából adódóan még szinte érintetlennek mondható, itt elsősorban a megelőző tevékenységre kell fektetni a hangsúlyt.

A bányászati tevékenységből adódó problémákat két csoportra kell osztani, az egyik a megszünt bányák tekintetében jelentkező környezetvédelmi gondok, a másik a még működő tevékenységekkel együtt járó környezetszennyezési és terhelési problémák. Az erdőterületek tulajdonosi szerkezetében bekövetkező változások is komoly veszélyforrást jelentenek, hiszen a kárpótlással és a szövetkezetek átalakulásával az erdők egy jelentős része magánkézbe került, mely jelentős területromlással járt együtt.

A hulladékszállítás nem teljesen van megoldva, ezért a helyi lakosok gyakorta maguk hordják ki a szemetet egy közeli hulladéklerakóba, vagy a község külterületére.

További gond a komplex hulladékgazdálkodási rendszer teljeskörűségének hiánya, amely a begyűjtéstől kezdődően a szállítás, válogatás, hasznosítás feladatait - látná el, teljes vertikumban, térségi szinten. A Zempléni Hulladékgazdálkodási Kht. csak részben tudja szolgálatával ellátni a közösség területét.

2.1.3. A térség foglalkoztatottsági helyzete

A közösség településeinek túlnyomó részén kifejezetten magas az alacsony iskolai végzettségű, szakképzetlen népesség részaránya, akiknek gyakran még az ideiglenes elhelyezkedésre sincs módja az alkalmi munkavállalás korlátozottsága, a vidéki jövedelemszerzési lehetőségek hiánya miatt.

A térségben 14528 fő a foglalkoztatottak száma, néhány nagyobb céget leszámítva nem létezik elsődleges munkaerő-piac, így a legnagyobb foglalkoztatókká a feldolgozóipar (4883 fő, 34%), a közüzemi szolgáltatások körében tevékenykedő cégek és az önkormányzatok léptek elő (3759 fő, 26%), utóbbiak a közmunka-programok révén a

munkanélküliek széles körét foglalkoztatják. Harmadik foglalkoztatási szektor a kereskedelem, melyben térségünkben 1462 fő dolgozik (10%).

A közszolgáltatások különböző formái (közoktatás, közigazgatás, szociális és egészségügyi ellátórendszer) és az időszakos közmunkaprogramok jelentik az egyetlen legális munkalehetőséget számos alacsony vállalkozássűrűségű kistélepedésen, ahol a települési önkormányzat sok esetben szinte egyedüli foglalkoztatóként van jelen.

Jövedelemtermelő képességének csökkenése miatt a primer szektorhoz tartozó mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe nem meghatározó (1205 fő, 8%). Többnyire csak jövedelemkiegészítő tevékenységként, félállásban dolgoznak az agráriumban, illetve számos család önellátás céljából végez mezőgazdasági tevékenységet.

Az elhelyezkedési esélyeket rontja a munkaerő kereslete és kínálata közötti szerkezeti eltérés, a helyi gazdasági ágazatok igényeihez igazodó szakképzett munkaerő hiánya. A legtöbb településen komoly problémát jelent a nagyarányú tartós munkanélküliség, a lakosság körében országos szinten is igen alacsony a vállalkozási hajlandóság. Az akciócsoport magas munkanélküliségi mutatói (18,1%) több tényezőnek köszönhetőek. Ez magyarázható a primer ágazatok leépülésével, másrészt azzal, hogy a térségben a képzettségi mutatók még ma is elmaradnak a megyei és országos adatoktól.

A képzettségi viszonyokat figyelembe véve két csoport számára is komoly problémát okoz az elhelyezkedés. A szakképzetlen munkanélküliek között magas a roma etnikumhoz tartozók aránya, az ő foglalkoztatásuktól számos munkaadó kategorikusan elzárkózik még olyan esetben is, ha más jelentkező nincs az állásra. A szakmunkás végzettségűek iránt viszonylag nagyobb a kereslet, ám legtöbbjük olyan szakképesítéssel rendelkezett, amelyre még nem volt jelentős igény.

A vállalkozói szféra tökeszegénysége miatt foglalkoztatási és jövedelemtermelési szerepe a térség gazdasági életében viszonylag csekély. Jellemző az üzleti szolgáltatások és a vállalkozói infrastruktúra fejletlensége, valamint a vállalkozások működését megkönnyítő információs rendszerek hiánya is.

2.1.4 A térség helyzete a vállalkozások szempontjából

Borsod-Abaúj-Zemplén megye alapvetően ipari jellege a helyi közösség területén mérsékeltebben jelentkezik. Itt két gócpontban – Sátoraljaújhely (mint város nem része a vidékfejlesztési térségnek), Sárospatak - összpontosul jelentős ipari tevékenység.

A térség szlovák és ukrán határmenti régiója 1998-ban különleges gazdasági övezeti, 2012-ben pedig vállalkozói zóna státuszt kapott a Magyar Kormánytól.

Sárospatak hagyományosan kedvező geopolitikai elhelyezkedésén túlmenően Vállalkozói Park létrehozásával is javította az ipartelepítési, tőkevonzási feltételeit. Az iparfejlesztésre alkalmas területek szinte minden településen megtalálhatóak, ám szakképzett munkaerő csak korlátozottan áll rendelkezésre.

A közösség területén a természeti erőforrásokat lényegesen befolyásoló, veszélyeztető mezőgazdasági termelés nem alakult ki. A Bodrogköz, Rétköz, Hegyköz és Tokaj-hegyalja tájegység nagyobb részt mezőgazdasági terület. Az egész területhez viszonyítva a mezőgazdasági terület aránya 61,6%, az erdőé 26,6%. A négy térség változatos termőhelyi adottságokkal rendelkezik, ebből kiemelkedik Tokaj-hegyalja, mint zárt borvidék, ahol dinamikus fejlődő borászati vállalkozások működnek. Növénytermesztésükről összességében az mondható el, hogy a Hegyközben, elsősorban gyenge talaj adottságai, a Bodrogközben, Rétközben a vízgazdálkodási viszonyok miatt a növénytermesztési szerkezet extenzív gazdálkodásról tanúskodik, ám létezik néhány mintagazdaságként működő vállalkozás.

A közösség területe kiváló természeti adottságokkal rendelkezik turisztikai szempontból. A területen egyszerre van jelen a nagy múltú borászatnak otthont adó csodálatos hegyvidék, és a gazdag vízi világgal rendelkező romantikus Bodrog és Tisza, mely nemcsak a halászok és horgászok számára nyújt lehetőséget, hanem vízisportokat kedvelő turista is megtalálja a számítását.

A térségben minőségi és turisztikai programokat is kínálni tudó további szállásfejlesztések szükségesek a turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázása érdekében. A Hegyközi terület az utóbbi időben sokat fejlődött szálláshely kapacitás tekintetében. Itt elsősorban a vendégmegtartó képesség tekintetében érdemes a fejlesztésekre fókuszálni. Tokaj-Hegyalja fejlődésében a Világörökség program játszhat meghatározó szerepet.

2.1.5 A térség jelentősebb non-profit szervezeteinek jellemzése

Zemplén Tájak Helyi Közösség Magyarország egyik legnehezebb helyzetében lévő térségei közé tartozik. A térségben lévő regisztrált civil szervezetek zöme városi központtal tevékenykedik. Természetesen emellett a települések közül számtalan helységben található egyéb, nem regisztrált civil szerveződés, melyek tevékenysége elsősorban a kultúra és az oktatás területéhez kapcsolódik. A térség egyik legnagyobb ernyőszervezete a Mozgáskorlátozottak Sárospataki és Zemplén Térségi Egyesülete.

A helyi közösség területén 246 statisztikában szereplő civil szervezet működik aktívan. A civil szervezetek több mint fele Sárospatakon, illetve kistérségében tevékenykedik.

A legjelentősebb, legnagyobb létszámú szervezetek főként a sporttal, oktatással és szabadidővel kapcsolatos területen működnek. A sportegyesületek közül a Sárospatak városi sportegyesület a legnagyobb. A térség szabadidős szervezetei közül kiemelkednek a horgászegyesületek, közülük a Bodrogmenti Sporthorgász Egyesület a legnagyobb.

A kultúrával, a településfejlesztéssel foglalkozó szervezetek (24), faluszépítő egyesületek szintén jelentős számban képviseltetik magukat térségünkben a vallási szervezetekkel együtt. Ezek kiemelt célja a térség települései közötti kapcsolatok erősítése, valamint a közösségi élet felpezsdítése, kistérségi és települési szinten egyaránt.

A kulturális, vallási és szociális közösségi programok szervezésére mintegy 29 civil szervezet alakult térségünkben.

A népi hagyományok őrzésének területén egyik legkiemelkedőbb szervezetei kistérségenként: a BODREMKA hagyományörző civil szervezet, Felső Magyarországi Várak Egyesülete, Pataki Vár Alapítvány amelyek rendezvények lebonyolításában és a hagyományok ápolásában töltenek be fontos szerepet.

A fogyatékkal élők legszervezettebb, legaktívabb és legnagyobb térségi civil szervezete a Mozgáskorlátozottak Sárospataki és Zemplén Térségi Egyesülete, mely intézményes keretek között segíti tagságát.

2.1.6 A térség demográfiai helyzete

A közösség járásaira jellemző a kislélekszámú települések magas száma. Az élve születések aránya a térség egészét vizsgálva fokozatos csökkenést mutat. A természetes szaporodás aránya a Hegyközben kimondottan rossz, míg a Bodrogközi, Rétközi terület településeinek egy részén pozitív mutatókkal lehet találkozni. A térség vándorlási különbözete az utóbbi években negatív tendenciát mutat. Az aktív korú népesség aránya stagnálást mutat. Az idős korú népesség arányában állandóság figyelhető meg, mivel a

fiatalkorúak aránya 1990 óta folyamatos csökkenést mutat, a térség elöregedettségi mutatója folyamatosan növekszik.

Az akciócsoport lakosságának 63%-a 2000 fő alatti lélekszámú kistelepüléseken él, melyek jellemzően hiányos infrastruktúrája negatív módon befolyásolja az ott élő emberek várható átlagos élettartamát, életminőségét. A népesedési helyzetet országosan jellemző negatív tendenciák a térségre is érvényesek.

A népesség száma a természetes fogyás és a negatív vándorlási egyenleg hatására csökkent, 2006-ban 59008 fő volt.

2002-2006 között a népesség csökkenés 1756 fő volt, ami 3%-os fogyásnak felel meg. 2002-től a vándorlási egyenleg minden évben negatív volt, 2006-ban érte el a legnagyobb mértéket: a hegyközi esetében -7,6, Hegyalja vonatkozásában -5,8 és a Bodrogközben -3,5 fő volt az 1000 lakosra jutó elvándoroltak száma.

Az akciócsoport területén az országos átlaghoz hasonló a lakosság korösszetétele. A 15-59 éves korúak aránya 62% (36795 fő), az 59 év felettek 19% (11403 fő). A harmadik legnépesebb korcsoport a 6-14 év közöttieké 7021 fővel (12%).

A népesség iskolai végzettség szerinti megoszlását vizsgálva szembevetendő, hogy a mindössze 8 általános osztályt végzettek részaránya a legmagasabb: 17166 fő (32 %) az országos arányszámot (26 %) meghaladó. Középiskolai érettségivel, általános oklevéllel 2738 fő (5%), szakmai oklevéllel 3936 fő (7%) rendelkezik. Középiskolai végzettséggel érettségi nélkül 9775 fő (18%) rendelkezik.

Az egyetemi és főiskolai oklevéllel rendelkezők száma 2668 fő (5%), aránya lényegesen elmarad az országos mutató értékétől (10%).

Ez utóbbi összevetés egyértelműen jelzi, hogy a térségben kevés a felsőfokú végzettséggel rendelkezők számára betölthető szabad munkahelyek száma.

A pályakezdő fiatalok elvándorlását jelzi, hogy a regisztrált munkanélküliek korcsoporton belüli aránya csak mintegy fele a térségi munkanélküliségi mutatóknak, így a Bodrogközben 11,8%, Hegyközben 11,7% és Hegyalja esetében 8,6%.

2.1.7 A térség infrastrukturális adottságai

A közösség területe jellemzően határmenti, hátrányos helyzetű közlekedési szerkezettel rendelkezik. A régió területe részben a vasút, másrészt a 37. sz. főút segítségével viszonylag bekapcsolt az ország vérkeringésébe. A vasúti ellátottságot jellemzi, hogy az akciócsoport 55 települése közül – a Hegyközi kisvasút megmaradt rövid szakaszát leszámítva – mindössze 3 rendelkezik vasútállomással. Az M3-as autópálya 30 perces elérhetőségi területén teljes mértékben kívül helyezkedik el a közösség.

A térségen belül a tömegközlekedési infrastruktúra szolgáltatásai korszerűtlenek: a menetrendek összehangolatlansága lehetetlenné teszi a közlekedési eszközök közötti rugalmas váltást, a járatsűrűség egyenlőtlen eloszlása korlátozza a munkaerő mobilitását. Több település is rendelkezik olyan vállalkozási zónának alkalmas területtel, ahol a közművek a szennyvízcsatornázás kivételével jellemzően biztosítottak, de azok az utakkal, kerítésekkel, egyebekkel együtt felújításra, fejlesztésre szorulnak.

A Bodrog és Tisza folyók hajózásának fejlesztése a szomszédos területek közös érdeke. Ennek a realitását növelheti a legutóbbi időkben megindult magyar kezdeményezés a Tisza hajózási státuszának nemzetközi rangra emelésére. A Bodrogon elvétve létezik áruszállítás. Idegenforgalmi céllal Sárospatakon működik személykikötő.

A belterületi utak a települések többségénél felújításra szorulnak. A szennyvízhálózat kiépítettsége megfelelő, de korszerűsítése és kiegészítése szükséges. A telekommunikációs infrastruktúra területén mindössze 4 település esetében nincs szélessávú internet elérhetőség.

Bel- és árvízvédelmi problémák tekintetében a Bodrogek, Rétköz és a Hegyköz, Tokaj-Hegyalja teljesen eltérő problémákkal küzd. A hegyközi, hegyaljai területek bel- és árvízvédelmi szempontból nem veszélyeztetettek. A domborzati viszonyok megkövetelik a csapadékvíz elvezető csatornarendszerek fokozott karbantartását.

Bodrogekben, Rétközben összegződnek a Tisza-völgy egészére jellemző problémák. Az elmúlt évek szélsőséges időjárási viszonyai következtében sorra mentek tönkre a mezőgazdasági vállalkozások. A területen élők az árvíz és a belvizek, valamint az aszály egyaránt fenyegeti. Perspektivikus lehetőségnek tekinthető a BOKARTISZ és a Vásárhelyi-Terv bodroeki megvalósítása.

A turisztikai infrastruktúra hiányosan kiépített, kiaknázandó turisztikai potenciált jelent a részben kiépült EuroVelo kerékpárút-hálózat.

2.1.8 A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport területének SWOT elemzése¹⁷

Erősségek:	Gyengeségek:
<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A térség geopolitikai, nemzetiségi helyzetéből adódó kapcsolatok megléte, fejlődése, erősödő hármashatármenti gazdasági, kulturális együttműködés. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mérsékelt átalakított természeti környezet, védett természeti területek, tájvédelmi körzetek, natúrpark, ÉTT és NATURA 2000, értékes növény- és állatvilág. • Ipari park, vállalkozói park, ipari hasznosításra alkalmas szabad ingatlanok. • Kedvezőek az exportképes gyümölcs- és szőlőtermesztés feltételei. • A lakossági infrastruktúra kiépítettség foka magas, meghaladja az ország más határmenti térségeinek infrastrukturális ellátottságát. • Nemzetközi és hazai jelentőségű természeti és emberalkotta adottságok, emlékek és értékek, turisztikai vonzerők. • Magas fokú erdőszűrség, természetközeli erdőkezelés és az ebből adódó nyersanyag feldolgozás. • A természetközeli turisztikai ágak fejlesztésének alapjai a térségben rendelkezésre állnak. A minőségi turizmus – kastély és konferencia turizmus, falusi-, örökség- és vadász-, aktív turizmus alapfeltételei adottak a térségben. 	<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A térség országos viszonylatban periferikus földrajzi fekvésű. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rossz megközelíthetőség, a növekvő forgalomhoz képest romló állapotú közúthálózat. • Több településről nehézkes a tömegközlekedés, több zsáktelepülés van a térségben. • Rendezésre szoruló faluképek. • Kevés, tőkeszegény kényszervállalkozások. • Tisza-, Bodrog-, Karcsa-part sok helyen rendezetlen, a folyók vízminősége változó. • Meglévő élő- és termálvizeink kihasználatlanok. • Elavult, hibás agrárstruktúra. • A térségben magas a mezőgazdaság, alacsony a szolgáltatások, ipar súlya. • Hiányoznak a mg-i termények versenyképességét javító, térségi hozzáadott értéket növelő feldolgozó üzemek, logisztikai szolgáltatások. • A szántóterületek átlagos aranykorona értéke alacsony. • Az állatállomány csökken, a korábbi jelentősebb kapacitások leépültek.

¹⁷ Forrás: www.zemplenitajak.hu alapján

- Széleskörű rekreációs adottságok (lovaglás, vadászat, vízi sportok).
- A térségben 7 középfokú és két felsőfokú oktatási intézményi infrastruktúra van.
- Természeti erőforrások rendelkezésre állnak.
- Gyógyhatású melegvíz források.
- Öntözésre alkalmas szabad élővizek.
- Nagy biomassza potenciál.

Társadalmi és humán feltételek:

- Komoly szellemi tőke, munkakultúra, technikai háttérrel rendelkező stabil cégek jelenléte.
- Szabad, még dolgozni akaró kihasználatlan munkaerő, átképzések, tanfolyamok igénye.
- Az oktatás fejlesztésére térségi összefogások valósultak meg.
- A települések zömében meglévő AMK-k, faluházak, tájházak programszervezése.
- Hagyományörző és egyéb civil és non-profit szervezetek működése, élő néphagyományok, hagyomány ápolás.
- Igény a rendezett faluképre, az aktívabb civil életre.
- LHH besorolás pályázatoknál.
- Aktívan működő érdekképviselői szervezetek.
- Sport és kultúra támogatása – évek óta működő programok (Abylimpia, Kulturális Találkozók).
- Sikeresen végrehajtott Leader+ programok, gyakorlott menedzsment kapacitás.
- Kialakított hazai és nemzetközi partnerség, elindított együttműködési programok („A Tisza, mint turisztikai és kulturális folyosó” című program elindítása másik hat HACS-csal)
- Aktív szervezetek, a sérült, fogyatékkal élő és hátrányos helyzetű emberek segítésére.

- Idegenforgalmi vállalkozáshoz szükséges információ és ismeret hiány.
- Térségi turisztikai marketing hiánya, kiépítetlen turisztikai információs rendszer.
- Szálláshelyek mennyiségi és minőségi hiányosságai.
- Turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások alacsony színvonalúak.

Társadalmi és humán feltételek:

- Ritkák a nem közvetlen anyagi haszonnal járó közösségi szintű együttműködések
- A lakosság korstruktúrája elöregedő, a népsűrűség alacsony, a népesség fogy, jelentős az elvándorlás.
- Az országos és a megyei átlagot jelentősen meghaladó mértékű a munkanélküliségi ráta, a munkanélküliek képzettség szerinti szerkezete kedvezőtlen.
- Egészségügyi, szociális és gyermekvédelmi ellátás túlterhelt, rehabilitáció és prevenció nem elégséges.
- A roma lakosok aránya magas és növekvő mértékű, jelentős részük szegregáltan él.
- Szegénytelepek, kolóniák megléte, alapinfrastrukturális ellátottságuk hiányos.
- Roma kulturális örökség elhalványulása.
- Kevés a roma vállalkozó.
- Az akadálymentesítés és esélyegyenlőség alacsony foka.
- (SZ.J.)
- Civil érdekképviselő hiánya a kistelepüléseken.
- Identitástudat alacsony foka.
- Tájékozottság és IT ismeretek hiánya: sokszor a közszféra dolgozói sincsenek tisztában speciális helyzetekkel.

Lehetőségek:	Veszélyek:
<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Magyar-szlovák-ukrán határ- mentiségből adódó vonzáskörzet növekedés gazdasági, kereskedelmi, piaci kapcsolatok potenciális fejlődése. • Az elmaradott, ill. határmenti térségekre vonatkozó állami, európai uniós támogatások fokozottabb elérhetősége, igénybe vétele. • Növekszik a befektetői érdeklődés a térség iránt. • Nemzetközi és belföldi turizmus élénkülése, a táji, természeti értékek megóvása és turisztikai hasznosítása előtérbe kerül. • Elérhető agrár és turisztikai, környezetvédelmi, energia hatékonyságot és megújuló energiaforrások kiaknázását támogató források. • A hagyományos, biológiai és ökológiai agrárgazdálkodás lokális termékei iránti kereslet növekszik a hazai és az európai piacokon. • Kormányzati döntés a Karcsa tórendszer revitalizációjának támogatásáról. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Természeti és épített értékeink hasznosításra alkalmassá válnak. • Feldolgozóipari tevékenység kiépítésével, a mező- és erdőgazdasági termékek fajlagos és hozzáadott értékének növekedése. • Folytatódik a mezőgazdaság diverzifikációja, fokozottabban összpontosítva az ökológiai értékekre. • A gazdasági együttműködések (integrátor szervezetek, új típusú szövetkezetek) szerepe felértékelődik. • A hagyományokkal bíró extenzív legeltető állattenyésztés felélesztése, feldolgozóipari tevékenységgel, térségi specifikumok gyártásával kiegészítve. • Kézműipar fejlesztése, a térség kulturális termékeinek turisztikai palettán való értékesítése. • Növekszik a térség turisztikai kínálata iránti érdeklődés és bővül az ezt kiaknázni akaró helyi vállalkozói kör. 	<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A természeti erőforrásokat veszélyeztető külső (hazánk más térségéből vagy külföldről érkező) szennyezések eléri a térséget. • Befektetői tőke tartós érdektelensége, a működő vállalkozások elszegényedése, megszűnése • A környező országok kedvezőbb adózási rendszere miatt a munkahelyteremtő beruházások a határ szlovák oldalán valósulnak meg, vállalkozások kitelepülnek. • A képzési programok elérhetősége nem biztosított. • Nem érkezik külső segítség a kisebbség helyzetének javításához. • A Vásárhelyi Tervben tervezett fejlesztési források beszűkülése, a tervezett eredmények elmaradnak. • A ZTHK nem jut vidékfejlesztési forrásokhoz <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perifériális helyzetből fakadó hátrányok erősödése. • A természeti-környezeti értékek (élővizek, növény- és vadállomány) károsodnak a ökológiai szemlélet hiánya következtében. • Nem javul a térség megközelíthetősége, a közlekedési infrastruktúra

- Térségi turisztikai menedzsment és marketing partnerségi alapon történő kiépítése.
- Tömegközlekedés fejlesztése járatsűrítéssel, új vállalkozások belépésével.
- Záhonyi Logisztikai Központtal a térségi kapcsolatok kiépítése.
- A cigándi árapasztó tározó és a kapcsolódó komplex tájgazdálkodási modellkísérlet eredményeinek többcélú hasznosítása.

Társadalmi és humán feltételek:

- Fejlődőképes együttműködés a civil szervezetek, önkormányzatok, hatóságok, vállalkozások között.
- Szándék a tudatos helyi társadalom fejlesztésére.
- Társadalmi összetartozás, esélyegyenlőség felértékelődése.
- Nő a társadalmi tudatosság, közösségszervezési akciók bővülnek.
- Testvér települések, egyéb nemzetközi kapcsolatok bővülése - közös projektek.
- Felsőfokú, felnőtt és szakképzés fejlesztése, kínálatbővülés.
- Halmozottan hátrányos helyzetből eredő pozitív diszkrimináció elfogadottá válik.
- Roma integráció, reintegráció.
- Civil szervezetek számának bővülése.
- Képzett fiatalok arányának növekedése a térségi munkaerőpiacon.
- Roma vállalkozók és munkavállalók számának növekedése.
- Roma közösségi házak alakulása.
- Erősödő tendencia az összefogásra épülő fejlesztésre.
- Szociális szövetkezetek térségi megerősödése, támogatása.
- Rendezett falukép, lakóházak tájba illesztéséért áldozatot is vállalnak az emberek.
- Szociális (nappali és krízisjellegű) szolgáltatások bővülnek, minőségük javul.
- Egységes térségi szemlélet megerősödése.

Társadalmi és humán feltételek:

- Együttműködés helyett rivalizálás a kistérségek, települések között, türelmetlenség, széthúzás fokozódása.
- Alacsony szintű együttműködés a civil szervezetek, önkormányzatok, hatóságok, vállalkozások között.
- A térségen belüli települések közötti fejlettségi különbségek növekednek.
- A települési önkormányzatok „szociális” önkormányzatokká válnak.
- Tovább folytatódik a vidéki emberek periférizálódása, a mélyszegénység növekszik.
- A külső források megszerzéséhez szükséges saját erő hiánya korlátozza a térség fejlesztéseit.
- A képzett réteg elvándorlása csökkenti a szolgáltatások, a termelés színvonalát, gátat szab a társadalmi és gazdasági fejlődésnek.
- A fokozódó elvándorlás, az öregedő helyi lakosság miatt a képzett, innovatív szemléletű lakosok „utánpótlása” csökken.
- Nagyobb tömegek kiesése a rendszeres munkát vállalók köréből, ezen emberek társadalomba, munkába való visszailleszkedésének megghiúsulása
- A hátrányos helyzetű csoportok aránya nő, szociális válság alakul ki.
- Békés egymás mellett élés helyett konfrontáció, kriminalizálódás fokozódása.

A költséghatékonyság érdekében folytatódik az általános iskolák integrációja, megszűnése.

2.2 Közép-, illetve rövidtávú célpiramis kialakítása, stratégiai irányok és feladatok meghatározása

Az akciócsoport elismertetési eljárásához a Tervezést Koordináló Csoport szakmai műhelymunkái keretében meghatározták a helyi vidékfejlesztési stratégia jövőképét, fejlesztési irányait, célrendszerét és a rövid távú célkitűzések vezérlő elveit.

A szakmai anyagokat az akciócsoport tagjai ún. „mértőkövek” értekezleteken ismerhették meg és nyílt vitákat követően szavazásaikkal erősítették meg. Az első HVS elkészítése óta két alkalommal történt meg a felülvizsgálata, aktualizálása.

Az akciócsoport területének legfontosabb problémája:

A térségben élők számára probléma a munkalehetőség hiánya, valamint az alacsony iskolázottság, szakképzetlenség, valamint a roma lakosság körében a „második generációs” állásnélküliség. Ehhez kapcsolódik a közösség területén már elfogadott és előkészített közösségi célú fejlesztések, tervek megvalósításának elmaradása, ezáltal a közösségi infrastruktúra amortizálódása, helyi közösségek szétesése. Alacsony a vállalkozási hajlandóság, az abszorpciós és innovációs képesség. A közlekedési infrastruktúra fejlesztésre szorul. A képzett fiatalok elvándorolnak a kedvezőbb megélhetés érdekében, az időskorúak közösségi segítségre szorulnak.

Az akciócsoport által megfogalmazott legfontosabb lehetőség:

Térségi adottságokra építő vállalkozások fejlesztése, új munkahelyek teremtése és a helyi hozzáadott érték növelése, értékesítési hálózatok kiépítése. Mezőgazdasági és élelmiszeripari adottságok, a megújuló energiaforrások kihasználása. Munkaerő piaci igényekre épülő szak- és felnőttképzés. Gazdasági, közösségi és civil együttműködések, fenntartható településfejlesztés a helyi életminőség javítására. Természeti, történelmi, kulturális adottságok kihasználása, az ezekre épülő turisztikai attrakciók fenntartható fejlesztése. Esélyegyenlőséget támogató, tudatos helyi társadalom fejlődése, helyi társadalmi konfliktusok kezelése.

2.2.1 A Zempléni Tájak Helyi Közösség jövőképe

A LEADER közösség jövőképe megalkotásakor az érintetlen természet megőrzését és a gazdasági célú, térségi befektetések növelését, mint természetes törekvést vettük figyelembe:

„A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport a térség belső energiáira és határmenti helyzetére építve hosszú távon biztosítsa az itt élők számára a minőségi élet feltételeit.”

A helyi vidékfejlesztési stratégia középpontjába tehát a térségben élő, itt vállalkozó, ide visszatérni vágyó ember állítandó, ugyanis az emberi tényező fejlődése megteremti a kiegyensúlyozott gazdasági növekedés alapját, lelassítja, majd megállítja a rurális területekről a fiatal és aktív lakosság elvándorlását, kényszerű száműzetését.

A vidékfejlesztési stratégiai program kimunkálása és elfogadása révén a ZTHK alkalmassá vált az Európai Unió EMVA és Magyarország UMVP alapjainak fogadására, majd a fejlesztések realizálásával, az egységes európai piac versenyében való fokozott helytállásra.

Az akciócsoport tagjai azzal számoltak, hogy az elfogadott fejlesztési célok, prioritások, az ezek alapján részletezett programtervek realizálása eredményeként a térségben tovább

erősödnek az ipar, kereskedelem és turizmus, az oktatás és művelődés centrumai, melyek lehetővé teszik és segítik a helyi közösség falusi (rurális) területén is az önszerveződő települések fejlődését, az aktív népesség foglalkoztatását és a lakosság megtartását szülőföldjükön.

2.2.2 , Stratégiai fejlesztési irányok, célrendszer meghatározása

1. A térség gazdasági aktivitásának, versenyképességének javítása - versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása

A térségben a mező és erdőgazdálkodásban, az iparban és a szolgáltatásban a tulajdonos és szerkezetváltás a kilencvenes években lezajlott. A helyi természeti erőforrásokra, tudásra alapozott termelés és szolgáltatás feltételei a külső tőkebefektetések, az integrált szerkezetátalakítási és válságkezelési program, a Phare és NFT programok hatására kedvező irányban fejlődnek. Tovább fejlesztendő az ipari tevékenység mind mennyiségében (tőkevonzás, befektetés-ösztönzés), mind szerkezetében (multinacionális kapcsolatok, high-tech). A térség aktív lakossága létszámához, tudásához, képzési lehetőségeihez igazított, EU versenyképes kis- és középvállalati szektor fejlesztésének támogatása a cél, hogy az itt élők és a korábban elvándorolt, de munkalehetőség esetén visszaköltözők foglalkoztatása megvalósulhasson.

A tőkevonzás feltételei a vállalászási övezeti besorolással jogszabályi oldalról kedvezővé váltak. A közösségi PR-marketing munka célja a befektetés-ösztönzés, turizmus fejlesztés, piacra jutás támogatása.

A gazdaságfejlesztési program helye a célhierarchiában meghatározó, mivel a jelenlegi munkanélküliségi ráta mellett egyszerűen nincs életlehetősége azoknak az aktív polgároknak, akik bár akarnak, de nem tudnak a térségben munkát vállalni.

2. Mezőgazdaság fejlesztése

Az agrárstruktúra korszerűsítése, európai versenyképességének javítása a Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport területén is elkerülhetetlenné vált. Ehhez állami szerepvállalásra volt-van szükség, melyet 2007 évtől 2013-ig az UMVP is támogatott.

A rurális (falusi) területek speciális fejlesztése által lehetővé válik, hogy a mezőgazdaságból élő népesség a közvetlen agrárszubszenciók helyett fokozatosan közvetett „vidékfejlesztési” támogatásokban részesüljön. Térségünkben is szükséges a falusi lakosság jövedelemtermelő képességének növelése, az agrárszektort kiegészítő tevékenységek fejlesztése, támogatása (pl: falusi turizmus) által.

Az agrár- és vidékfejlesztési program a térségi integrációk, ökológiai állapot megőrzése, az agrárszolgáltatások és szaktanácsadás témaköreit is magába foglalja.

Az EU belső piacon való helytállás programjához kapcsolódó cél, hogy a térség agrárvállalkozásai, élelmiszer feldolgozó képessé váljanak az egységes európai piac szabályai által diktált követelmények teljesítésére, még akkor is, ha termékeiket „csak” helyben kívánják értékesíteni.

3. Természeti értékek megőrzése - egészséges és vonzó környezet megteremtése és fenntartása

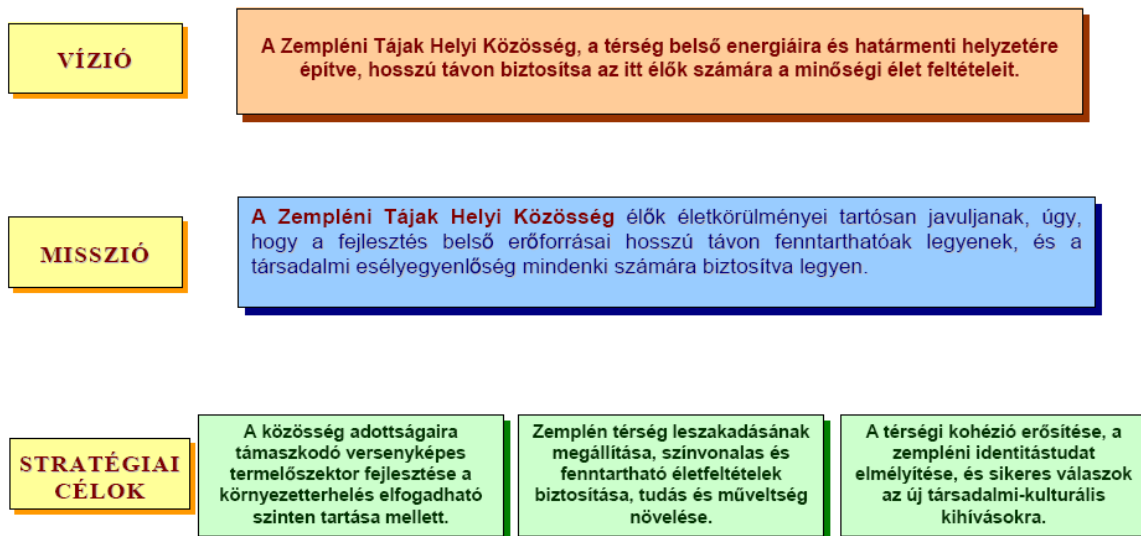
A vidékfejlesztési stratégia kiemeli egyrészt, hogy a gazdasági tevékenységek fizikai feltételrendszerét, műszaki infrastruktúráját javítsák, illetve, hogy a környezet terhelése ne idézzen elő visszafordíthatatlan változásokat a térség élővilágában. Utóbbi problémára azért is érdemes odafigyelni, mert a térségben két tájvédelmi körzet rész (Zempléni, Tokaj-Bodrogszegi) és a világhírű Tokaj-Hegyalja (Világörökség) helyezkedik el.

Az infrastruktúra fejlesztésénél továbbra is prioritást célszerű adni a turizmusból adódó előnyök hasznosításának: a kirándulóturizmus közlekedési feltételeinek javítása érdekében.

4. Társadalmi viszonyok (humán erőforrás) fejlesztése

A térség lakossága képzettségi, műveltségi színvonalának növelése, a minőségi élet feltételeinek, a szociális biztonságának a javítása. Olyan társadalmi-gazdasági környezet kialakítása, illetve megőrzése, továbbfejlesztése, amely vonzó mind az itt élők, mind a térségben letelepedni, vagy befektetni szándékozók számára.

Ugyanis a felzárkózáshoz, befektetők vonzásához nemcsak tőke, technológia és infrastruktúra kell, hanem szakmai felkészültség és kreativitás, szemléletmód és magatartásforma, motivációs és pszichikus klíma, egészségügyi és szociális ellátás, művelődési és szórakozási - rekreációs kínálat is.

7.sz. ábra: A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport vidékfejlesztési célpiramisa
Forrás: ZTVE tervezési anyagok alapján

2.2.3 Stratégiai program

A Zempléni Tájak LEADER HACS stratégiai programja keretében a következő stratégiai programok kimunkálása és intézkedési –megoldási javaslatokban való specifikálása valósult meg:

- 1.Helyi gazdaság- és vállalkozásfejlesztés: a hozzáadott érték növelése, alternatív jövedelemszerző tevékenységek támogatása
- 2.Foglalkoztatás bővítése: munkahelyteremtés a vállalkozások indításának és a fejlesztés ösztönzésével
- 3.Humán erőforrás – fejlesztés: versenyképes tudás és műveltség növelésével, térség-specifikus oktatási programok indításával
- 4.Helyi infrastruktúra – és szolgáltatásfejlesztés: térség fizikai elérhetőségének és belső szolgáltatási struktúrájának javítása
- 5.Természeti erőforrások és a környezeti értékek védelme, fenntartható hasznosítása
- 6.Élhetőbb környezet kialakítása, térségi együttműködés támogatása – örökségvédelem

A stratégiai program intézkedési-és megoldási javaslatait az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programmal összhangban határozták meg a célpiramis rendszerében:

Jövőkép:	A térség társadalmi, gazdasági, természeti és kulturális erőforrásaira alapozva vidék-, gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programok serkentésével, új munkahelyek teremtésével, a meglévők megerősítésével, a természeti erőforrások és a humán tőke megőrzésével és fejlesztésével az élet minősége javul, s ezáltal Zemplén vitalitása és vonzereje megnő.				
Stratégiai prioritások					
1.Helyi gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hozzáadott érték növelése, alternatív jövedelemszerző tevékenységek támogatása	2.Foglalkoztatás bővítése: munkahelyteremtés a vállalkozások indításának és a fejlesztés ösztönzésével	3.Humánerőforrás – fejlesztés: versenyképes tudás és műveltség növelésével, térség-specifikus oktatási programok indításával	4.Helyi infrastruktúra- és szolgáltatásfejleszt.: térség fizikai elérhetőségének és belső szolgáltatási struktúrájának javítása	5.Természeti erőforrások és a környezeti értékek védelme, fenntartható hasznosítása	6.Elhetőbb környezet kialakítása, térségi együttműködés támogatása - örökségvédelem
Intézkedések					
<ul style="list-style-type: none"> •Helyi mező- és erdőgazd. állatteny. tájjellegű termelési, vmint feldolgozó és ért. kap. fejlesztése, •Helyi nyersanyagokra épülő élelm.feld., házi- és kisipar minőségi fejl., értékesítési rendszerük megszervezése, •Helyi közösség számára hasznos vállalkozások, projektek támogatása, •Helyi vállalkozások versenykép., együttműk. támogatása, •Helyi adottságokra épülő turizm.fejlesztése, •Helyi bio-és megújuló-energia hasznosításra épülő fejlesztések. 	<ul style="list-style-type: none"> • Előmunka igényes helyspecifikus termelő – szolgáltató tevékenységek fejlesztése, • Mezőgazdasági termelésből való kilépés támogatása, • Munkahelyteremtés a hátrányos helyzetűek és fogyatékkal élők foglalkoztatásának bővítésére, • Helyi szükségletekhez igazodó közmunka jellegű programok a munka világába való visszatérés támogatására 	<ul style="list-style-type: none"> • Helyi oktatási-szakképzési kínálat és feltételek fejlesztése, • Helyi egészségügyi és szociális szolgáltatások körének bővítése, • Hátrányos helyzetűek és fogyatékkal élők foglalkoztathatóságának javítása, • Kulturális értékek és hagyományok, hitélet ápolása, • Civil szervezetek, kezdeményezések, együttműködések segítése, • A térségi, települési és személyes identitás és kohézió megerősítése, 	<ul style="list-style-type: none"> •Helyi közlekedési infrastruktúra minőségének javítása, •Helyi vonalas infrastruktúra rendszerek felújítása, hiányzók kiépítése, •Hátrányos helyzetűek és fogyatékkal élők infrastr. életfelt. javítása., •Határátjárhatóság infrastrukturális és közlekedési feltételeinek megteremtése, •Infrastrukturális rendszerek határon átvelő kapcsolatainak megteremtése, •Hajózásfejlesztés a Bodrogon és a Tiszán, 	<ul style="list-style-type: none"> •Helyi természeti értékek védelmének és (turisztikai) hasznosításuknak segítése, •Helyi léptékű környezetvédelmi beruházások, programok kimunkálása és megvalósítása, •Környezettudatos gazdálkodás- és vállalkozás fejlesztés, •A környezettudatos szemléletű gazdálkodásra és életre nevelés kialakítása, •Helyi katasztrófavéd. kezdeményezések megvalósítása. 	<ul style="list-style-type: none"> • Helyben hiányzó alapszolgáltatások fejlesztése, • Kulturális és szabadidős szolgáltatások fejlesztése, • Helyi média fejlesztése, • Szolgáltatásokhoz való hozzáférés támogatása, • Társadalmi tőke erősítése - konfliktuskezelés, • Településképet javító kisléptékű településfejlesztés támogatása, •Helyi értékek és örökség feltárása, megőrzése és védelme.

2.3 A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport vidékfejlesztési eredményei a megítélt támogatások tükrében

TK1	Jogcím ÚMVP III. tengely	Szféra	Megítélt támogatás (HUF)	Új foglalkoztatotti létszám (fő)	Új hátrányos helyzetű foglalkoztatotti létszám (fő)
	Mikrovállalkozás	vállalkozás	218 932 569	16	5
		magánszemély	53 340 000	2	1
			272 272 569	18	6
	Turisztika	önkormányzat	5 559 852	3	3
		vállalkozás	172 983 984	8	6
		magánszemély	20 534 668	2	2
			199 078 504	13	11
	Falufejlesztés	önkormányzat	237 413 671	0	0
		civil	27 332 180	0	0
			264 745 851	0	0
	Vidéki Örökség	önkormányzat	26 517 270	3	2
		civil	41 728 781	1	1
		egyház	317 712 805	0	0
			385 958 856	4	3
			1 122 055 780	35	20

8.sz. ábra: Megítélt támogatások az első támogatási körben

Forrás: Ogár Z. előadása a Vissza a szülőföldre, Zemplénbe projektzáró konferencián

TK2	Jogcím ÚMVP III. tengely	Szféra	Megítélt támogatás (HUF)	Új foglalkoztatotti létszám (fő)	Új hátrányos helyzetű foglalkoztatotti létszám (fő)
	Mikrovállalkozás	vállalkozás	390 643 659	31	25
		magánszemély	101 231 038	6	5
			491 874 697	37	30
	Turisztika	vállalkozás	61 793 431	5	4
			61 793 431	5	4
	Vidéki Örökség	önkormányzat	30 201 308	0	0
		civil	34 586 059	0	0
		egyház	67 707 160	0	0
			132 494 527	0	0
			686 162 655	42	34

	Megítélt támogatás (HUF)	Új foglalkoztatotti létszám (fő)	Új hátrányos helyzetű foglalkoztatotti létszám (fő)
Összesen:	1 808 218 435	77	54

9.sz. ábra: Megítélt támogatások a második támogatási körben

Forrás: Ogár Z. előadása a Vissza a szülőföldre, Zemplénbe projektzáró konferencián

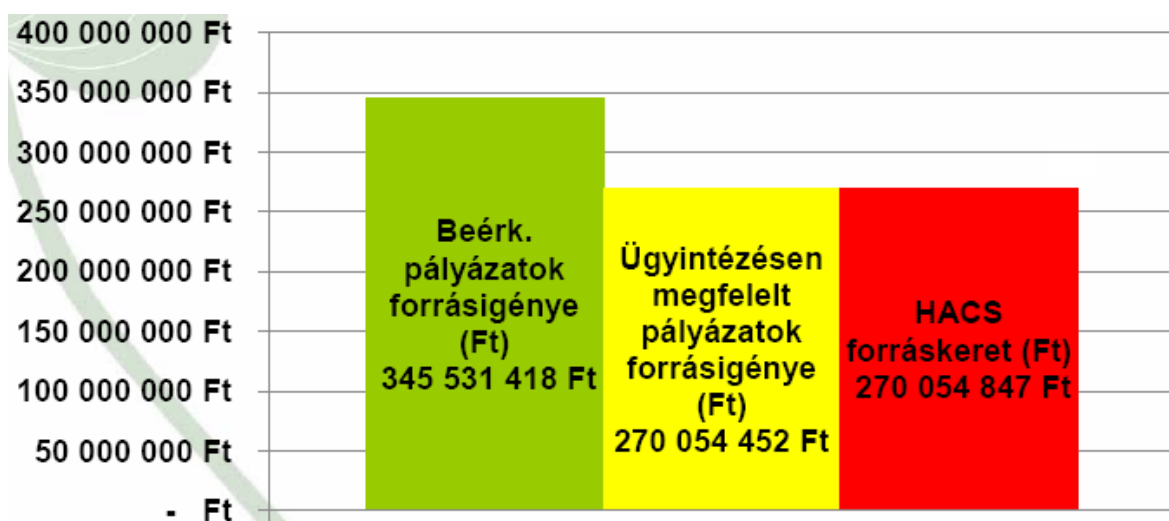
LEADER TK1	Szféra	Megítelt támogatás (HUF)	Új foglalkoztatotti létszám (fő)	Új hátrányos helyzetű foglalkoztatotti létszám (fő)
	Vállalkozás	7 214 678	1	1
	Önkormányzat	6 315 243	1	1
	Civil	52 424 156	0	0
		65 954 077	2	2

LEADER TK2	Szféra	Megítelt támogatás (HUF)	Új foglalkoztatotti létszám (fő)	Új hátrányos helyzetű foglalkoztatotti létszám (fő)
	Vállalkozás	190 059 874	29	21
	Önkormányzat	91 384 370	1	1
	Civil	78 636 712	5	3
		360 080 956	35	25

	Megítelt támogatás (HUF)	Új foglalkoztatotti létszám (fő)	Új hátrányos helyzetű foglalkoztatotti létszám (fő)
Összesen:	426 035 033	37	27

10.sz. ábra: Megítelt támogatások a LEADER I. és II. támogatási körben

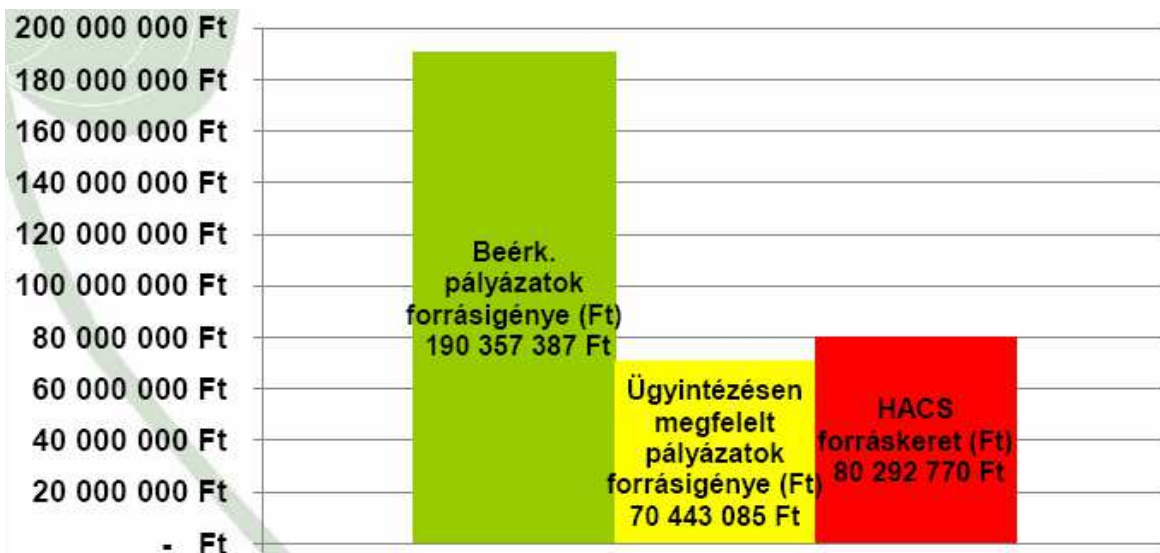
Forrás: Ogár Z. előadása a Vissza a szülőföldre, Zemplénbe projektzáró konferencián

11.sz. ábra: Megítelt támogatások a Mikro-vállalkozások 4. támogatási körében (2012)

Forrás: ZTVE Közgyűlési anyaga, 2013.05.30.

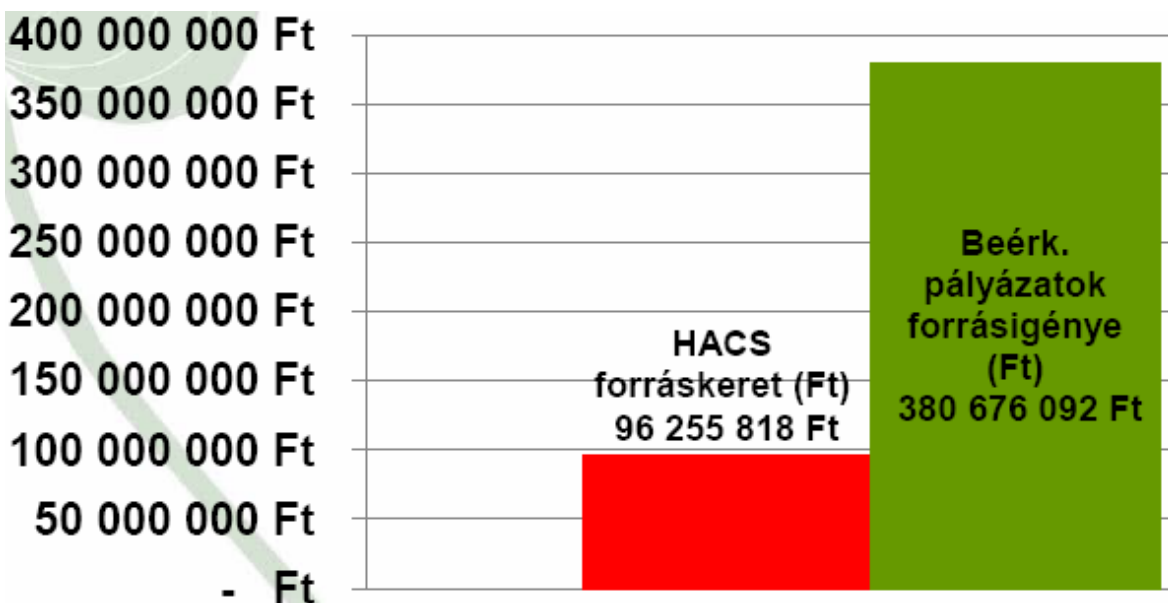
Beérkezett pályázatok száma: 27 db, melyek összesen a támogatási igénye: a keret 195%-a
Formai ellenőrzésen megfelelt pályázatok száma: 22 db, melyek a támogatási keretet lefedték.

12.sz. ábra: Megítélt támogatások a turisztikai fejlesztések 4. támogatási körében (2012)

Forrás: ZTVE Közgyűlési anyaga, 2013.05.30.

Beérkezett pályázatok száma: 19 db, melyek összes a támogatási igénye: a keret 237 %-a
Támogatható pályázatok száma: 8 db, melyek a támogatási keret 88%-át fedték le.

13.sz. ábra: Megítélt támogatások a vidéki örökség támogatása 3. támogatási körében (2012)

Forrás: ZTVE Közgyűlési anyaga, 2013.05.30.

Beérkezett pályázatok száma: 27 db, melyek összes a támogatási igénye: a keret 395 %-a
Formai ellenőrzésen megfelelt pályázatok száma: 20 db, melyek a támogatási keret messze túllépték (döntés az DIT_IH és az MVH hatáskörében).

A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport akcióterületén a pályázati eredmények összesítése (TK1 + TK2 + TK4 + LEADER TK1 + TK2) adatai alapján¹⁸:

- Összes eddigi támogatáshoz kapcsolódó munkahely-megtartás: 661 fő / ebből hátrányos 205 fő.

¹⁸ Forrás: ZTVE 2013. évi Közgyűlési anyagai. Az EMVA III. tengely TK3 (3. támogatási kör) azért nem szerepel a kimutatásban, mert a meghirdetést követően visszavonásra került.

- Összes eddigi támogatáshoz kapcsolódó munkahely-teremtés: 159 fő / ebből hátrányos 110 fő.

Összes eddig megítélt EMVA támogatási forrás: 2.574.751.005.- Ft

- ebből DIT EMVA III. tengely: 2.148.715.972.- Ft
- LEADER forrás: 426.035.033.- Ft

Összes rendelkezésre álló további EMVA támogatási forrás: 562.212.996.- Ft

- EMVA III. tengely vidéki örökség: 96.255.818.- Ft
- EMVA III. tengely fel nem használt: 88.613.858.- Ft
- LEADER forrás: 377.343.320.- Ft

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia 2013.- évi módosításánál döntöttek a fel nem használt LEADER (IV. tengely) források újraallokálásáról (14. sz. ábra):

HPME / INTÉZKEDÉS TÁBLÁZAT	ZEMPLÉNI TÁJAK VIDÉKFEJLESZTÉSI EGYESÜLET Helyi Akciócsoport				
	II. CÉLKITŰZÉSEK	Helyi gazdaság és vállalkozás-fejlesztés	Helyi gazdaság és vállalkozás-fejlesztés	Élhetőbb környezet kialakítása	Élhetőbb környezet kialakítása
Intézkedések sorszám	01	02	03	04	
HVS LEADER intézkedés megnevezése	Helyi termékek elsődleges feldolgozásának ösztönzése	Helyi gazdasági szereplők technológia fejlesztése	A térségi, települési identitás, valamint a helyi értékek megőrzése és védelme	Közösségi Energiaudvarok fejlesztése szemléletformálás céljából	
Intézkedéshez rendelt (indikatív becsítés) forrás (Ft)	260.343.320.-	40.000.000.-	47.000.000.-	30.000.000.-	377.343.320.-
Gazdaságfejlesztés re allokált forrás:	300.343.320.-				300.343.320.-
Szolgáltatásfejleszté sre allokált forrás			77.000.000.-		77.000.000.-
Gazdaságfejlesztési (igen=1, nem=0)	1	1	0	0	2
Komplex fejlesztés (igen = 1, nem = 0)	0	0	0	0	0

14. sz. ábra: A LEADER forrásmaradvány újraallokálása

Forrás: 2013. évi HVS 40. o. ZT HACCS

Az akciócsoport az összes forrás felosztásánál (377.343.320.- HUF) a gazdaság alapú fejlesztésre (vállalkozásfejlesztési pályázatok) az összes forrás 79,59%-a lett allokálva.

3. Közösségi marketing eszközök a LEADER alapú vidékfejlesztésben

Mivel a csere a marketing központi kérdése, joggal vetődik fel a kérdés, hogy értelmezhető-e a csere a társadalmi marketingben. Ha értelmezhető, akkor milyen formában, ha pedig nem, akkor beszélhetünk-e egyáltalán marketingről¹⁹?

A piac a cserék elősegítésére szerveződött, s a csere mind a közgazdaságtan, mind a marketing alapvető koncepciója. A közgazdászok magára a cserére fókuszálnak, azonban a marketingesek számára ez csupán eszköz, mellyel a fogyasztói elégedettség és a profit kettős célja megvalósítható. Ez jelenti az első potenciális problémát, amely felmerül a konvencionális marketingelvek társadalmi kontextusba való átültetése során.

Az elégedettség ugyanis nem jelenti a társadalmi célú kampányok elsődleges célját, melléktermék azonban lehet. A társadalmi kampányok – így esetünkben a vidékfejlesztés - általában jólétet, biztonságot, kockázatsökkentést és az elégedetlenség elkerülését szeretnék elérni. Ritkán tűznek ki olyan célokat, amelyek bármilyen szintű profittal kapcsolatban állnak, ugyanakkor célként költségcsökkentést is megfogalmazhatnak.

A társadalmi marketing információt és megfogható terméket, vagy más kezdeményezéseket kínál a célközönség számára és csere akkor valósul meg, ha magatartásváltozás történik. Mások szerint azok, akik megváltoztatják magatartásukat, pszichológiai előnyökhöz és elégedettséghez juthatnak a csere révén.

Annak érdekében, hogy az aktivitásunkkal megcélolni kívánt társadalmi csoport tagjai változásra való készenlétét növeljük, a társadalmi marketingnek a cserében valamilyen előnyös dolgot kell kínálnia. Ebben az értelemben a csere kézzelfogható és nem kézzelfogható javak transzferét jelenti két vagy több társadalmi szereplő között.

3.1 Térségfejlesztés eredményei a befektetés ösztönzésben, turizmusban

A térség látható fejlődése a 90-es évek végén, az önkormányzatok létrejöttével kezdődött el. Az első időszakban számos infrastrukturális fejlődés valósulhatott meg. Ezekben az években a legtöbb zempléni település kiépítette vezetékes gáz-, víz-, szennyvíz-, és széles körű telekommunikációs hálózatát.

A többcélú kistérségi társulások megalakulása (2004) lehetővé tette az önkormányzatok számára, hogy bizonyos feladatokat a kistérségre delegálva, hatékonyabban lássák el feladataikat, és lehetőség szerint fejlesztési elképzeléseiket is közösen, koncepcionálisan valósítsák meg.

A 2007-2013 tervezési időszakra elkészített – Zemplén térséget érintő - fejlesztési prioritásokat meghatározó dokumentum Észak-magyarországi Operatív Program (ÉMOP)²⁰, és az ehhez kapcsolódó turizmusfejlesztési stratégia.

A program prioritásai:

- Versenyképes helyi gazdaság megteremtése
- turisztikai potenciál erősítése,
- Településfejlesztés
- Humán közösségi infrastruktúra fejlesztése
- Térségi közlekedés fejlesztése.

¹⁹ Mitev A. Z.: A társadalmi marketing elméleti és empirikus kérdései PhD értekezés BCE, Budapest, 2005

²⁰ <http://www.norda.hu/uj-szechenyi-terv/eszak-magyarorszag-i-operativ-program/>

A különböző pályázati forrásoknak, partneri együttműködéseknek és egyéni törekvéseknek köszönhetően számos fejlesztés valósult meg a Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület akcióterületén is. Megvalósult főbb gazdasági és turisztikai fejlesztések:

- Bodrog Hotel wellness részleg
- Rákóczi Vár rekonstrukció (Múzsák Palotája, Reneszánsz konyha)
- Termálfürdő rekonstrukciók és beruházások
- Huszár panzió építése
- Interregionális turisztikai együttműködések (klaszter) kialakítása,
- Károlyi kastély rekonstrukciója
- König hotel rekonstrukció
- Zemplén Kalandpark
- Hunor Hotel építése
- Magyar Nyelv Múzeuma
- Nagy-Milic Natúrpark határon átnyúló kialakítása, fejlesztése (15 ezer ha)
- Füzéri Vár rekonstrukciója és turisztikai hasznosításának előkészítése
- Kőkapui Károlyi Vadászcastély és szállodafejlesztés

Az elmúlt évek egyik jelentős eredménye a turisztikai desztinációs menedzsment (TDM) szervezetek létrejötte, melynek formálódása során három helyi TDM alakult ki a vizsgált területen, ezek: sárospataki, sátoraljaújhelyi és felső-hegyközi. A TDM szervezetek célja, hogy meglévő kínálatok összehangolásával, a fejlesztési elképzelések hatékony koordinálásával biztosítsák a látogatók számára a megfelelő színvonalú fogadóterületeket (desztinációkat), és a szétszórtan megjelenő turisztikai kínálati elemeket termék formálva jelenítsék meg azt a piacon.

Amint az a helyzetelemzésben is kifejtésre került, az akcióterület egyik lehetséges kitörési pontja a turizmus fejlesztése. A turizmus közvetlen fejlesztése alatt a szálláshelyek minőségi kínálatának fejlesztése, a turisztikai attrakciók palettájának színesítése, az épített örökség turisztikai hasznosítása értendő. Am ahhoz, hogy a látogatókat több napig is képesek legyünk a térségben tartani, szükséges a turizmushoz közvetetten kapcsolódó „ágak” fejlesztése. Értendő ez alatt a szolgáltatásfejlesztés, a házi-, és kézműipar fejlesztése, a helyben megtermelt mezőgazdasági termékek piacra vitelének hatékonyabbá tétele.

A közvetett és közvetlen fejlesztések együtt eredményezik a térség előrelépését, és fenntartható fejlődését. A fejlesztések közötti kapcsolatot a vidékfejlesztési mechanizmusok és stratégia megvalósítások teremtik meg, annál fogva is, hogy a vidékfejlesztési stratégiák kidolgozása az adott térség minden társadalmi szférájának bevonásával készülnek.

3.2 A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia megvalósítását támogató közösségi marketing

3.2.1 A vidékfejlesztést támogató közösségi marketing jellemzői és struktúrája

Az üzleti marketing és a vidékfejlesztés közösségi marketingje közötti főbb különbségek az értékesítendő termék vonatkozásában jelentkeznek (Ashworth-Voogd,1997 alapján):

- A „Zempléni Tájak Leader Helyi Akciócsoport” és az általa kínált támogatási lehetőség, mint „termék” alapvetően más tulajdonságokkal rendelkezik, mint azon árucikkek és szolgáltatások, amelyek eladásával a marketingtudomány kezdettől fogva foglalkozik. Az eladásra kerülő termékek az egyes területi egységek fizikai létesítmények, szolgáltatások és élmények bonyolult összességéből állnak össze. Ennek következtében a vidékfejlesztési marketing során a termék sokkal komplexebb, ami azt

jelenti, hogy ugyanazt a fizikai teret, és fejlesztési lehetőséget kell egyidejűleg eladni különböző „fogyasztóknak”, akik más és más célra akarják azt felhasználni.

- A Zempléni Tájak Leader Helyi Akciócsoport területi egységei, de a fejlesztési források támogatási konstrukciói esetében is hiányzik az a rugalmasság, amellyel az egyes árucikkek és szolgáltatások rendelkeznek: nehezen lehet azokat a létező, illetve potenciális „fogyasztók” igényeinek megfelelően átalakítani. Emellett a problémák között azt is meg kell említeni, hogy a változás/változtatás a legtöbb esetben jelentős pénzüsszegeket, engedélyeztetést igényel, igen hosszú ideig tart, valamint átmenetileg bosszúságot is okoz a „fogyasztóknak”.
- Az üzleti marketinggel szemben a leader akciócsoport természeti és ember alkotta adottságainak, a fejlesztési lehetőségek munkaszervezeten keresztül „eladása” nem vonja maga után közvetlenül a tulajdonjog átruházását, és nem idézi elő a városi szolgáltatások feletti rendelkezési jog átadását sem.
- A Zempléni Tájak járásai térbeli környezetben, hierarchiában helyezkednek el, és ez a tény jelentősen befolyásolja marketingtevékenységüket. A vásárló (például a befektető, helyi vállalkozó, non-profit fejlesztő, vagy a turista) nem ugyanazt a teret akarja megvenni, mint amit az eladó el akar neki adni. Ez azt jelenti, hogy a marketingtevékenység elsősorban arra a területre korlátozódik, amely irányítása az esetükben az akciócsoport közgyűlése és munkaszervezete hatáskörébe tartozik.
- A vállalati marketinggel ellentétben a vidékfejlesztési marketingnél a különbséget az adja, hogy a belső célcsoportok egyben a vidékfejlesztési marketing „hordozói” is. A települések és a Zemplén régió aktőr és termék is egyben.
- Az alkalmazható módszerek és eszközök megfelelnek az üzleti marketingnek, a tartalmi és döntési folyamat azonban más.
- A vállalatok hatékonysági kritériumok alapján szabadon kiválasztják piaci szegmenseiket és célcsoportjaikat, a települések vagy a zempléni vidékfejlesztési akcióterület a polgáraikat nem. Ezért a belső marketing elengedhetetlen.

A régió- és településmarketing Kotler, Haider és Rein (1995) szerint (idézi: Szabó-Gergely, 2009, p.15.) is négy tevékenységet foglal magába, melynek adaptálásával definiálható a zempléni vidékfejlesztést segítő közösségi marketing stratégia struktúrája:

- A Zempléni Tájak Leader HACS közösségi, települési jellemzők és munkaszervezeti szolgáltatások helyes keverékének megteremtése – termékpolitika – kínálati-mix;
- A HVS realizálását – a vidék fejlődését - szolgáló támogatási konstrukciók (mint finanszírozási pénzügyi termékek, szolgáltatások helyi felhasználói, potenciális és aktuális fogyasztói számára vonzó ösztönzők kialakítása – ár- és kondíciópolitika (pl.: fenntartási kötelezettség alakítása);
- A decentralizált UMVP források vidékfejlesztési támogatási konstrukciók és szolgáltatások közvetítése, eljuttatása a potenciális térségi pályázókhoz, „fogyasztókhoz” a leghatékonyabb módon – értékesítési politika;
- A LEADER értékeinek és a Zempléni Tájak imázsának tudatosítása, kommunikálása, hogy a potenciális fogyasztók tisztában legyenek Zemplénnek a vidékfejlesztésben létrejött megkülönböztető versenyelőnyeivel.

3.2.2 A Zempléni Tájak HACS munkaszervezetének marketingje

A nonprofit és a forprofit szféra marketingje közötti különbséget az adja, hogy a célok, ezáltal a célcsoportok is különbözőek. Itt ugyanis nem a pénzügyi siker a fontos, hanem az egyéni, társadalmi értékekben mérhető hozam. Ugyanakkor nehezíti a kommunikáció menedzselését, hogy több irányban kell az üzenetet kibocsátani: az akcióterület

közvéleménye, a közvetlen célcsoport (támogatási kérelmeket benyújtani képes önkormányzatok, vállalkozások, intézmények, civilek, egyházak) és a közvetítő média felé. A munkaszervezet közösségi marketingjének széleskörűen értelmezhető célcsoportjait a 15. ábra szemlélteti:

15.sz. ábra: A vidékfejlesztési marketing célcsoportjai Zemplénben

forrás: Szabó Z.: A településmarketing, mint kitörési pont a településfejlesztés területén ea ppt. 2008.05.29

A társadalmi marketingben a „haszon” sem a befolyásoló (egyesületi munkaszervezeté), hanem a célszemélyé, vagy az egész helyi társadalomé, és a versenytárs sem egy másik szervezet, hanem a megváltoztatni szándékozott viselkedésforma (passzivitás, reményvesztettség). Ezért a vidékfejlesztési nonprofit területen a munkaszervezet tanácsadóinak sokkal nehezebb dolguk van, hiszen:

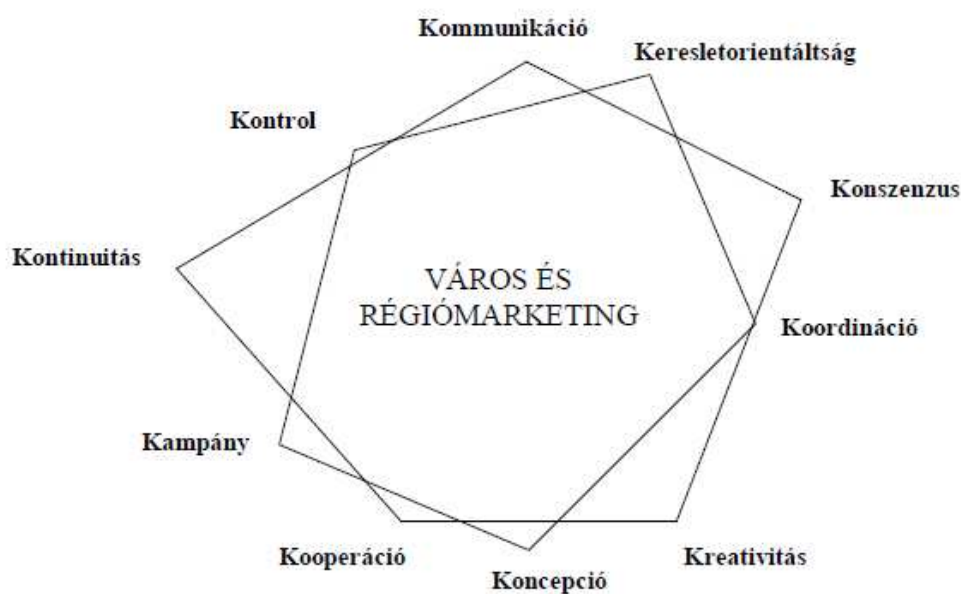
- a célcsoport számára vonzóbb az aktuális, jelenleg követett magatartás (kivárás),
- megrögzött szokásokat, magatartásformákat kell megváltoztatni (kijárás),
- a profitszféra (pályázatírók, „ügyes” távoli cégek), vagy az egyén (pillanatnyi személyes preferenciák) a társadalmi marketing céljai (közjó előmozdítása: az akcióterület fejlődése, élhetőségének előmozdítása) ellen dolgozhat.

A munkaszervezet azzal a feladattal jött létre, hogy szolgáltatásain keresztül kommunikálja a helyi vidékfejlesztési stratégiát a térség lakossága, intézményei, vállalkozásai irányába, növelje a pályázati kedvet, segítse az érdeklődőket a támogatási kérelmek összeállításában, vegyen részt a benyújtott kérelmet értékelésében és továbbításában a Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Hivatal felé.

Tehát a munkaszervezetnek tevékenysége során alapvetően az akcióterület érdekében kell folytatnia a közösségi támogatási lehetőségek „értékesítését”, valamint kommunikálnia a lehetőségeket, az elért eredményeket, a legjobb gyakorlatokat. A kezdeti években ezt csak részlegesen valósították meg, de 2012-ben a jó gyakorlatok tudatos bemutatása is megkezdődhetett.

A szükséges szolgáltatások fejlesztése érdekében az un. 10K koncepcióban ábrázoltam a 16. sz. ábrában azokat a követelményeket, melyek a marketing eszközrendszerrel támogathatóak. Javaslom, hogy az ábra szerinti 10K összetevő szerint alakítsa a munkaszervezet a vidékfejlesztési szolgáltatási tevékenységét, az alábbi értelmezések szerint:

- Keresletorientáltság (fogyasztó-orientáltság), amely valamennyi közösségi marketing tevékenység (szolgáltatások, kommunikáció, stb.) meghatározó tényezője;
- Kommunikáció, amely minden kívülre és akciócsoponton belülré irányuló információs cserefolyamat vezérfonalát képezi;

16.sz. ábra: A munkaszervezeti szolgáltatások a vidékfejlesztés marketing 10K koncepciójában (*Forrás:* Szabó- Gergely, 2009. p. 17.)

- Konszenzus, amely a helyi vidékfejlesztési stratégiai prioritások és megteendő lépések előfeltételét alkotja (kötelező „mértékűkövek”, közgyűlési, elnökségi döntések);
- Koordináció, amely a leader program megvalósításában érdekelt helyi erők egységesítését jelenti;
- Kooperáció, amely a Zemplén térségi szinergiák létrejöttében és szabaddá tételében játszik fontos szerepet;
- Kreativitás, amely a meggyökeresedett térségi struktúrák széttörését és innovatív vidékfejlesztési lépések meghozatalát foglalja magában;
- Konceptió, amely a vidékfejlesztési célok világos megfogalmazására és egy jól szervezett végrehajtásra terjed ki;
- Kampány, amely az HVS realizálásával kapcsolatos központi (FVM, VM, MVH) és akciócsoport szintű intézkedések hétköznapi nyelvre történő lefordítása szempontjából jelentős;
- Kontinuitás (folyamatosság), amely egy hosszú ideig (legalább 2013+2év) követett stratégiát jelent;
- Kontrol (ellenőrzés), melynek értelmében szükséges a megtett lépések eredményességének, a HVS realizálási helyzetének állandó vizsgálata, melyre a Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület Felügyelő Bizottsága, Közgyűlése, az MVH és a VM jogosult.

A közösségi marketing tehát elsősorban abban tér el a hagyományos marketingtől, hogy valójában mi a tevékenység végcélja és szervezeti háttére: társadalmi magatartásformákra

próbál meg hatást gyakorolni azért, hogy a változás előnyére váljon a célközönségnek és az egész helyi társadalomnak.

A munkaszervezet vidékfejlesztési programja társadalmi marketingje tanulmányozásához és bemutatásához jó keretül szolgált a Nedra Kline Weinreich²¹ által megfogalmazott „4 hagyományos P” és „4 addicionális P” elemből álló közösségi marketing-mix:

Product – Termék: A társadalmi marketingben a termék nem elsősorban egy, a fizikai dimenziókban értelmezhető dolog. Ennek ellenére szinte bármilyen típusú terméket találhatunk a palettán a kézzel fogható terméktől, a szolgáltatásokon és a helyes magatartásbeli gyakorlatokon át egészen a kevésbé megfogható eszméig (például az akcióterületen fejlesztések, munkahelyteremtés, vállalkozás indításának ösztönzése).

Ahhoz, hogy a helyi vidékfejlesztési stratégia és az annak keretei között meghirdetett támogatási konstrukciókból álló „szociális termék” életképes lehessen, a célcsoporthoz tartozó térségi embereknek tudniuk kellett a létező problémáról és arról a kínált „termékről”, mely megfelelő megoldásként szolgálhatott az adott problémára. Az akciócsoport esetében a probléma egyre jobban tudatosodott Zemplénben, bár a program célcsoportjai tekintetében eltérő mértékben:

- a „szükséglet” (a vidék fejlesztésének kézbevétele) a Zempléni Tájak HACS kezdeményezésére az akcióterület politikai, önkormányzati és gazdasági vezetőiben, aktív civiljeiben vált „igénnyé”, s talált támogatásra (egyesületi tagokká lettek), mert vélhetően ők rendelkeztek kellő áttekintési lehetőséggel az akcióterület gazdasági és demográfiai folyamatairól.
- A probléma másik aktív célcsoportbeli szereplőiként a támogatási kérelmek összeállítói és benyújtói kerültek megjelölésre, mert az általános forráshiány közepette számukra támogatások révén realizálhatóvá vált egy-egy adott települési-és térségfejlesztési, vagy egy vállalkozás-, illetve turizmusfejlesztési, civil közösségi feladat.
- Az akcióterület társadalma számára is vonzó lett a vidékfejlesztési szolgáltatási kínálati csomag, mert a Zempléni Tájak HACS területének támogatása reményt keltő és impulzusokat adott arra nézve, hogy a periférikus térség lakói nem maradnak magukra, s a fejlesztések közvetve a közösség javát is szolgálják.

Az akcióterület fejlesztéseéhez a 2.3 pontban bemutatott támogatási körökben és jogcímeiken több, mint 3 milliárd forrás állt az akciócsoport rendelkezésére a támogatási kérelmek finanszírozására. Az a vélemény azonban, hogy ezek a támogatások az átlagosnál hosszabb döntési és szerződéskötési folyamatot követően nehezebben voltak elérhetőek, elsősorban a Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Hivatal precíz és aprólékos ellenőrzési rendszerének köszönhető. Ezért a közösségi marketing szolgáltatásai során alternatív előnyöket, értékeket és lehetőségeket kellett a munkaszervezetnek felkínálni, kommunikálni.

Price – Ár: Ebben az esetben az ár egyenlő azzal, amit a „fogyasztónak” (potenciális pályázóknak és a lakosoknak) tennie kellett annak érdekében, hogy a szociális marketing szolgáltatásokra szert tegyen.

A LEADER programba, egyesületbe való bekapcsolódás, a kínált szolgáltatások ingyenesek, ugyanakkor pénzbeli költséget jelenthetett egy tájékoztatóra, konzultációra való elutazás, ezen túl igényelheti az elsődleges célcsoport tagjaitól, hogy áldozzanak fel kézzel meg nem fogható dolgokat, például az idejüket, erőfeszítéseiket, ötleteiket osszák meg a tanácsadókkal. Esetleg hogy támogatás elnyerése esetén kockáztassák meg a helyi közösség, más vállalkozások, települések irigylését, politikai „pántlikázását”. Szem előtt

²¹ <http://www.social-marketing.com/WhatIs.html>

kellett azonban tartani, hogy a szolgáltatás igénybevételével együtt járó fejlesztési lehetőségeknek, előnyöknek ez esetben is nagyobbaknak kellett lenniük a felmerülő anyagi és egyéb áldozatoknál.

Place – Elosztás: jellemzően disztribúciós folyamaton keresztül jutott el ez a szolgáltatás is a fogyasztóhoz. Alapvetően tájékoztatást, tudatformálást és sikeres támogatási kérelem összeállítására és benyújtására irányuló munkaszervezeti szolgáltatásokat magába foglaló „elosztási rendszer” alatt azokat a csatornákat értik, amelyeken keresztül eljut az információ a pályázókhoz, illetve annak a kidolgozását, hogy a vidékfejlesztési tanácsadói-közvetítői szolgáltatás elérése mindenki számára biztosított legyen ugyanazon tartalom és minőség mellett.

A szolgáltatások elérhetőségét megkönnyítendő személyes „eladással” előbb a vidékfejlesztési közösséget építették ki, majd a munkaszervezet létrehozását követően a tanácsadói szolgáltatásokat is elindították az egyes kistérségeken külön is tájékoztatókat szervezve. Az elektronikus kommunikációs lehetőségekkel élve folyamatos elérést és gyors reagálást tettek lehetővé a célcsoportok számára informatív honlapjuk fejlesztésével, frissítéseivel.

17.sz. ábra:: A vidékfejlesztési programot menedzselő ZTVE egyesület honlapja

Forrás: www.zemplenitajak.hu

Promotion – Marketingkommunikáció: Gyakran tévesztik össze ezt az elemet az egész társadalmi marketing koncepciójával, hiszen a legtöbb ember számára „csak” ennyi látható belőle. A ZTVE társadalmi marketingkommunikációja is a reklám, a PR, a promóció, a média-jelenlét, a személyes eladás, valamint a különböző szórakoztató elemek és rendezvények integrált alkalmazására épült. A cél az volt, hogy a hétéves tervezési ciklusban fenntartható érdeklődést és a támogatási jogcímek iránti „keresletet” megteremtsék, s ezzel párhuzamosan a fejlesztési forrásokat ésszerű és prosperitást előmozdító támogatási projektekre lekössék.

A LEADER program során alkalmazott-alkalmazandó promóciós eszközöket az Irányító Hatóság kommunikációs tervben definiálta, melynek arculati elemeit mind a munkaszervezetnek, mind a támogatottaknak kötelezően alkalmazniuk kellett.

Publics – Publikum, közönség: A vidékfejlesztési program társadalmi marketingjének több különböző közönséget kell megcéloznia, hogy sikeres legyen. A publikum „P”-je ez esetben is egyaránt tartalmaz külső és belső célközönségeket.

Az előbbihez tartozik például a másodlagos célcsoportból: Zemplénből elszármazottak, potenciális befektetők, az állami döntéshozók és befolyásos személyek, míg az utóbbi alatt értünk mindenkit, aki bármilyen szempontból hatással lehet a vidékfejlesztési program sikerességére és kivitelezésére (polgármesterek, vállalkozók, civilek, zempléni értelmiségiek). A közönség megszólítását, tájékoztatását szolgálja a keresőben könnyen elérhető honlap és az akcióterületi média által közvetített híryanagok.

Partnership – Partnerek: A vidékfejlesztés olyan társadalmi kérdés, mely mögött komplex problémák és feladatok húzódnak meg, ezért önmagában az egyesület nem tudna érdemben javítani az akcióterület helyzetén. Szükségessé vált ezért, hogy azonosítsák a lehetséges helyi, együttgondolkodásra nyitott partner szervezeteket, ezeket igyekeztek az egyesület tagjai között is tudni, s akikkel aktívan együttműködve hatékonyan tudtak cselekedni a zempléni közösségi célok elérése érdekében.

Policy – Politika: Általában igaz, hogy egy társadalmi marketing program nagyon szép eredményeket tud elérni az egyéni magatartásváltoztatás motiválása területén, azonban ez nagyon nehezen tartható fenn, ha nincsenek meg azok a külső környezeti feltételek, melyek ezt a változást elősegítik és lehetővé teszik hosszú távon is. Előfordul, hogy törvényi módosításra, szabályozásra van szükség, illetve politikai, döntéshozói elkötelezettségre.

A vidékfejlesztési program jelentőségére utal, hogy Zemplén országgyűlési képviselője az egyesület elnökségének és a helyi bíráló bizottságnak is tagja.

A politika közvetett módon azzal tudta elősegíteni a program céljainak megvalósítását és a pályázási kedv felkeltését és fenntartását, hogy a támogatási döntések kezdettől fogva egzak, politikamentes bírálati szempontok mentén valósulnak meg.

Purse Strings – Finanszírozás: A legtöbb szervezet, mely társadalmi marketing tervet készít és hajt végre, alapítványi vagy állami, esetleg vállalati forrásokból finanszírozva teszi mindezt. A Zempléni Tájak HACS a program menedzselésére évekre lebontott működési támogatásban részesül, mely utófinanszírozású és az MVH által felügyelt. Gondot a banki hitelfelvétel jelent, hisz az egyesületnek nincs vagyona a működési hitelek fedezetésül.

4. Összegzés, következtetések

Tanulmányunkban arra a problémára kerestük a választ, hogy vajon a Zemplén északi, periférikus részén miként tudtak élni az európai vidékfejlesztés szemléletváltása eredményeként 2007-től hazánkban is bevezetett decentralizált vidékfejlesztési tervezéssel és támogatási rendszer kínálta lehetőségekkel, s azok megismertetését és igénybe vételét az egyesület munkaszervezete milyen társadalmi marketing eszközökkel segítette elő?

Tanulmányunk elkészítéséhez szekunder kutatás keretében megismerkedtünk a LEADER alapú vidékfejlesztéssel, az ehhez kapcsolódó társadalmi marketing lehetőségekkel. Ezután az egyesület és munkaszervezetének számunkra elérhető, nyilvános anyagait tanulmányoztuk. Primer kutatás keretében szakértői interjúkat, beszélgetéseket folytattunk a munkaszervezet alkalmazottaival és olyan zempléni intézmények, vállalkozások vezetőivel, munkatársaival, akik vidékfejlesztési kérdésekben hasznos gondolatokkal gazdagították munkánkat.

Tanulmányunk tartalmát és az abban megfogalmazott következtetéseket hipotéziseink sorrendjében a következőkben összegezzük:

H1. hipotézis szerint a hátrányos helyzetű vidéki térségek fejlesztése európai probléma és megoldásukban új közösségi eszközök érhetőek el. Ezen feltételezésünket a szakirodalmi áttekintés LEADER elvű vidékfejlesztésről készített 1.1 alfejezete alapján igazoltnak és elfogadhatónak tekintjük, mert az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap létrehozásával a 2007-13. évi tervezési ciklusban a vidékfejlesztés önálló fejlesztési alaphoz jutott a korábbi közösségi kezdeményezés (LEADER) helyett.

H2. hipotézis szerint a vidékfejlesztésben is szükség van jól átgondolt, az érintett közösség által támogatott tervezett tervezési és fejlesztési keretekre. Az EMVA alapjain hazánkban is új szabályok szerint kezdődhetett meg a vidékfejlesztés az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (UMVP), majd utóbb a Darányi Ignác Terv (DIT) keretében. Ezen szabályozás alapján kezdődött meg Zemplénben is a vidékfejlesztési helyi közösség szervezése, a helyi vidékfejlesztési stratégia (HVS) összeállítása, források allokálása, melyet a szakdolgozat 2. fejezete mutat be. A Zempléni Tájak LEADER helyi akciócsoport (HACS) cím elnyerésével az egyesületi formában létrejött közösség 3 milliárdos decentralizált fejlesztési forráshoz, és a támogatási kérelmek helybeni elbírálási lehetőségéhez jutott.

H3. A térség fejlődéséhez, a támogatási lehetőségek igénybe vételéhez nem elegendőek a közösségi szerveződések és források, szükség van az érdekeltek pályázati aktivitására is. A vidékfejlesztési egyesület az akciócsoport területén működő potenciális pályázók támogatási kérelmeinek elősegítésére, bírálatára és a megítélt támogatások nyomon követésére a fejlesztési forrás működési támogatása terhére 2008 őszén munkaszervezetet hozott létre, annak munkatársai tájékoztatással, szaktanácsadással segítetik a pályázói aktivitás felkeltését, fenntartását. A 3. fejezet az egyes támogatási körök szerinti bontásban mutatja be ezen aktivitások és a megítélt támogatások alakulását, mellyel igazolva látom ezen hipotézisünket is.

H4. A támogatási lehetőségek megismertetése, a pályázói kedv növelése a társadalmi marketing különböző eszközeivel elősegíthető, növelhető. A szakirodalom feldolgozásban

(1.2) és a dolgozat 4. fejezetében a társadalmi célú marketinggel, illetve ennek munkaszervezet általi megvalósítása bemutatásával foglalkoztunk. Az akciócsoporthoz tartozó területén a pályázói aktivitás, a források felhasználása és a munkaszervezet rendszeres társadalmi marketing tevékenysége között közvetlen összefüggést nem találtunk, ezért ezen hipotézist a bizonyítottság hiányában elvetjük.

A munkaszervezeti marketing tevékenység fejlesztésére javaslatunk a következők:

- Tájégségi referens/ek kinevezése a program hatékonyabb kommunikálása érdekében,
- Vidékfejlesztési klub életre hívása, akciócsoporthoz tartozó, akciócsoporthoz közötti személyes találkozók rendszeres szervezése,
- Tanácsadói hálózat működtetése, (akár a tájgségi referensek közreműködésével),
- Ismeretbővítés, a szemléletváltás, a jobb motiválhatóság érdekében szakmai konzultációk, kötetlen beszélgetések formájában,
- Tanulmányutak szervezése, sikeres bel-és külföldi LEADER programok megismerése.

Irodalomjegyzék

- [1.] A fenntartható jövő, a befogadó társadalom és a megújuló demokrácia stratégiája Nézőpont Intézet, Budapest, 2010. <http://nezopointintezet.hu/files/2012/03/A-fenntarthat%C3%B3-j%C3%B6v%C5%91-a-befogad%C3%B3-t%C3%A1rsadalom-%C3%A9s-a-meg%C3%BAjul%C3%B3-demokr%C3%A1cia-strat%C3%A9gi%C3%A1ja-2010.pdf> (letöltés ideje: 2013.08.25.)
- [2.] A LEADER története <http://www.umvp.eu/leader/a-leader-tortenete> (letöltés ideje: 2013.09.15.)
- [3.] A Zempléni Tájak Helyi Vidékfejlesztési Stratégiája www.zrva.hu
- [4.] A Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület honlapja – www.zempenitajak.hu
- [5.] Andreasen, A. R.: Marketing and Social Change. Changing Behavior to Promote Health, Social Development and the Environment. 1995. Jossey-Bass, San Fransisco, 1995.
- [6.] Ashworth, G. J. – Voogd, H. A város értékesítése: marketing szemlélet a közösségi célú várostervezésben. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti kiadó. Budapest, 1997.
- [7.] Axes & Measures http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rural-development-policy-overview/axes-and-measures/en/axes-and-measures_en.cfm (letöltés ideje: 2013.09.24.)
- [8.] Az UMVP Irányító Hatóság 59/2008. számú Közleménye – www.fvm.hu
- [9.] Baritz, S.L.: Lehet-e a mammonból talantum? <http://www.domonkosnoverek.hu/docs/mammonboltalentum.doc> (letöltés ideje: 2013.09.24.)
- [10.] Berács J.-Lehota J.-Piskóti I.- Rekettye G. (2004): Marketingelmélet a gyakorlatban, Budapest, Kjk-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- [11.] Bock- Dürr- Eisinger (2004): Stadtidentität- Der richtige Weg zum Stadtmarketing, Orell Füssli Verlag
- [12.] Buda B.: „Egészségmarketing” – Az egészséges viselkedés mintáinak és értékeinek társadalmi terjesztése. Marketing & Menedzsment. 2002. 5-6.
- [13.] Buda B.: A szociális marketing elmélete és gyakorlata – hogyan ne csináljuk előadás ppt. Budapest, 2007. <http://www.ndi-int.hu/REND/konf070627/Buda%20B%C3%A9la%20A%20szoci%C3%A1lis%20marketing%20elm%C3%A9lete%20%C3%A9s%20gyakorlata.ppt> (letöltés ideje: 2013.09.24.)
- [14.] Dankó L. (2010): Képzett fiatalok megtartásának támogatása a társadalmi marketing eszközeivel Marketing kaleidoszkóp, ME Marketing Intézet, Miskolc.
- [15.] Dankó L.: Leader alapú vidékfejlesztési programok és marketingjük Zemplénben http://publikacio.uni-miskolc.hu/data/ME-PUB-22174/p.111.MK_2008_DL_LEADER.pdf (letöltés ideje: 2013.09.24.)
- [16.] Dankó L.: Zemplén térség public relations stratégiája – szakértői tanulmány, Zempléni RVA, Sátoraljaújhely, 1998.
- [17.] Dinya L.(szerk): Nonbusiness marketing és menedzsment, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.
- [18.] Enyedi Gy. (1995): Városverseny, Versenypolitika, Városmarketing, Falu, Város, Régió;
- [19.] Enyedi, Gy.: A sikeres város. Tér és Társadalom 1997.4: 1-7. o.,
- [20.] Enyedi, Gy.: A területfejlesztés tudományos megalapozása. Ezredforduló (4) 15-20. 2000.

- [21.] Ex-post Evaluation of the Community Initiative LEADER II <http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/leader2/full1.pdf> (letöltés ideje: 2013.10.04.)
- [22.] Fojtik J.-Somogyi A. (2008): „Desztinációmkteting és kistérség – a Sárközi lakodalom esete”, In: Lengyel I., Lukovics M. (szerk.), Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében, Szeged, JATEPress, pp.174-83.
- [23.] Helyi Vidékfejlesztési Stratégia ZTVE, Tolcsva, 2013. http://www.zempenitajak.hu/hvs_2013_elemei/ZTVE_HVS_2013_final.pdf
- [24.] http://www.zempen.hu/rva/hvi_elemei/letoltesek/TKCS_1_ules_Danko_Laszlo_eloadasa.pdf (letöltés ideje: 2013.08.29.)
- [25.] Identity and image in the city marketing. In: Marketing & menedzsment. 2008. (42. évf.) 5-6. sz. p. 106-116.
- [26.] Identity and Image in the City Marketing. In: VII. International Congress on Public and Nonprofit Marketing. Szeged : Fac. of Economics and Business Administration of the Univ. of Szeged, 2008.
- [27.] Kandikó, J. (2003): Régiómkteting, CEO Magazin, 1
- [28.] Kerényi Gyula: AZ UMVP kommunikációja ppt. www.umvp.eu/files/umvp_komm_kerényi.ppt (letöltés ideje: 2013.09.24.)
- [29.] Kiss, M.: Alapmkteting. AULA Kiadó Kft., Budapesti Corvinus Egyetem. 2005. 23-25. o.
- [30.] Kotler, P. – Haider, D.H. – Rein, I.: Marketing Places. Maxwell Macmillan, 1993.
- [31.] Kotler, P. – Keller, K. L. (2006): Marketing-menedzsment, Akadémiai Kiadó, Budapest, 985. o.
- [32.] Kotler, P. (2002): Marketing menedzsment. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. (Marketing sorozat), p. 153. alapján
- [33.] Kotler, P. and Zaltman, G. (1971): Social marketing: An approach to planned social change. Journal of Marketing. 35:3-12.
- [34.] Kozma, G.(1995): A városmkteting, mint a helyi gazdaságfejlesztés egyik lehetséges eszköze, Tér és Társadalom
- [35.] Kozma, G.(2002): Terület és településmkteting, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó
- [36.] Kozma, G.(2005): Terület- és településmkteting, 73.o.
- [37.] Közösség által irányított helyi fejlesztés http://ec.europa.eu/regional_pources/docgener/informat/2014/community_hu.pdf (letöltés ideje: 2013.09.22.)
- [38.] LEADER Zöld Könyv - Magyarországi LEADER Közhasznú Egyesület, Budapest, 2007. http://www.nfu.hu/kozossegi_kezdemenyezesek (letöltés ideje: 2013.08.26.)
- [39.] Leader+ - <http://www.fvm.hu/doc/upload/200412/leader2004.pdf>
- [40.] Leader+ http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments/g24208_en.htm (letöltés ideje: 2013.09.28.)
- [41.] ME-GTK Szakdolgozat készítési szabályzata <http://gtk.uni-miskolc.hu/files/136> (letöltés ideje: 2013.08.20.)
- [42.] Mitev A. Z.: A társadalmi mkteting elméleti és empirikus kérdései PhD értekezés BCE, Budapest, 2005.
- [43.] Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020 <http://videkstrategia.kormany.hu/> (letöltés ideje: 2013.09.15.)
- [44.] Nincs de, rajtad is múlik <http://www.nincsde.hu/> (letöltés ideje: 2013.09.28.)
- [45.] Orosdy B. (2003): A mkteting szerepe a területi politikában. PTE ÁJK, Pécs.
- [46.] Piskóti I.(2012.): Régió-és településmkteting Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [47.] Piskóti I.-Dankó L.-Schupler H. (2002.): Régió-és településmkteting KJK Kerszöv Kiadó, Budapest.

- [48.] Rainisto, Seppo K.(2003): Success factors of place marketing: A study of place marketing practices in Northern Europe and The United States. University of Technology, Helsinki
- [49.] Rechnitzer, J. (1995): Vázlatpontok a településmarketing értelmezéséhez és kidolgozásához. Tér és Társadalom 9.; 5-16.o.
- [50.] Rechnitzer, J., Lengyel, I (2000): A városok versenyképességéről, MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest.
- [51.] Régiómarketing, a régió jövőképe
<http://www.csiszerkiado.hu/pdf/regiomarketing.pdf>
- [52.] Rural Development policy 2007-2013
http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm (letöltés ideje: 2013.07.20.)
- [53.] Rural Development in the European Union - Statistical and economic information
http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/index_en.htm
- [54.] Simpson, L. M. A. (2004): Selling the City: Gender, Class and the California Growth Machine, 1880-1940. Stanford University Press, CA
- [55.] Situation and Outlook Rural Developments. European Commission DG VI. CAP 2000 Working Document.
- [56.] Szabó Z.: A településmarketing, mint kitörési pont a településfejlesztés területén ea ppt. 2008.05.29.
- [57.] Szabó Z. – Gergely A.(2009): Régió és településmarketing SZIE Marketing Intézet, Gödöllő
- [58.] The Funds http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/index_en.cfm
- [59.] Tózsza, I.: Az „eladható” település. Falu, város, régió.2001/1.:8-10.o.
- [60.] Törőcsik, M.: Település- és területidentitás kialakítása marketing eszközökkel. Tér és Társadalom 9. 1995. 17-23.o.
- [61.] ÚMVP Irányító Hatóságának 20/2007. (X. 26.) közleménye – www.fvm.hu
- [62.] Viga Gy. (1996): Hármaskoron. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- [63.] Ward, S. V. (1998): Selling Places: The Marketing and Promotion of Towns and Cities 1850-2000. E & FN Spon (Routledge), London.
- [64.] Weinreich, N. K.: What is Social Marketing? <http://www.social-marketing.com/Whatis.html> (letöltés ideje: 2013.08.20.)
- [65.] www.zemplenitajak.hu (letöltés ideje: 2013.07.20-.)
- [66.] Zemplén Eurorégió beszállítói programja – megvalósíthatósági tanulmány Zempléni RVA - Phare CBC, Sátoraljaújhely, 2006. 184 p.
- [67.] Zemplén Eurorégió <http://www.zrva.hu/euroregio.html> (letöltés ideje: 2013.09.22.)
- [68.] Zucca, Fabio (2012.): From the Congress of local and regional Authorities to the Committee of the Regions. A History of European Integration Università degli Studi di Pavia March

Kézirat lezárva: 2013. december

**DANKÓ LÁSZLÓ PhD - SZABÓ ZSUZSA BA, MA:
A HATÁR-MENTI GAZDASÁGI KAPCSOLATOK EURÓPAI ÉS HAZAI
FEJLŐDÉSE, A FEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI A SZLOVÁK ÉS MAGYAR
ZEMPLÉN RÉGIÓBAN**

Bevezetés

A nemzetközi gazdaság és gazdálkodás sajátos és kevésbé elemzett területe az ún. szubregionális, határokon átnyúló kapcsolatok, angolul: CBC - cross-border cooperation.

Az Európai Unió terminológiája a területi együttműködéseknek három alapvető típusát definiálja²²: A *határ-menti együttműködés* (cross-border cooperation) olyan két- vagy többoldalú megállapodáson alapul, amely legalább két ország, egymással földrajzilag határos (összefüggő) területének helyi és/vagy regionális hatóságai (önkormányzatai) között jön létre. Az *interregionális együttműködés* (interregional cooperation) viszont a legalább két országhoz tartozó, ugyanakkor közös határszakasszal nem rendelkező (nem „szomszédos”) szubnacionális entitások közötti (esetenként állami és magánszereplőket is magában foglaló) szerződéses kapcsolatot jelent. Míg a *transznacionális együttműködés* (transnational cooperation) nagyobb kiterjedésű (legalább két országnyi) földrajzi területet fog át, illetve a program- és projektszerű együttműködésben a helyi és/vagy regionális szereplők mellett gyakran az országos hatóságok is részt vesznek.

Magyarország külgazdasági-külkereskedelmi áruforgalmi kapcsolatai kétharmadát évtizedek óta a szomszédos és a második körben szomszédos országokkal bonyolítja, s emellett az Európai Uniónak is tagjai vagyunk, nemzetközi gazdasági kapcsolataink fókusza Európa, s azon belül is az előzőekben említett közeli országok.

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok regionális alakulásának vizsgálatai azt mutatják, hogy az egyes NUTS II. statisztikai régiók, a határmenti megyék vállalatai a szomszédos ország(ok) határmenti területeivel az országos átlagnál még intenzívebb gazdasági és üzleti kapcsolatokat ápolnak.

Ezen okokkal is magyarázható, hogy Európában a határokon átnyúló kapcsolatok fejlesztésével mind az Európa Tanács, mind az Európai Unió régóta foglalkozik, megteremtették ezen együttműködések formai és jogi kereteit és a kilencvenes évek kezdete óta pénzügyi eszközökkel is hathatósan segítik a soknemzetiségű Európa belső és külső határterületeinek együttműködését, a határok tényleges lebontását, az infrastrukturális hálózatok helyreállítását, fejlesztését a jószomszédi és üzleti kapcsolatok feltételeinek javítását.

Az Európai Területi Társulás uniós és hazai jogrendben való megjelenése új intézményesíthető formai keretet biztosít ezen együttműködések hathatósabb és célzottabb Uniós támogatására, mert a társulás önálló jogi személyként közvetlenül vehet részt a pályázati rendszerekben, munkavállalókat alkalmazhat.

A tanulmány felépítése:

²² Az Európa Tanács a közös földrajzi határszakasszal rendelkező helyi és regionális hatóságok közötti (a hazai terminológiában: „határmenti”) együttműködésekre a „transfrontier cooperation”, míg az Európai Unió (a Régiók Bizottsága) a „cross-border cooperation” kifejezést használja. Hasonlóképpen, azonos tartalmi jelentéssel bírnak az „inter-territorial” és az „inter-regional” jelzők. (Majoros, 2009. 5.o.)

Tanulmányunkban a határon átnyúló gazdasági és üzleti kapcsolatok európai tapasztalatokon, példákon és EU pályázati rendszereken nyugvó Kárpát-medencei fejlődési folyamatait vizsgálom, külön is fókuszálva a szűkebb környezetünk, Borsod-Abaúj-Zemplén megye és azon belül is Zemplén ez irányú történéseire, kezdeményezéseire és eredményeire.

Az európai határon átnyúló gazdasági kapcsolatok nemzetközi és hazai szakirodalmának tanulmányozása, értelmezése, valamint gazdaságtörténeti háttérének vizsgálata képezik tanulmányunk első blokkját. A szekunder kutatás során összeállítottunk egy, a téma feldolgozás jellegéhez igazodó nagyságrendű angol, olasz és magyar nyelvű bibliográfiát, melyekből a számunkra elérhető publikációk és dokumentumok megismerése és feldolgozása vált ennek a fejezetnek a forrásává. A kutatás alapján képet alkottunk a CBC típusú kapcsolatok kialakulásának, intézményesülésének, Uniós támogatásának miertjeiről és térnyeréséről. Vizsgáltuk ezen határ-menti kapcsolatok fejlődésének mozgatórugóit, segítő és gátló tényezőit.

Tanulmányunk második részében a határon átnyúló gazdasági kapcsolatok elmúlt 22 év kárpát-medencei szervezeti és működési formáit, tapasztalatait gyűjtöttük össze és elemeztük részben szekunder források, részben szakértői interjúk felhasználásával. Az Európa Tanács Madridi Keret-megállapodását elfogadó országokban lehetővé vált a határ-menti és inter-regionális kapcsolatok decentralizálása, a megyei, települési önkormányzatok részéről való önálló létesítése, működtetése. Ebben a témakörben vizsgáltam a magyar részvétellel működő eurorégiók fejlődési folyamatait, az EU Európai Területi Együttműködési programok északkelet-magyarországi működését.

A dolgozat harmadik része a 2007-13-as Uniós költségvetési periódusban útjára indult Európai Területi Társulás (European Grouping for Territorial Cooperation, EGTC) Uniós és hazai jogi szabályozását mutatja be, majd áttekintést adunk a magyar részvétellel megalakult társulásokról. A jogi szabályozás, valamint a hazánkban, már megalakult társulások példáinak felhasználásával a szakdolgozat keretei között vázoltuk egy szlovák és magyar járások és önkormányzatok részvételével létrehozható Zemplén Európai Területi Társulást, s javaslatokat fogalmaztunk meg működési modelljére, területi lehatárolására, finanszírozására²³.

1. Az európai határon átnyúló (CBC) kapcsolatok értelmezése és kialakulásuk gazdaságtörténeti vizsgálata

Tanulmányunk első fejezetében szekunder kutatásaim alapján a regionalizáció – regionalizmus – határ-menti együttműködés - eurorégió – munkaközösség fogalmakat tisztázom, bemutatjuk a határon átnyúló együttműködések főbb európai szerveződéseit, áttekintem a határokon átnyúló együttműködések jogi és támogatási rendszerének fejlődését, végül vizsgálom a szubregionális együttműködés gazdaságtörténeti előzményeit a Kárpát-medencében.

1.1 Regionalizáció – regionalizmus – határmenti együttműködés- eurorégió - munkaközösség

²³ A szakdolgozat elkészítésében nyújtott segítségükért köszönetet mondok konzulenseimnek: Dr. Karajz Sándor intézetigazgatónak és Ogár Zoltán ZTVE Munkaszervezet vezetőnek.

A **regionalizáció** a régiók kialakításának „felülről-lefelé” irányuló folyamatát jelöli²⁴, amikor a központi kormányzat kezdeményezésére jönnek létre a megfelelő önállósággal rendelkező területi egységek. Ennél a folyamatnál a középszintű igazgatási egységek kialakítását –szemben a decentralizáció elvével – a központi irányítás határozza meg.

A **regionalizmus** a regionalizációval ellentétes irányú folyamatot jelöl, amely az „alulról felfelé” irányuló területszervezési, régióalakítási kezdeményezéseket jelenti. Az alulról induló kezdeményezést többnyire a helyi lakosok, vagy meghatározott politikai erők/helyi szerveződések indukálják, amelyek – felhasználva egy-egy területi egység sajátosságát, kulturális, etnikai vagy gazdasági adottságát – törekednek az elmaradt térségek fejlesztésére, a periféria-jelleg csökkentésére. A regionalizmus fent említett jelensége a hetvenes években indult meg és bontakozott ki Nyugat-Európában, amely alulról induló szerves folyamatként számos esetben szerencsésen találkozott össze a felülről érkező, politikai akarat nyomán megvalósuló regionalizációs törekvésekkel. A két folyamat egymást erősítve határozta meg a területi szintek helyét és szerepét az európai integráció környezetében, elősegítve azok lehatárolását, illetve szervezeti- intézményi rendszerének megteremtését²⁵.

Határmenti együttműködés. A globalizáció következtében kialakult térségi folyamatok oda vezettek, hogy az állam által megoldandó problémák jelentős része ma már átnyúlik a határon. Az állami irányítás is átalakul, hiszen a szubszidiaritás elve mentén a helyi szintre, régiókra vonatkozó hatékony és eredményes döntések nagy része helyi szinten hozható meg. A globalizált világban növekvő igény mutatkozik az átláthatóbb területi, kulturális, gazdasági egységek kialakítására, amelyek részben elszakadva a központi irányítástól hatékonyabb működést eredményezhetnek²⁶.

A nyugat-európai határmenti térségek együttműködésének a 20. század második felében kialakult formája az **eurorégió**. Nem államközi, hanem térségek, régiók közötti kooperációról van szó, mely a tapasztalatok szerint a határmenti együttműködés legeredményesebb formája. 1963 és 1990 között Nyugat-Európában számos határon átívelő regionális érdekközösség alakult ki.

Ennél pontosabb meghatározást nyújt az LACE kézikönyv²⁷, amely összefoglalja az eurorégió szervezetére, munkamódszerére és az együttműködés tartalmára vonatkozó feltételeket. Ennek alapján az eurorégió olyan intézményesült határon átnyúló együttműködési forma, amely:

- évtizedes fejlődés eredményeként jött létre, nemzetközi szerződésen alapul;
- helyi és regionális képviselők alkotják a határ mindkét oldaláról;
- meghatározott pénzügyi autonómiával rendelkezik (közös bankszámlát vezet a külső pénzügyi források, valamint az országos, regionális vagy helyi finanszírozási hozzájárulás számára, határon átnyúló projektek önálló kezeléséhez); és
- leginkább integrált szervezeti struktúrával bír: legmagasabb szintjén belső politikai döntéshozatali jogkörrel rendelkező választott tanács vagy gyűlés áll, a végrehajtásért az igazgatóság felel, valamint rendelkezik operatív munkát végző tematikus munkacsoportokkal és állandó titkársággal.

²⁴ Nemes-Nagy József: Régiók, regionalizmus. Educatio.3. 1997. idézi: Kruppa É., 2003. 24. o.

²⁵ Fejes Zs.: A határon átnyúló együttműködések jogi és közigazgatási feltételei PhD értekezés, SZE-ÁJK, Szeged, 2010 45.o.

²⁶ Pintér E.: Standard jogi modell a határon átnyúló regionális együttműködésekre PhD értekezés Széchenyi István Egyetem, Győr, 2008. 41.o.

²⁷ LACE Guide 2000, 12-13.; 84-98.

A fenti felsorolásokban számos feltétel fogalmazódik meg, azonban kijelenthető, hogy az Európa Tanács által biztosított jogi kereteken belül a legtöbb euroregionális együttműködés ezeknek a feltételeknek nem képes teljes egészében megfelelni. Különösen igaz ez az EU külső határai mentén létrejövő együttműködési formákra, és a közép- és kelet-európai térség szerveződéseire, amelyek még nem rendelkeznek hagyományokkal. Egy régió egy adott terület gazdája, és adminisztratív szempontból is jól definiált rendszerrel rendelkezik, míg egy igazi eurorégió több ország jogrendjét „egyesíti” magában és nem képvisel automatikusan önálló jogi személyiséget. Egy regionális szervezet – megfelelő körülmények teljesülése esetén – önmaga dönthet a hatáskörébe tartozó kérdésekről, de egy eurorégióknak még a legjobb esetben is minimum két tagállam nemzeti szabályozását és (gyakorlatilag mindig különböző) adminisztratív rendszerét kell szem előtt tartani. A valódi, integrált eurorégió egy olyan speciális intézmény, amely nem egyszerű összetétele két regionális intézménynek, hanem más elveken szerveződő, valódi közös intézmény, önálló jogi személyiséggel, és közös, önálló, független intézményekkel, szabályozási renddel²⁸.

Ahogy az eurorégió, úgy a **munkaközösség** meghatározására sincs pontos definíció a nemzetközi jogban. Az eurorégiók esetében hivatkozott LACE dokumentum kiemeli, hogy a regionális hatóságokat tömörítő, nagytérségi együttműködések elnevezésére a legelterjedtebb meghatározásként a „munkaközösség” (commonauté de travail) használatos. Azonban ezek az együttműködések sem képesek jogi személyiséggel rendelkező határon átnyúló kooperációt kialakítani, leginkább a magánjog keretei között működnek²⁹.

A munkaközösségek az eurorégiókhöz hasonlóan hosszú távú együttműködésre szervezett érdekközösségek, de intézményi felépítésük egyszerűbb, szervezetük kevésbé integrált, és határon átnyúló hatásköreik is korlátozottabbak. Szervezeti struktúráikra általában csak operatív jellegű munkacsoportok, esetenként bizottságok kialakítása jellemző. Ezek meghatározott időszakonként ülészeve ajánlásokat dolgoznak ki a fontosabb problémák megoldására, tanulmányokat készítenek, információs fórumként működnek. Területi kiterjedésük igen változatos, tekintettel arra, hogy tagságuk tipikusan regionális egységekből tevődik össze, nagy földrajzi kiterjedéssel rendelkeznek, pl. Alpok-Adria Munkaközösség, Duna-menti Tartományok Munkaközössége, Jura Munkaközösség (F/CH), Pireneusok Munkaközössége (E/F), vagy kisebb földrajzi kiterjedésben a Kárpátok-Tisza Munkaközösség.

1.2 A határon átnyúló együttműködések főbb európai szerveződései

Az európai jóléti államokban a regionális politika a nemzeti kormány irányítása alatt valósult meg, centralizált formában a II. világháború után. Az 1960-as évektől egyre jobban intézményesült a területi politika megvalósítása, szükség volt arra, hogy a régiók részt vegyenek mind a tervezésben, mind a végrehajtásban. Európában az 1970-es évektől a gazdasági szerkezet átalakulását, s ezzel együtt a korábban tradicionálisan fejlett ipari régiók visszaszorulását, s új növekedési pólusok kialakulását figyelhetjük meg.

Az Unión belül a gazdasági társadalmi változások által kialakuló újabb gazdasági központok keletkezésének egyik jelentős motivációs tényezője a termelési költségekben, a

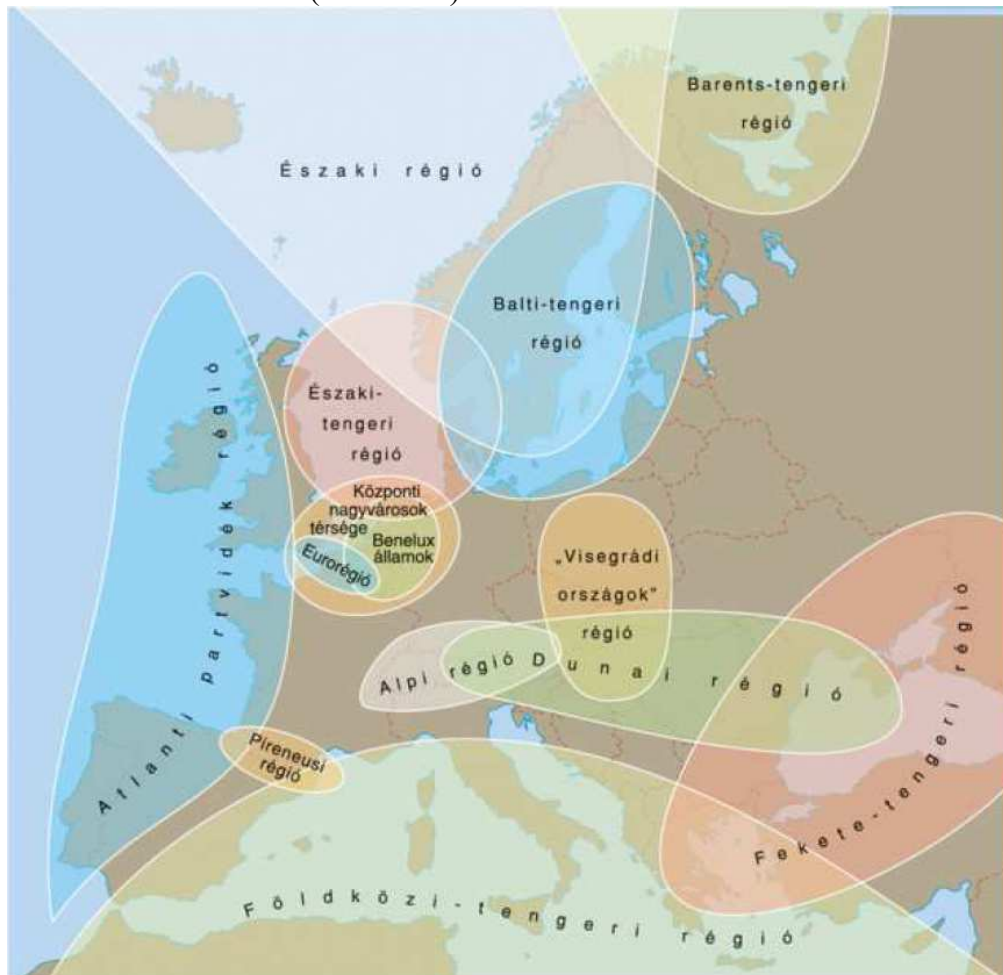
²⁸ Csalagovits I. J.: Eurorégióink részvétele az Európai Területi Együttműködésben. In: Kaiser T. – Ágh A. – Kis-Varga J. (szerk.): A régiók Magyarországa II. Hálózatok és labirintusok. MTA-MEH projekt, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 2007. 7-31.

²⁹ LACE Guide 2000, 85-86.

népesedésben, illetve a környezetszennyezésben meglévő differenciálódások. Négy fő tényezővel lehet magyarázni a fejlődésbeli eltolódást az Unión belül³⁰:

- a piaci követelményeknek megfelelően a vállalkozások költségcsökkentő beruházásokra, a termékek életciklusának rövidülése miatt rugalmas termelési rendszerek bevezetésére törekszenek, (gyártásáthelyezés, passzív feldolgozás stb.),
- a közösség fejlettebb pólusait egy öregedő népességi összetétel jellemzi, melyek mellett a fejlődő térségek termelékenységét növeli az ott kialakuló képzetesebb (és relatíve alacsonyabb munkaköltségű) munkaerő,
- az új fejlesztések a közlekedés és a telekommunikáció terén újabb térségeket tesznek bevonhatóvá a gazdasági vérkeringésbe,
- a túlnépesedés növekvő költségei, a környezetszennyeződés szintén ösztönzik a vállalkozásokat az újabb, (jelenleg) periférikus területeken lévő direkt beruházásokra.

Az Európai Unióban a szubregionális együttműködés gyakorlatában a gazdasági szerkezet azonossága, a szerkezetátalakítási törekvések hasonlósága, illetve a földrajzi és szocio-kulturális közelség, a határmenti fekvés az a természetes kohéziós erő, mely az együttműködések indukáta (1. sz. ábra).

1. sz. ábra: Európai nagyrégiók

Forrás: http://www.regbas.ch/d_aktivitaeten_interreg.cfm

A gyakran nemzetiségileg vegyes lakosság, történelmileg rokon vonásokat mutató tájegységek erőforrásainak közös hasznosítására jöttek létre Európában határ menti regionális szövetségek. A határ menti együttműködési kezdeményezések az 1950-es évekre

³⁰ Piskóti et.-al, (2002): Régió és településmarketing, Akadémiai Kiadó, Budapest, 305-6.o

nyúlnak vissza, amikor is a háború utáni Európa számára világossá vált, hogy a határ menti együttműködést és a határ két oldalán élők kapcsolatrendszerét olyan szorosra kell fűzni, amilyenre csak lehet (annak érdekében, hogy csökkentsék, feloldják a nemzeti határok mentén főlhalmozódott feszültségeket).

Az 1950-es években tehát a különböző határ menti településeken az emberek egyre inkább elkezdtek érdeklődni a szomszédos országok iránt, hogy miért nem működnek együtt, s miért nem küzdenek együtt az azonos problémák leküzdése ellen?

Az 1958-tól folytatott első határon átnyúló kezdeményezést, konzultációkat követően 1965-ben a német-holland határmenti **EUREGIO** (2. sz. ábra) megalapításával indultvalósult meg³¹. Az eurorégió szervezeti formáját tekintve történetének első szakaszában csupán spontán módon működő, eleinte inkább csak egy lazábban szervezett munkaközösségi formára hasonlító kooperáció volt.

Első, hivatalosan felállított határon átnyúló szervezeti egysége a Holland-Német Tervezési Tanács (Deutch-German Planning Commission, DGPC) a területfejlesztési tevékenységek közös, határon átnyúló koordinálását végezte. Második lépésként 1978-ban létrehozták az Eurorégió Tanácsát, amely a továbbiakban határon átnyúló parlamenti közgyűlésként funkcionált, egyre szorosabbá főzve az együttműködő partnerek közötti intézményes kapcsolatokat.

Az együttműködés történetének harmadik fázisában a Madridi Keretegyezmény nyújtotta jogi lehetőséget kihasználva a két állam között 1991-ben létrejött Német-Holland Egyezmény mindkét résztvevő partner helyi és regionális hatóságai számára lehetővé tette a határon átnyúló közjogi és magánjogi szerződések megkötését, megkönnyítve az együttműködés további intézményesítését. Ezzel tipikus példáját nyújtja az államközi mintamegállapodásokon alapuló szubnacionális együttműködéseknek.

2. sz ábra: Az EUROREGIO D/NL területe

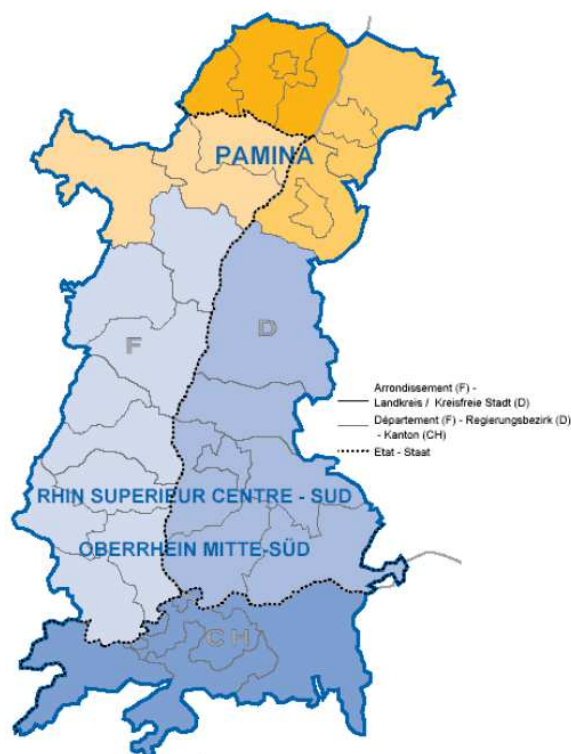
Forrás: <http://www.euregio.de/cms/publish/content/showpage.asp?pageid=213>

³¹ <http://www.interact-eu.net/interreg/interreg/342/5898>

Az EUREGIO D/NL szervezetét tekintve az első, ugyanakkor a mai napig legfejlettebb határon átnyúló együttműködési forma, melynek a Tanácsa belső döntéshozó jogkörrel felruházott, határon átnyúló választott parlamenti közgyűlésként működik, jelenleg 41-41 német és holland képviselővel, amely az együttműködés stratégiai irányait határozza meg. Az Igazgatóság a végrehajtásért felelős testület, amely a munkacsoportok tevékenységét irányítja. A tíz tematikus Munkacsoport a határ menti régió magán- és állami szektorának partnereit, valamint a szociális szféra képviselőit fogja össze, a hétköznapi problémák gyakorlati megoldására nyújt válaszokat, az együttműködés operatív működését segíti. Az együttműködést a közös Titkárság fogja össze, amely egy állandó irodával rendelkező, magas színvonalú, adminisztratív feladatokat végző szerv, a napi feladatok ellátására és a koordináció megteremtésére jött létre³².

Az európai együttműködés további helyi kezdeményezései a német–francia–svájci határon mutatkoztak meg, és ennek eredményeként 1963. február 25.-én létrehozták a **Regio Basiliensis**³³ (ez az országhatárokkal elválasztott, de egy kulturális egységet jelentő térség számít a sikeres határ menti együttműködés mintapéldájának). A Regio Basiliensis példája gyorsan követőkre talált.

A hajdani német-francia ellentételeket harmonikus gazdasági együttműködés váltotta fel e térségben. Az infrastrukturális fejlesztésekben (közös repülőtér, gyorsvasúthálózat, tömegközlekedési eszközök igénybevételének egységesítése, egyetemi szakokon a képzés közös megszervezése stb.), a modern ipari termelési ágazatok meghonosításában végzett együttes munka eredményeként szoros szálak fűzik egybe a három tájegységet (3. sz. ábra)³⁴.

3. sz ábra: Regio Basiliensis

Forrás: http://www.regbas.ch/d_aktivitaeten_interreg.cfm

³² <http://www.euregio.de/cms/publish/content/showpage.asp?pageid=214> idézi: Fejes Zs. 2010.96.o.

³³ http://www.regbas.ch/d_meilensteine.cfm#top

³⁴ http://www.mtaki.hu/docs/magyarlakta_kistersegek/kisterseg_lelkes_gabor.pdf

1972-ben jött létre a Nemzetközi Bódeni-tó konferencia (tagja hat osztrák, német és svájci tartomány), ezzel egyidőben 11 osztrák, svájci, német és olasz tartomány megszervezte az Alpok Munkaközösséget. 1978-ban alakult meg az Alpok-Adria Munkaközösség, majd 1990-ben a Duna Menti Országok Tartományainak Munkaközössége.

A hetvenes évektől tehát a határmenti bi- és trilaterális együttműködésektől a többoldalú preintegrációs tömörülésekig a gazdasági együttműködés széles skálája van jelen Nyugat Európában. Öt regionális tömörülés: a Nyugat-Alpok Munkaközösség-COTRAO, az Alpesi Országok Munkaközössége-ARGE-ALP, az Alpok-Adria Munkaközösség, a Pireneusi Munkaközösség és a Jura Munkaközösség, valamint öt, területi típusok szerint szerveződött regionális szövetség: a határmenti Régiók Társulása, a Periférikus Tengerparti Régiók Konferenciája, a Hagyományos Ipari Régiók Szövetsége és a Nemzeti Fővárosok Régióinak Uniója kezdeményezésére 1985-ben megalakult az **Európai Régiók Gyűlése**.

Jelentősebb eurorégiós együttműködések Nyugat és Közép-Európában:

1.) Regio Basiliensis

- 1963. február 25-én alakult meg a Regio Basiliensis Egyesület a svájci egyesületi jog alapján.
- 1971. június 25: "Conference Tripartite" konferencia a határtérségek regionális koordinációja témakörében (nem állami szintű rendezvény). Résztvevők: Basel kanton, Haut Rhin megye (Franciaország), Südbaden (Németország).
- 1972: hosszú távú összehangolt fejlesztési/koordinációs program:
 - infrastruktúra fejlesztés,
 - elnéptelenedés korlátozása = széttelepülés
 - a strukturális hibák kiküszöbölése,
 - életminőség színvonalának javítása,
 - társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontból vonzó és
 - megfelelő táj kialakítása

2.) Moyenne Alsace - Breisgan Érdekközösség (CIMAB)

1964. november 16., egyesület, székhelye Colmar.

3.) Alpesi Országok Munkaközössége (ARGE ALP)

1972. október 12/13. Mösern/Tirol alakult meg. Tagok: Bajorország továbbá Trient és Bozen - Dél-Tirol Autonóm Tartomány (Olaszország Granbünden, St-Gallen kanton (Svájc), Lombardia, (Franciaország) Tirol, Voralberg tartomány (Ausztria)

4.) EUREGIO

EUREGIO – 1965-ben jött létre. Választott Tanács 1978. április 15.-től. Két holland (Twente, Oost-Gelderland) és egy német települési szövetség (Rhein-Ems e. V.) együttműködése összesen 130 község és járás képviselőjében.

5.) Alpok-Adria Munkaközösség

1978. november 20. A Keleti-Alpok térségének tartományai és régiói alapították.

1989-ben kibővült. Tagjai: Ausztriából: Burgenland, Karintia, Felső-Ausztria, Stájerország, Salzburg. Olaszországból: Friuli-Venezia Giulia, Veneto, Alto-Adige, Lombardia (megfigyelő), Németországból: Bajorország, a volt Jugoszláviából: Horvátország, Szlovénia, Magyarországról: Győr-Sopron, Vas, Somogy és Zala megye.

6.) A Nyugati Alpok Kantonjainak és Régióinak Munkaközössége (COTRAO). 1982. április 2-án alakult Marseille-ben 8 régió és kanton részvételével: Provence, Alpes-Côte d'Azur, Rhone-Alpes, Liguria, Piemont, Val d'Aosta, Genève, Valais, Vaud.

7.) Pireneusi Munkaközösség

1983. április 15-én Bordeaux-ban alakult. Tagjai: Aquitaine, Aragon, Catalogne, Euzkadi, Languedoc-Roussillon, Midi-Pyrénées, Navarre, Andorra.

8.) Jura Munkaközösség

1985. május 3-án alakult. Tagjai Jura, Bern és Neuchâtel kantonok valamint francia részről Franche-Comté régió.

9.) Genfi-tó Tanács

1987. február 19. Tagok: Vaud, Valais, Genève kantonok (Svájc) valamint Ain és Haute-Savoie megyék (Franciaország)

10.) Duna-menti Országok Munkaközössége

1990. május 17. Tagok: Németország, Ausztria, Magyarország, Jugoszlávia és Moldávia Duna-menti régiói. A dél-morvaországi és a nyugat-szlovákiai járások megfigyelői státusban vannak³⁵.

A multiregionális (nagyterségi, eurorégiós) együttműködés „kettőnél több ország együttműködését jelenti, de nem az ország(ok) teljes területére terjed ki, hanem azok meghatározott részeire, elhatárolható területi egységeire, valamint az ottani területi közigazgatási egységekre, mint az együttműködés meghatározó szereplőinek a közreműködését” definiálja Illés Iván³⁶.

A multiregionális együttműködések kategóriájába tartozó munkaközösségeket „leginkább a bennük lévő szervezetek közös döntéshozatala jellemzi, ritkán léteznek önálló szervezetként, és általában nem rendelkeznek saját pénzügyi forrással”³⁷

Bár a multiregionális térségi együttműködés is hasonló célok mentén, és motivációk alapján jön létre, mint a „klasszikus” határon átnyúló együttműködés, a nagyterségi, közös fejlesztési stratégiákon alapuló együttműködések nem azonosak az alulról építkező, és közvetlenül a határ menti térségeket érintő, a regionalizmus elve alapján létrejövő határon átnyúló együttműködésekkel. Utóbbi együttműködési forma csak a nyolcvanas, de inkább a kilencvenes években terjedt el egyre szélesebb körben Nyugat- és Kelet-Közép-Európában, és a mai napig folyamatosan fejlődik.

Az európai határmenti együttműködésben 1989-2013 között – különböző periódusokban - érintett területeket a melléklet 1.sz. térképén tanulmányozhatjuk³⁸.

1.3 A határokon átnyúló együttműködések jogi és támogatási rendszerének fejlődése

A határon átnyúló együttműködéseknek jelentős szerepük van a korábban összetartozó területi egységek megerősítésében, a határ menti térségek felzárkóztatásában és az európai folyamatokba való bekapcsolásában. Ezek azonban csak akkor tudnak eredményesen működni és tartósan fennmaradni, ha többé-kevésbé egységes, intézményesült formában jelennek meg.

³⁵ LANG, Winfried: Regionen und Grenzen: Auf dem Weg zum neuen Europa. in: ESTERBAUER, Fried - PERNTHALER, Peter (Hrsg.): Europäischer Regionalismus am Wendepunkt. Bilanz und Ausblick. Wilhelm Braumüller, Wien, 1991.pp. 147-154. idézi: Éger Gy.: Regionalizmus, határok és kisebbségek Kelet-Közép-Európában. Szempontok a határrégiók vizsgálatának elméleti megközelítéséhez PhD értekezés, BCE, Budapest, 2000. 15-17.o. http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/eger_gyorgy.pdf

³⁶ Illés I. Határ menti akcióterületek. – Schenk János (főszerk.) Közép és Délkelet Európa az ezredfordulón. Dialóg Kampusz Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.

³⁷ Süli-Zakar I.: A határon átnyúló (CBC) szervezetek az Európai Unióban. – A Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség tíz éve. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen. 2003.

³⁸ European territorial cooperation Building bridges between people. EU Regional Policy, september 2011. ISBN: 978-92-79-20900-0 11.o.

A regionális nemzetközi együttműködés korlátainak felszámolásában és a központi hatalom decentralizálása érdekében az *Európa Tanács* jelentős szerepet játszott:

Az Európa Tanács a régiók együttműködése érdekében már 1951-ben megalapította az Európai Települési Önkormányzatok Tanácsát, melynek célja az európai helyi önkormányzatok erősítése volt. 1984-ben e szervezet nevét Európai Települési és Regionális Önkormányzatok Tanács-ára (Congress of Local and Regional Authorities of Europe (CLRAE)) változtatta. 1985-ben egy másik szervezetet is kialakítottak Strasbourgban: Európai Régiók Tanácsa néven (mai elnevezése Európai Régiók Közgyűlése - Assembly of European Regions - AER). Ugyanebben az évben került elfogadásra a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája³⁹, amely 1988-ban lépett hatályba.

Az Európa Tanács 1966-ban az ET legfontosabb döntéshozó szerve, a Miniszterek Bizottsága elé terjesztette a 470. sz. ajánlását a határmenti régiók támogatása ügyében, de akkor azt a javaslatot még nem fogadták el.

A Bizottságot alkotó tagországok miniszterei arra hivatkoztak, hogy a tervezet alkotmányos jogokat sért. Ez csalódást okozott mind az európai integráció, mind a határmenti régiók körében, viszont 1971. szeptemberében, Bonnban megtörtént az Európai Határmenti Régiók Szövetségének (AEBR)⁴⁰ hivatalos létrehozása.

A dokumentum támogatói kampányba kezdtek a határmenti régiók ügyének támogatásáért. Az ET parlamentjének képviselői saját országukban ismertették meg az ajánlást, az ET pedig 1972-ben Strasbourgban megrendezte az előző évben alakult "Határmenti régiók" első európai konferenciáját⁴¹.

Az 1980. május 21-i madridi keret-megállapodás⁴² a határokon átnyúló kapcsolatok decentralizálásáról, a nemzeti jogi szabályozásra is hatással volt, az azt ratifikáló országok regionális közösségei új hatásköröket kaptak: A határmenti régiók a szomszédos tartományokkal politikai és gazdasági együttműködést - regionális érdekeik és saját koncepcióik alapján - autonóm módon kezdeményezhetnek. A nemzetközi tényező beépülése a regionális politika szempontrendszerébe tehát a hatalom és gazdaság decentralizálását, politikai és gazdasági demokrácia fejlődését is szolgálta. A régiók nemzetközi együttműködésekben való részvétele így vált legitimé.

A Keretegyezmény legfőbb célja, hogy megfeleljen mindazoknak a sajátos elvárásoknak, amelyeket a heterogén jogi és közigazgatási környezettel rendelkező tagállamok közösen támasztanak a határon átnyúló együttműködések számára: változatos jogi és politikai berendezkedéssel bíró államok szuverenitásának megőrzése mellett kell megteremtenie a két- és többoldalú megállapodások kereteit.

A Madridi Keretegyezmény első Kiegészítő Jegyzőkönyvét⁴³ 1995-ben fogadták el, és 1998 decemberében lépett hatályba. A dokumentum jelentősége, hogy leszőkíti a

³⁹ European Charter of Local Self-Government – Helyi Önkormányzatok Európai Chartája ETS No. 122. Aláírásra megnyílt: 1985. október 15-én Strasbourgban, és 1988. szeptember 1-jén lépett hatályba.

⁴⁰ <http://www.aebr.eu/en/profile/history.php>

⁴¹ Kruppa É.: Régiók a határon. Határmenti együttműködés az Európai Unióban és Közép-Európában BKÁE, Bp. 2003. 63.p.

⁴² European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities – A Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló, 1980. május 21-én, Madridban kelt Európai Keretegyezmény, ETS No. 106.

⁴³ Additional Protocol to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities – Kiegészítő Jegyzőkönyv a Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló Európai Keretegyezményhez. ETS No. 159. Aláírásra megnyílt: 1995. november 9-én Strasbourgban, és 1998. december 1-jén lépett hatályba.

határmentiség fogalmát, kifejezetten az egymással határos területi önkormányzatokkal és közigazgatási szervezetekkel foglalkozik. Elismeri a területi önkormányzatok közjogi, vagy magánjogi jellegű, döntéshozó jogkörrel bíró határon átnyúló szervezeteinek létrehozásához való jogát.

A Második Kiegészítő Jegyzőkönyv⁴⁴, amelyet 1998-ban fogadtak el, és 2001-ben lépett hatályba, olyan területi közösségek és hatóságok együttműködéseit szabályozza, amelyeknek nincs közös határuk.

A Madridi Keretegyezmény és annak első két Kiegészítő Jegyzőkönyve gyakorlati alkalmazásából származó tapasztalatok alapján - az egységesítés szellemében - további lépésekre volt szükség az Európa Tanács részéről a helyi és regionális demokráciák nemzetközi kapcsolatainak elősegítése céljából. Az Európa Tanács Határ Menti Együttműködés Szakértői Bizottsága 2004. szeptemberi ülésén kidolgozott egy újabb, olyan területi együttműködési csoportra (Grouping of Territorial Cooperation; továbbiakban: GTC) vonatkozó egységes szabályokat tartalmazó dokumentumot, amely hosszas előkészítő munka és több változtatás után

2009. november 16-án Madridi Keretegyezmény Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyveként⁴⁵ került elfogadásra.

A Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv szabályozásának célja a Madridi Keretegyezmény és a meglévő Kiegészítő Jegyzőkönyvek által biztosított jogi keretek továbbfejlesztése, figyelemmel az Európai Unió által, a közösségi jog hatálya alatt létrehozott Európai Területi Együttműködés - EGTC-rendelet szabályozására is. A Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv által létrehozott új jogi eszköz az euroregionális együttműködési csoport (Euroregional Co-operation Grouping - ECG) elnevezést kapta, egységes szabályozási keretet és jogi személyiséget biztosítva a sokféle intézményi formában működő eurorégiók számára.

A Jegyzőkönyv áttörést jelent az Európa Tanács szabályozási rendszerében, hiszen egy olyan, valamennyi tagállamban egységesen jogi személyiséggel rendelkező euroregionális együttműködési csoport létrehozására tesz kísérletet, amely egész Európában megoldhatja az eddig létrejött és rendkívül heterogén intézményi struktúrában működő eurorégiók egységesítésének problémáját. Az új jogi eszköz valamennyi típusú (határ menti, területközi és államközi) együttműködés számára lehetővé teszi, hogy – a meglévő jogi és közigazgatási rendszerbeli különbségek ellenére – hatékonyan tudjon működni, lehetőség szerint közjogi jogi személyiség formájában, nem kizárva azonban a magánjogi jogi személyiséggel rendelkező formákat, valamint az informális keretek között működő együttműködések sem.

⁴⁴ Protocol No. 2 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning interterritorial co-operation – Második Kiegészítő Jegyzőkönyv a Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló Európai Keretegyezményhez. ETS No. 169. Aláírásra megnyílt: 1998. május 5-én Strasbourgban, és 2001. február 1-jén lépett hatályba.

⁴⁵ Protocol No. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning Euroregional Co-operation Groupings (ECGs) – Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv a Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló Európai Keretegyezményhez. ETS No. 206. Aláírásra megnyílt: 2009. november 16-án Utrechtben. Jelenleg hét ország írta alá, a ratifikációk folyamatban vannak, a Jegyzőkönyv még nem lépett hatályba. Forrás: Fejes, 2010.79.o.

Az Európai Unióban az 1991-ben aláírt Maastrichti Szerződés a regionális politika vonatkozásában elismerte az EU-n belüli szolidaritás és a kohézió erősítésének szükségességét.

A brüsszeli székhelyű Régiók Bizottsága az Európai Uniónak a maastrichti szerződés által életre hívott konzultatív testülete⁴⁶, melynek feladata a helyi és regionális érdekek képviselője az Unió döntéshozatali (jogalkotási) folyamatában. Feladatát általában az Európai Bizottság, esetenként az Európai Parlament vagy az Európai Unió Tanácsa felkérésére vélemények megalkotásával, illetve saját kezdeményezésű vélemények és állásfoglalások kiadásával látja el. A Régiók Bizottsága évente öt plenáris ülést tart, ahol a testület elfogadja az általa kiadott véleményeket és állásfoglalásokat.

A kohéziós politika keretében a Közösségi Segélykeret Strukturális Alapján belül a 1. Objectives (közösségi célok): „a fejlődés és a struktúrák közelítésének előmozdítása az egyes régiókban” keretében 1990-ben meghirdetésre került az INTERREG program, majd 1994-ben az INTERREG II., végül 2000-ben az INTERREG III. program a határmenti (Cross-Border Cooperation = CBC) együttműködés fejlesztésére⁴⁷:

1. INTERREG I (1990-1993) Közösségi Kezdeményezés

1990 júliusában került sor az INTERREG hivatalos bejelentésére. 31 határmenti együttműködés (4. sz. ábra) az EU határain belül és kívül vezetett el több mint 2500 projekt megvalósításához 1991 és 1993 között. A korlátozott közösségi források (1.082 millió euró, csak a határokon belül) ellenére a határmenti együttműködések az európai integráció motorjává váltak. Az INTERREG I. az alábbi tevékenységeket támogatta:

- Kis- és középvállalkozások fejlesztése
- Turizmus és agroturizmus
- Víz-, gáz-, áramkészletek és helyi telekommunikáció biztosítása
- Vidékfejlesztés
- Környezetszennyezés megelőzése és ellenőrzése
- Közlekedési és egyéb kommunikációs rendszerek
- Foglalkoztatás és képzés.

A ECOS-Ouverture fejlesztési akcióttervet 1991-ben az Európai Bizottság kezdeményezte, nem sokkal a Berlini fal lebontása után. Az akciótterv inter-regionális együttműködések támogatott a helyi hatóságok között az Európai Unióban, Közép- és Kelet- Európában.

A “RECITE, Regions and Cities for Europe”- régiók, városok Európáért valamint a „Pacte” programot ugyanekkor indította el az Európai Bizottság, ezek az Európai Parlament finanszírozásával valósultak meg szintén az interregionális együttműködésekért, de csak az Unión belül.

2. INTERREG II (1994-1999) Közösségi Kezdeményezés

A közösségi kezdeményezések második szakasza már nem csak a határon átnyúló kezdeményezésekre vonatkozik, de nemzetek közötti együttműködésekre is. 59 tervezettel az interregionális együttműködések maradtak a fő részei; Az INTERREG IIA új területek előtt nyitott lehetőségeket: oktatás, egészségügy, médiaszolgáltatók, nyelvtanulás.

A nemzetközi együttműködések két további programra is összepontosítottak:

- INTERREG IIB: A korábbi Community Initiative REGEN (1989-1993) fenntartása mellett megcélolta az energiahálózatok kiterjesztését és integrálását Görögország és

⁴⁶ <http://cor.europa.eu/hu/Pages/home.aspx>

⁴⁷ Piskóti et-al, 2002. i.m.: 308-9.o

Olaszország között, valamint Spanyolország és Portugália között is (450 millió euro allokálásával). Ezek az alapok főként kiegészítő támogatásként funkcionáltak nemzeti tervekhez és összesen 455 projektet támogattak belőle.

- INTERREG IIC: 1997-ben indult a harmadik rész, mely egy általános nemzetközi együttműködési program.

A RECITE és az ECOS-Ouverture programok megvalósítása szintén folytatódott ezalatt az időszak alatt is. Új programként a Terra az INTERREG IIIB céljainak előkészítését támogatta.

Ugyanezen időszak alatt a közösségi finanszírozás a nem EU államoknak is lehetővé vált PHARE-CBC (1994-ben vezették be) és a TACIS-CBC (1996-tól) keretében.

Összességében megállapítható, hogy 3,5 milliárd euros Közösségi támogatással több mint 10.000 együttműködési projekt valósult meg 1994-1999 közötti időszakban.

Az INTERREG II program időszakának vége felé közeledve 1997-ben, újabb jelentős esemény történt az EU integrációjának szempontjából: a Schengen-i terület kiterjesztésével az egész EU-ra. A Schengeni Egyezmény eltörölte a határátelöket a legtöbb uniós ország között és közös szabályokat hozott a vízumok, rendörség és bírósági végrehajtás tekintetében.

3. INTERREG III (2000-2006) Közösségi Kezdeményezés

Az INTERREG III-ra az Európai Unió bővítése és az ebből adódó INTERREG IIIA határok menti együttműködési programok számának növekedése jellemző. 2004-ig ezeket a programokat az unió tagjai és a csatlakozó országok között az EU részéről az INTERREG finanszírozta a másik oldalról a Phare-CBC program.

A Neighbourhood Instrument bevezetése is 2004-ben történt, a különböző külső támogatási megközelítések összehangolására MEDA, CARDS és TACIS, és előkészíteni a terepet 2007-2013 időszakra.

Az INTERREG III már egy új dimenzióba lépett, az Interregionális Programmal, az INTERREG IIIC-vel, amely hasonló célokat tűzött ki mint az ESPON program (European Spatial Planning Observatory Network) és az INTERACT (INTERREG Animation, Cooperation and Transfer).

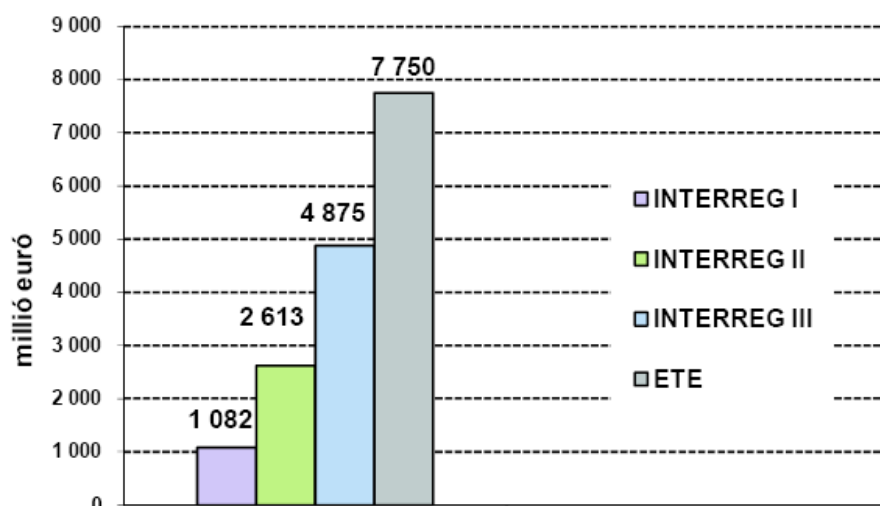
Összegzésként elmondható hogy az 5,1 milliárdos közösségi finanszírozásból, több mint 18.000 kezdeményezés részesült Európa szerte 62 határmenti régióban, 13 nemzetközi területen és 4 interregionális területen⁴⁸.

4. 2007-től az *Európai Területi Együttműködés* (ETE) keretében az EU belső határai mentén – tehát a tagországok között – valósulnak meg kétoldalú fejlesztési programok. Az ETE Programok az INTERREG programokat váltották fel a 2007-2013-as időszakban (1. sz. diagramm). Az Európai Területi Együttműködés (ETE) célja⁴⁹, hogy elősegítse az Unió területének erőteljesebb integrációját, harmonikus és kiegyensúlyozott fejlődését. E célkitűzésen belül háromféle programtípus került meghatározásra, a határokon átnyúló, transznacionális és interregionális együttműködések, melyek Európa területi integrációját, területi kohézióját kívánják elősegíteni. A CBC programok száma 2007-2013-as időszakra 53-ra növekedett (érintett határrégiókat lásd: 2. sz. térképmelléklet⁵⁰).

⁴⁸ [http://www.interact-eu.net/downloads/2149/European Commission INTERREG III Ex-post Evaluation.pdf](http://www.interact-eu.net/downloads/2149/European_Commission_INTERREG_III_Ex-post_Evaluation.pdf)

⁴⁹ <http://regionálispolitika.kormany.hu/europai-területi-egyuttmukodesi-programok>

⁵⁰ http://ec.europa.eu/regional_policy/images/map/cooperat2007/crossborder/crossborder27_eu_08.pdf

4. sz ábra: INTERREG- és ETE-források 1990-től 2013-ig

Forrás: CESCO, 2010. 57.o.

5. Egy következő csoportot képeznek azon az EU külső határai mentén található országok, amelyek csatlakozási tárgyalásokat folytatnak Brüsszellel (pl.: Horvátország), ill. amelyek taggá válásával középtávon számolni lehet (pl.: Szerbia). A kapcsolatok szorosabbra fűzését ezen országok esetében az ún. *Előcsatlakozási Támogatási Eszköz*ből (IPA – Instrument for Pre-Accession Assistance) támogatja az Unió.

6. A 2007 utáni területi együttműködések harmadik csoportja azon országok felé irányul, amelyek várhatóan tartósan az EU-n kívül maradnak (pl.: Ukrajna). Elkerülendő, hogy az új külső határok mély politikai-gazdasági választóvonalaként húzódjának végig a kontinensen, az EU az *Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszköz*ből (ENPI – European Neighbourhood and Partnership Instrument) támogat a külső határokon átnyúló együttműködési programokat.

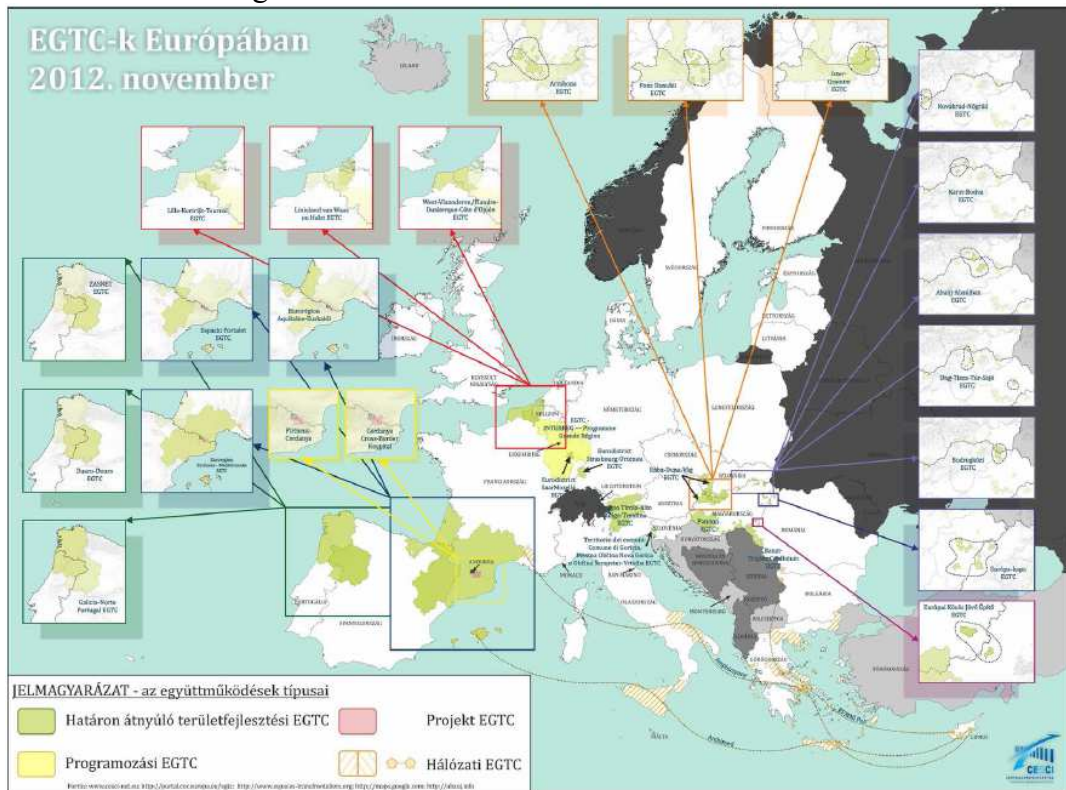
7. A területi együttműködések nem voltak elég hatékonyan megvalósíthatóak a szabályozás hiánya, illetve az eltérő tagállami szabályozás miatt. A Régiók Bizottsága ezért a helyi szereplők együttműködésének megkönnyítése és az uniós források hatékonyabb felhasználása érdekében 2004-ben kezdeményezte egy új európai jogi eszköz, az *Európai Területi Társulás* (angol rövidítéssel EGTC) létrehozását (5. ábra)⁵¹.

A tagállamok egyes határrégiói nagyon érdekeltek voltak egy olyan eszköz létrehozásában, amely lehetővé teszi számukra más határrégiókkal való rugalmas, a központi államigazgatással és a kormányokkal szemben pedig nagyfokú önállóságot biztosító együttműködést. Az ilyen önállóság megteremtéséhez fontos szempont volt, hogy olyan jogi személyiséggel rendelkező, egységes társasági jogi forma jöjjön létre, amely standard szabályokat állapít meg valamennyi határon átnyúló területi együttműködés számára.

Az áttörést a 2007-2013-as költségvetési időszak hozta meg, amikor az európai területi együttműködések szabályozása önálló prioritást nyert, és ennek működtetéséhez új jogi eszközt hoztak létre a hét éves költségvetési időszakot megelőző reformfolyamat keretében. Ennek a törekvésnek az eredménye, az egységes kooperációs forma jogi alapjait

⁵¹Az európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 1082/2006/EK Rendelet www.ec.europa.eu/regional_policy/sources/.../egtc_proposal_hu.pdf

megteremtő közösségi szintű jogszabály, amely 2007. augusztus 1- től hatályos és alkalmazandó az EU tagállamaiban.

5. ábra: Európai Területi Társulások (ETT-EGTC) (2012).

Forrás: www.egtc.kormany.hu/terkep

A határon átnyúló együttműködések vizsgálata alapján öt jól elkülöníthető struktúrát azonosítottam, melyek közül 3 kimondottan a határ-menti gazdasági és nem gazdasági jellegű kapcsolatok létesítésével és elmélyítésével foglalkozik. A munkaközösség és az eurorégió mellett jellemeztem az európai területi társulást is. A további két nagyobb léptékű területi együttműködési formáció az EU regionális politikájának hatására az ezredforduló után alakult ki: a régióközi (interregionális) együttműködést minimum 3, nem feltétlenül határos EU és EGT ország közszereplői, míg a transznacionális (nagyregiós) együttműködések EU és vele határos országcsoportok, országrészek alkotják (1. sz. táblázat).

1. sz. táblázat:

A határon átnyúló együttműködési formák összehasonlítása

Jellemző	Munkaközösség	Eurorégió	Európai Területi Társulás (EGTC)	Inter-regionális együttműködés	Transznacionális együttműködés
Együttműködés földrajzi kiterjedése	Regionális és helyi intézmények közvetlen szomszédos együttműködése a határ mentén	Regionális és helyi intézmények közvetlen szomszédos együttműködése a határ mentén	közös helyi és regionális kezdeményezések, határ menti, ill. hálózatos együttműködés	Regionális és helyi intézmények közötti együttműködés meghatározott szektorokban	államok közötti együttműködés az Európai Unióban
Szereplői	az élet minden területéről, közszereplők bevonásával	az élet minden területéről, közszereplők bevonásával	két vagy több tagállam önkormányzatai, regionális és állami közszereplői	Min. 3 állam (2 EU+1 EGT) meghatározott szektorokban és meghatározott közszereplőkkel	adott szakmai témával kapcsolatosan, makrotérségek közszereplői és civil szervezetei
Időbeliség	1958-tól szervezett együttműködés, régebbi hagyományokra épülnek.	1965-től szervezett együttműködés régebbi hagyományokra épülnek.	1082/2006/EK Rendelet, mely 2007. augusztus 1-jétől hatályos	2002- től az EU tervezési ciklusokhoz igazodóan	2000-től az EU tervezési ciklusokhoz igazodóan
Földrajzi kiterjedése	Egymással érintkező területek, kisebb kiterjedés	Egymással érintkező területek, nagyobb kiterjedés	ETT-t alkotó tagok közigazg. területe (település, megye)	Egymással nem feltétlenül érintkező európai területek, ill. hálózatok em.-e	Egymással nem feltétlenül érintkező makrotérségek
Jogi keret	Magánjogi em. ET 1980 Madridi Keretegyezmény és ennek nemzeti ratifikációja	Allamközi szerződések ET 1980 Madridi Keretegyezmény ET-ECG	Közösségi jog-1082/2006/EK Rendelet + tagállami szabályozás	Nemzetközi és EU közösségi jog + 35/2008 (II.23.) Kormányrendelet, 17.§.	Nemzetközi és EU közösségi jog
Szervezeti struktúra	csak társadalmi tanács és operatív jellegű munkacsoportok, esetenként bizottságok, információs fórumként működnek	belső politikai döntéshozatali jogkörrel rendelkező választott tanács, igazgatóság, titkárság, operatív munkacsoportok	jogi személyiséggel rendelkező, egységes társasági jogi forma – ügyvezetővel, „kvázi” vállalkozásként	Programszerű együttműködés, Monitoring Bizottság (MC) és közös szakmai titkárság (JTS)	Programszerű együttműködés Monitoring Bizottság (MC) és közös szakmai titkárság (JTS)
Finanszírozás módja	EU és USAID pályázati források	Tagdíjak, EU-ETE, ENPI, IPA pályázati források	Önálló költségvetés tagdíjakból, pályázatokból, szolgáltatásokból	EU-Közösségi Kezdeményezések, EU-ERFA	EU INTERREG, EU-ETE
Európai példa	Alpok-Adria Munkaközösség	EUROREGIO a holland-német határon	Ister-Granum EGTC	INTERREG IVC	Délkelet-Eu-i Transznacionális Program
Magyar példa	Kárpátok-Tisza Munkaközösség	Kárpátok Eurorégió	Ister-Granum EGTC	NORRIA „Innováció és tudástársadalom”	Közép-Európai Transznacionális Program

Forrás: saját összeállítás és szerkesztés

1.4 Szubregionális együttműködés gazdaságtörténeti előzményei a Kárpát-medencében

Tanulmányunk ezen szakaszában a régiókban az 1990-es rendszerváltozásokat követően újjáéledő határokon átnyúló szubregionális gazdasági kapcsolatok monarchiabeli és XX. századi történeti előzményeit, valamint a hasonló együttműködések XX. századi európai kereteit, gyakorlatát kívánom áttekinteni, hisz napjaink gazdasági történéseinek jobb megértéséhez érdemes a múltat, a komplementaritás gyökereit is tanulmányozni.

Az integráció különböző formái közül a preferenciális vámövezetet vizsgálva megállapítható, hogy az övezeten belüli országok egymásnak vám- és egyéb kereskedelempolitikai kedvezményeket nyújtanak. Ilyen preferenciális vámrendszer állt fenn a Habsburg- birodalom keretében, amely a kialakuló gazdasági integráció első lépcsőjeként kezdett működni VI. Károly uralkodása alatt (1711-1740) a következetes merkantilista politika jegyében: addig minden királyság és tartomány önálló gazdasági egységet alkotott, most viszont lépéseket tettek afelé, hogy a a Habsburg-birodalmon belül az árukat vámmentesen lehessen szállítani⁵².

A későbbi uralkodók is folytatták ezt a politikát, s 1775-ben sikerült egységes vámunióba foglalni a cseh és osztrák tartományokat (Tirol kivételével). Lassanként a birodalom országai egységes piaccá váltak. Csak Magyarország maradt a XIX. század közepéig szigorúan körülhatárolt egység, ugyanis a nemesség adófizetést elutasító magatartása miatt, csak a magyar búzára marhára, stb. kivetett vámok útján lehetett tőlük anyagi hozzájárulást kicsikarni.

Az 1848 előtti két évtizedben a vámunió volt a magyar liberális ellenzék fő követelése, de közvetlenül a forradalom előtt a teljes gazdasági függetlenség jelszava került előtérbe, melynek okán a forradalom leverése után a partikularista tendenciák kiküszöbölésének eszközeként 1850-ben létrehozták az osztrák-magyar vámuniót⁵³.

A szabad kereskedelem érvényesülése a monarchián belül lehetővé tette, hogy a természeti kincsekben, kultúrában, gazdasági fejlettségi szintben különböző térségek a komparatív előnyökön nyugvó, kölcsönösen előnyös kereskedelmet folytathassanak egymással. Ugyanakkor az 50 milliós piac határain az áruk értékének 1/3-át elérő import vámok és szigorú importkorlátozó kvóták állták útját a külföldi versenynek a belföldi ipar, mezőgazdaság fejlődését segítve.

A birodalomban a kereskedelem infrastrukturális háttere rendkívül kedvezően alakult. A modern közlekedési rendszer, a vasútépítés koncessziós jogok kiadásával, állami kamatgarancia – vállalással került támogatásra. 1919-ben Európában a Monarchia vasúti hálózatával az Orosz Birodalom és Németország után a 3. helyet foglalta el. A kibontakozó gazdasági integráció keretül szolgált a növekedési impulzusok terjedésének a fejlődő nyugati tartományokból a kevésbé fejlett kelet felé. Ez a terjeszkedési folyamat olyan erőteljes volt, hogy a XIX. század közepéig növekedő fejlettségi szakadék a nyugati és a keleti tartományok között a század második felében szűkülni kezdett.

A regionális különbségek csökkenése az egyes elmaradottabb régiókat jobban jellemezte ugyan, mint másokat, de végső fokon az egész monarchiában érvényesült. A birodalom széles kiterjedésű piacai a birodalom minden része számára előnyös lehetőségeket teremtettek. A különböző területeknek lehetőségük nyílt arra, hogy erőforrásaikat a

⁵² Jászi Oszkár: A Habsburg-Monarchia felbomlása, 1929, The University of Chicago, fordította Zinner Judit, 1983. Budapest, Gondolat kiadó [ISBN 963-281-217-4](https://doi.org/10.1007/978-96-3-281-217-4)

⁵³ Berend T.I. – Ránki Gy.: Európa gazdasága a XIX. században, 1780-1914 Gondolat Kiadó, 1987.

legkedvezőbb ágazatokba investálják. A birodalom határain belül ismeretlen volt a devizaprobléma, s mindez jelentősen elősegítette a gazdasági növekedést.

Kevés olyan hely volt a világon, talán az Egyesült Államokat, Angliát és gyarmatait kivéve, ahol a régiók közötti gazdasági együttműködés olyan magas fokot ért volna el, mint az egykori Osztrák-Magyar Monarchiában.

A XV-XVI. századtól kezdve a magyar külkereskedelemnek időbeli ingadozással 20-30 százaléka a cseh-morva tartományokkal és Sziléziával, 7-15 százaléka pedig Lengyelországgal bonyolódott le. Az import legnagyobb részét képező posztó, szövet 60-70 százaléka a cseh-morva tartományokból és Sziléziából jött, az export egyik legnagyobb tételét képező bor 60 százaléka Lengyelországba ment⁵⁴.

Ha pedig a mai Szlovákia és az akkori Magyarország ettől délebbre fekvő vidékei közötti kapcsolatokat is számba vesszük, úgy bízást állíthatjuk, hogy az első világháború végéig a jelenlegi magyar országterület kereskedelmének mintegy fele a mai Lengyelország, Csehország és Szlovákia területével bonyolódott.

1918-ban az osztrák-magyar vámunió 7 részre szakadt (6. ábra), az addig egymást segítő országrészek új, önálló, esetleg éppen nyíltan ellenséges érzelmű államokká alakultak. Mindegyikük veszített gazdasági hatékonyságából, így a vámunió felszámolása nagy kárára vált az itt élő népeknek.

A mezőgazdaság és az egyes iparágak felvevőpiac nélkül maradtak, illetve a nyersanyag-ellőhelyeikről leválasztásra kerültek.

6. sz ábra: Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása

Forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4d/Trianon_map_hu.png

⁵⁴ Kövér, Gy. et-al (2003): Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Aula Kiadó, Budapest.

A korábbi – monarchián belüli – regionális gazdasági kapcsolatok helyébe a diszkrimináció és a politikai szembenállás lépett. Ugyanakkor a statisztikai adatok azt is bizonyítják, hogy a vállalatok és kereskedők megtalálták a módját – elsősorban kompenzációs ügyletek keretében – forgalmuk realizálására: 1922-ben Magyarország a szomszédos országokkal bonyolította le külkereskedelmének 66,8 %-át. Ez az arány csak az 1929-33-as világgazdasági válság hatására, majd a német befolyás erősödésével csökkent (2. sz. táblázat):

2. sz. táblázat
Magyarország külkereskedelme (1922-42)

Ország	1922	1924	1929	1933	1935	1936	1940	1942
Ausztria	32,4	27,8	21,7	23,9	19,0	14,9	-	-
Csehszlovákia	20,5	23,8	19,0	8,6	4,7	5,3	6,6	6,8
Románia	8,8	6,0	6,8	5,2	9,2	6,9	3,0	0,8
Jugoszlávia	5,1	5,7	5,5	5,8	4,2	3,7	5,0	0,9
Összes forg.-ból a szomszédok részesedése	66,8	63,3	53,0	43,5	37,2	30,8	14,6	8,5

Forrás: <http://publikacio.uni-miskolc.hu/data/ME-PUB-5577/p10.pdf> 143.o.

A bécsi döntések szerinti területi rendezések átmenetileg, ha részben is, de helyreállították a gazdasági együttműködést a szomszédos országrészek között. Térségünkben például a Rima, Murány és Hernád folyók közötti vas- és fémkohászat került újból normális gazdasági kapcsolatba, illetve az északkelet-magyarországi mezőgazdasági termékek letek vevőre a visszacsatolt területek polgáraiban, élelmiszeripari üzemeiben.

A II. világháború után végképp felbomlott régióink évszázadok során kialakult termelési, fogyasztási, elosztási struktúrája, s helyette sajátos nemzetközi gazdasági szervezetként megalakult a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST), s a fő kereskedelmi partner a kis utódállamok számára a Szovjetunió lett.

A szovjet rendszerű centralizált gazdaságszervezés, az állami külkereskedelmi és devizamonopólium bevezetése, továbbá az autarchiára törekvés fékezte az 1918-ban felbomlott vámunió, vagy egyáltalán, egy természetes külgazdasági együttműködés érvényesülését.

Némi regionális kereskedelmi lehetőséget kínált az un. kishatármenti áruforgalom, választékcseré lehetőségének fenntartása, azonban ezen ügyletek szervezése, lebonyolítása nem a közvetlenül érintett piaci szereplőktől függött, hanem a fővárosok minisztériumaiban dőlt el és szakkülkereskedelmi vállalatokon keresztül realizálódott.

A regionalizmus eszméje Kelet-Közép-Európában az 1989/90-es változások után gyorsan elterjed és határozottan felértékelődött. A fogalom bekerült a köztudatba, a médiumok és a politikusok gyakori hivatkozási alapjává vált.

Az alábbi állami és regionális szintű kezdeményezések születtek:

1. Visegrádi kezdeményezés (1991. február 15)

Lengyelország, Magyarország, Csehszlovákia alapította, A Visegrádi Deklaráció-dokumentum főbb célkitűzései⁵⁵:

- teljes európai integráció,
- kapcsolatok kiépítése az európai intézményekkel,

⁵⁵ <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-2>

- konzultációk biztonsági kérdésekben,
- a tőke- és munkaerő szabad áramlásának biztosítása,
- az infrastruktúra javítása,
- a kisebbségi jogok biztosítása,
- a polgárok közti együttműködés támogatása, helyi kezdeményezések bátorítása.

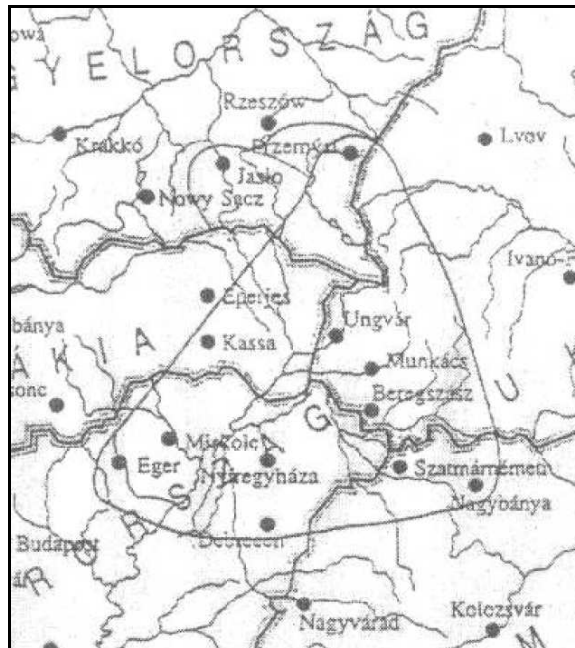
2. Közép-Európai Szabadkereskedelmi Társulás (CEFTA)

1992. dec. 21-én alakult, s 1993. márc. 1-től lépett életbe az egyezmény. 2001-ig három lépcsőben vezették be a vámmentességet az ipari termékekre (A, B, C lista). Az EU taggá vált országok a CEFTA tagságukról lemondtak, jelenleg a Nyugat-balkáni országok egymás és az EU közötti szabadkereskedelmi egyezményeként működik⁵⁶.

3. Közép-Európai Kezdeményezés

Hosszú, bonyolult politikai metamorfózis eredménye, melynek elődje: Alpok-Adria Munkaközösség, 1978, amit Ausztria, Olaszország, Jugoszlávia, Magyarország határmenti tartományai, megyéi hozták létre. Ezt 1989. nov. 12-én kormányzati szintű (államközi) együttműködés rangjára emelték. 1990 májusában csatlakozott Csehszlovákia, innentől a neve: Pentagonale. 1991 júliusában csatlakozott Lengyelország, az elnevezés: Hexagonale. 1992 júliusától a jugoszláv utódállamok (Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina) felvételével alakult ki jelenlegi neve: Közép-Európai Kezdeményezés. További csatlakozók: Albánia, Belarusz, Bulgária, Csehország és Szlovákia (önálló államokként), Macedónia, Moldova, Románia, Szerbia, Ukrajna⁵⁷.

4. Az 1989-90-es rendszerváltozások és az azok nyomán meghozott kereskedelem liberalizációs intézkedések, valamint a határok szabadabb átjárhatósága keltette életre az akkor már hét évtizede Csipkerózsika álmát alvó külgazdasági együttműködés új szubregionális szintű kezdeményezéseit (**Kárpátok-Tisza Munkaközösség**) a Kárpátok keleti területein (7. sz. ábra) elhelyezkedő 5 határos országrész három hármashatárának vidékén.

7. sz. ábra: A Kárpátok régió

Forrás: <http://publikacio.uni-miskolc.hu/docoldal/index.php?Pid=22179> 144.o.

⁵⁶ <http://www.cefta2006.com/cefta-structures>

⁵⁷ <http://www.cei.int/content/member-states>

5. Az együttműködés máig élő formái közül az 1993. február 14.-én a lengyel, ukrán és magyar külügyminiszterek és önkormányzati vezetők aláírásával Debrecenben létrejött **Kárpátok Eurorégió** emelhető ki a kisebb területi egységekre kiterjedő két és háromoldalú határon átnyúló kezdeményezések egyfajta ernyőszervezeteként.

Egy, a kilencvenes évek közepén a magyar külkereskedelmi statisztikai adatbázis felhasználásával végzett regionális külkereskedelmi elemzés kimutatta három határmenti megye külpiazi áruforgalmában a határokon átnyúló gazdasági kapcsolatok szinergia hatását⁵⁸. Ugyanis a három vizsgált megye külkereskedelmében a velük szomszédos ország(ok) százalékos relációs részaránya az országos arány két-háromszorosa volt. Ezzel a kutatással bizonyíthatóvá vált a szomszédos országok közötti gazdasági- üzleti kapcsolatok országos adatoknál szorosabb megléte a külkereskedelmi áruforgalom alapján (3.sz. táblázat).

3. sz táblázat

Magyarország és az északkeleti megyék külkereskedelmi forgalma a Kárpátok Eurorégió országaival (1995)

Importőr	Az adott ország/régió súlya (%)				
	a világkeres- kedelemben	Magyarország	BAZ megye	SzSzB megye	Hajdú-Bihar megye
		Összforgalmában (%)			
Európai Unió (15)	37,4	62,3	54,8	53,5	65,2
Kelet-Európa	3,5	24,2	32,4	32,4	24,4
Kárpátok Eurorégió országai:	0,9	8,3	19,3	14,8	9,5
• Lengyelország	0,5	2,1	4,6	1,4	1,3
• Románia	0,1	1,7	2,0	3,6	4,6
• Szlovákia	0,1	2,1	4,9	2,7	1,5
• Ukrajna	0,2	2,4	7,8	7,1	2,1

Megjegyzés: a megyékben bejegyzett vállalatok direkt export-import forgalma

Forrás: KSH, VPOP adatbázisból végzett számítások

A gazdaságtörténeti előzmények és a kilencvenes évek közepén végzett külkereskedelmi statisztikai elemzés alapján megállapítható, hogy a Kárpát-medence területének komplementer gazdaságföldrajzi, mezőgazdasági jellege és a múlt század elejéig visszanyúló ipari kooperáció alapjain máig katalizátor szerepe van a határon átnyúló együttműködéseknek. Ennek igényét és szükségességét felismerve erősödtek fel ezen folyamatok a rendszerváltozásokat követően.

⁵⁸ <http://publikacio.uni-miskolc.hu/docoldal/index.php?Pid=22179> 146.o.

2. Határon átnyúló együttműködések, eurorégiók a Kárpát-medencében

2.1 Magyar részvételű határon átnyúló együttműködések

A centralizált irányítás, a szubszidiaritás elvének nem megfelelő érvényre jutása erőteljesen jelen van a kelet-közép-európai térségben. Nemcsak hazánk, de a szomszédos országok többsége is hasonló problémákkal küzd, ezért nehézkes a lokális identitástudat megteremtése, és hatékony határon átnyúló kooperációk kialakítása. Mindez jól szemléltethető az egyik legelmaradottabb térség, az ukrán-magyar határon átnyúló együttműködések és az Ukrajnában (Kárpátalján) kialakított hatalommegosztás vizsgálatával⁵⁹.

Az elmúlt húsz esztendőben az a gyakorlat alakult ki Kárpátalján, hogy kizárólag az ukrán külügyminisztérium engedélyével lehet együttműködési megállapodásokat aláírni a határ menti megyékkel, amelyeket évente megújítanak. Ezek az egyezmények formálisak, mert akcióterv nélkül készülnek, semmire nem kötelezik a feleket.

A térség országai az 1990-es évekig rendkívül zárt határokkal rendelkeztek, amelyek szinte átjárhatatlanok voltak, így eleve kizárták a nyugati típusú együttműködés lehetőségét. Ugyanakkor az államok politikai ellentétek miatti elzárkózása is hátrányos helyzetet teremthet. Közép- és Kelet-Európában az egységes politikai rendszer ellenére az elkülönülés egymás között is lényegében ugyanolyan erős volt, mint az ellenséges ideológiát és gazdasági jelleget öltő országok irányában. Ha a határok nyitottak, szabadabb az országok és a térségek között az átjárás, akkor képesek mindezeket összekapcsolni, és a határos területek integrációját elősegíteni.

A határon átnyúló együttműködésekre vonatkozó jogi keretek kialakításában Magyarország külpolitikája igazodik az Európa Tanács követelményrendszeréhez. Hazánk a Helyi Önkormányzatok Európai Chartáját⁶⁰ 1992-ben írta alá, és 1994-ben léptette hatályba. A Chartát a Magyarországgal szomszédos ET-tagországok valamennyien aláírták és ratifikálták. (3. táblázat).

A Charta helyi önkormányzatok együttműködéseire vonatkozó 10. cikkének rendelkezéseiből a (2)-(3) bekezdés teszi lehetővé a határon átnyúló együttműködések kialakítását. Ennek értelmében a helyi önkormányzatok jogosultak arra, hogy:

- hatáskörük gyakorlása körében közös érdekeltségű feladatok megoldása érdekében együttműködjenek, és törvényi keretek között más helyi önkormányzatokkal társulást hozzanak létre;
- közös érdekeik védelmére és előmozdítására alakult szövetségnek, illetve a helyi önkormányzatok nemzetközi szövetségének tagjai legyenek; valamint
- a belső jogban meghatározott feltételek mellett szabadon élhetnek a határon túli önkormányzatokkal való együttműködés jogával.

⁵⁹ <http://www.kul-vilag.hu/2010/04/pinter.pdf> 112.o.

⁶⁰ A Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló Egyezményt a Magyar Köztársaság részéről 1992. április 6-án írták alá, és az 1997. évi XV. törvénnyel került kihirdetésre.

4 sz. táblázat:

Az Európa Tanács dokumentumainak hatályba lépése Magyarországon és a szomszédos országokban

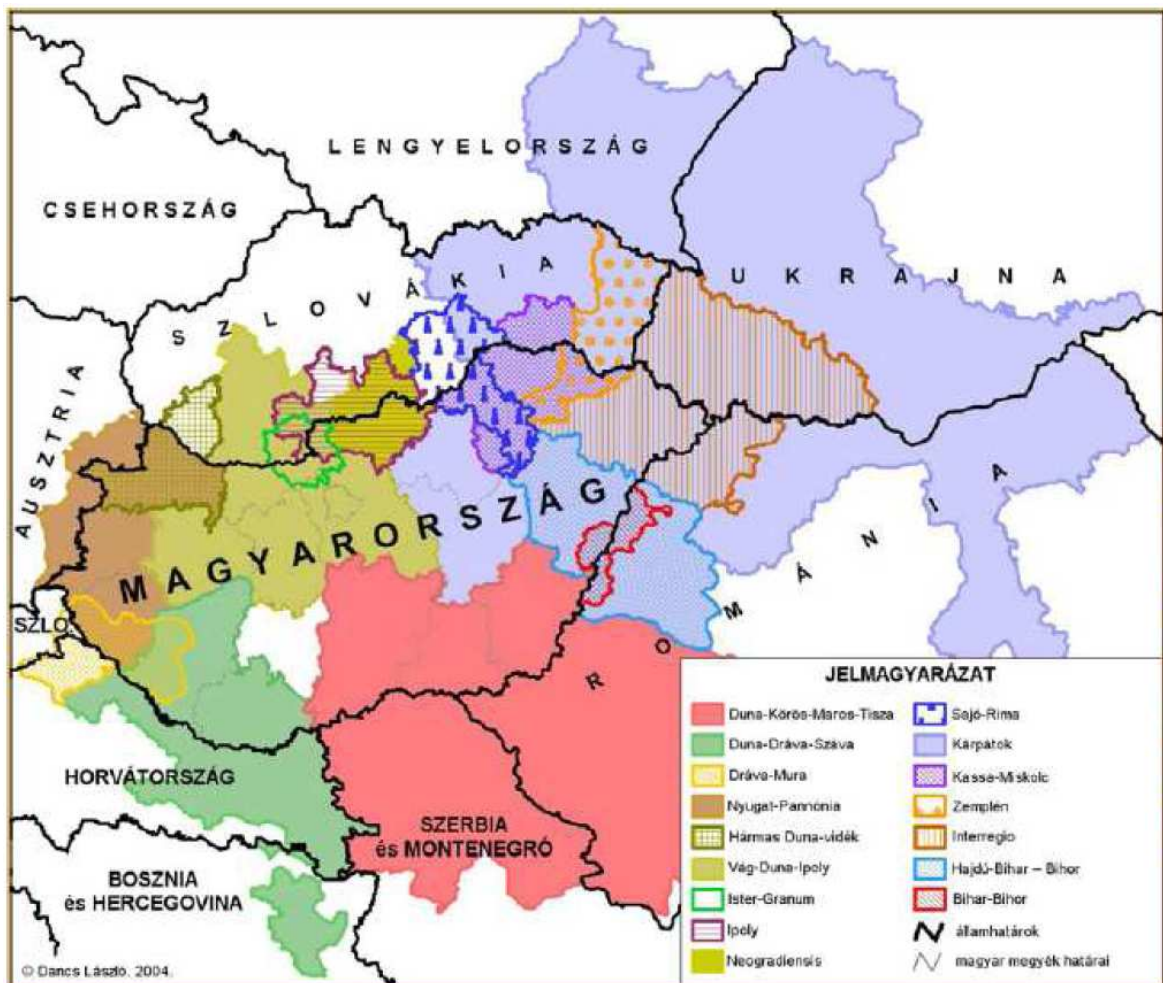
Ország	Helyi Önkormányzatok Európai Chartája	Madridi Keret-egyezmény	Madridi Keret-egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyv	Madridi Keret-egyezmény Második Kiegészítő Jegyzőkönyv	Madridi Keret-egyezmény Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv	Helyi Önkormányzatok Európai Chartája Kiegészítő Jegyzőkönyv
Szlovénia	1997.03.01.	2003.10.18.	2003.12.18.	2003.12.18.	(2009.11.16. csak aláírás)	(2009.11.16. csak aláírás)
Ausztria	1988.09.01.	1983.01.19	2004.06.18.	2006.12.23		
Ukrajna	1998.01.01.	1993.12.22.	2005.02.05.	2005.02.05		
Szlovákia	2000.06.01.	2000.05.02.	2000.05.02.	2001.02.01.		
Románia	1998.05.01.	2003.10.17.	(1998.05.05. csak aláírás)	(1998.05.05. csak aláírás)		
Magyarország	1994.07.01.	1994.06.22.				(2009.11.16. csak aláírás)
Horvátország	1998.02.01.	2003.12.18.				
Szerbia	2008.01.01.					

Forrás: Európa Tanács. <http://www.conventions.coe.int>

A határ menti területek többsége – különösen Magyarországon – perifériára került térség. A sikeres határon átnyúló kooperációk ugyanakkor kellő alapot nyújtanak ahhoz, hogy ezek a területek egymás előnyeit és saját erőforrásaikat kihasználva ún. „alcentrummá”⁶¹ váljanak, és így megszűnjenek a periféria jellegből származó hátrányok. Ennek következtében a térszerkezet, a geopolitikai helyzet megváltozik, amely a térségre pozitív hatást gyakorol, és várhatóan fejlesztéseket indukál. A hatékony együttműködések segítségével a leszakadott területek elmaradottsága megszűnik, de legalábbis nagymértékben csökken.

A magyar határok mentén 1993, a Kárpátok Eurorégió megalakulása óta összesen további 18 határon átnyúló együttműködés született, de ezeknek csak a fele létezik, és mindössze 3–4-nél mutatható ki folyamatos (napi-heti szintű) működés.

⁶¹ Ocskay Gyulával, az Ister-Granum Eurorégió Fejlesztési Ügynökség Kht. korábbi ügyvezetőjével folytatott interjú alapján (2008. július 13.). idézi: Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VII. évfolyam 010/4. szám 113.o. www.kul-vilag.hu

8. Ábra: Eurorégiók és határon átnyúló interregionális együttműködések Magyarország részvételével, 2004-ben

Forrás: Baranyi B.: Paradigmaváltás a határon átnyúló együttműködésekben MTA-RKK, Debrecen, 2010. ppt

A „regionális élettér” kialakulatlanságának oka Pintér szerint⁶², hogy „Magyarországon (is) hiányzik – vagy legalábbis még csak kialakulóban van – az a stabil réteg, amely a regionalitás gondolatát a mindennapi üzleti életben felhasználva hatékony, ténylegesen működő kooperációkat tudna megvalósítani helyi szinten.

Csak meglehetősen szűk réteg ismeri a határon átnyúló együttműködésekben rejlő és kiaknázható gazdasági lehetőségeket, és ezen belül is egy szűk réteg tudja a meglévő tudását érdekérvényesítéshez felhasználni.

A szakmai tudás hiánya megmutatkozik a pályázati támogatások elnyeréséért folytatott versenyben, mert gyakori, hogy az uniós támogatásokra pályázók felkészületlenek, a pályázatokat kellő helyismeret nélküli külső tanácsadókkal íratják meg, vagy rosszul írják meg”.

⁶² Pintér E. (2010.): A határon átnyúló együttműködés empirikus kutatásának eredményei. Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VII. évfolyam 2010/4 112.o.

5.sz. táblázat:

A magyar határok mentén létrejött eurorégiós együttműködések

SORSZÁM	ALAKULÁS ÉVE	ELNEVEZÉS	ÉRINTETT ORSZÁGOK	ÉRINTETT MAGYAR TÉRSÉGEK
1	1993	Kárpátok Eurorégió	HU, PL, UA, SK, RO	Jász-Nagykun-Szolnok megye, Heves megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Hajdú-Bihar megye
2	1997	Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió	HU, RO, SR	Bács-Kiskun megye, Csongrád megye, Békés megye (időközben kilépett)
3	1998	West-Pannon Eurorégió	HU, A	Győr-Moson-Sopron megye, Vas megye, Zala megye
4	1998	Duna-Dráva-Száva Eurorégió	HU, CR, BIH	Somogy megye, Baranya megye
5	1999	Vág-Duna-Ipoly Eurorégió	HU, SK	Pest megye, Komárom-Esztergom megye, Fejér megye, Veszprém megye
6	1999	Ipoly Eurorégió	HU, SK	Nógrád megye, Pest megyéből a szobi kistérség
7	2000	Neogradiensis Eurorégió	HU, SK	A történelmi Nógrád vármegye
8	2000	Sajó-Rima Eurorégió	HU, SK	Borsod-Abaúj-Zemplén megye ök., kistérségek: Kazincbarcika, Ózd, Putnok, Tiszaujváros
9	2000	Interrégió	HU, UA, RO	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
10	2000	Kassa-Miskolc Eurorégió	HU, SK	Borsod-Abaúj-Zemplén megye
11	2001	Hármas Duna-vidék Eurorégió	HU, SK	Győr-Moson-Sopron megye
12	2001	Dráva-Mura Eurorégió	HU, CR,	Zala megye, Somogy megye
13	2001	Karszt Eurorégió	HU, SK	Az Aggteleki-karszt térsége
14	2002	Bihar-Bihar Eurorégió	HU, RO	Hajdú-Bihar megyei települési önkormányzatok a határ mentén
15	2002	Hajdú-Bihar-Bihar Eurorégió	HU, RO	Hajdú-Bihar megye
16	2003	Ister-Granum Eurorégió	HU, SK	Kistérségek: esztergomi, dorogi, szobi, részben pilisi, dunakanyari váci
17	2003	Duna Eurorégió	HU, SK	Neszmély központtal, a hídverő falvak
18	2003	Muránia eurorégió	HU, SL, CR, A	Lenti kistérség
19	2004	Zemplén eurorégió	HU, SK	A hajdani Zemplén vármegye

Jelmagyarázat:

Valamilyen szinten jelenleg is működő szervezet

Meg nem szűnt, de valódi tevékenységet nem folytató eurorégió

Forrás: A határ menti fejlesztések új keretei CESCO, 14.o.

A határon átnyúló együttműködések tartalmi ismérveit vizsgálva megállapítható, hogy bármilyen modellben is működjenek a kooperációk, azokat tényleges tartalommal kell megtölteni, ellenkező esetben az együttműködés megmarad projekt szinten, és nem tud valós, intézményesített határon átnyúló szervezetté fejlődni. A siker titka mondhatni abban rejlik, hogy emberek és valós emberi kapcsolatok töltsék meg tartalommal a kooperációkat. Magyar vonatkozásban jelentőségteljes a magyar-magyar kapcsolatok kialakítása, de legalább ugyanolyan fontossággal bír a más nemzetek, vagy kisebbségek

mindennapi érintkezésének megkönnyítése, kapcsolattartásának előmozdítása a határ mentén. Ha léteznek ténylegesen működő intézmények, határon átnyúló szervezetek, akkor az együttműködő felek működési támogatáshoz juthatnak, tehát érdekeltté is válnak abban, hogy tényleges működés alakuljon ki a határ menti térségben.

Megerősítést nyert, hogy a határon átnyúló együttműködések lényege nem a protokolláris kapcsolatokban fogható meg, és nem is elsősorban az intézményi háttér megléte a meghatározó elem, hanem az emberek közötti kapcsolatok megalapozása és a regionális identitástudat megerősítése. Ennek alapvető módja, hogy az emberek napi szinten találkozzanak a regionális kapcsolatrendszerekből származó előnyökkel. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ha nem is jelent elsődleges szerepet az intézményrendszer megléte, jelentőségét nem lehet megkérdőjelezni, hiszen egy jól kidolgozott, kellő rugalmassággal kezelhető struktúra katalizátor szerepet tölt be a határon átnyúló együttműködések létrehozásában, mert a kialakult társadalmi kapcsolatokat egy kidolgozott, jogilag szabályozott, biztonsággal alkalmazható modellben lehet kiteljesíteni, intézményesíteni.

Fontos, hogy a határon átnyúló együttműködés szervezete, felépítése, célrendszere mindig a helyi adottságokhoz igazodjon, tehát semmiképpen sem szerencsés egy merev, felülről irányított, túlzottan részletes szabályozáson alapuló szervezet létrehozása. Ocskay Gyula, az Ister-Granum Eurorégió Fejlesztési Ügynökség Kht. korábbi ügyvezetője, a magyar-szlovák együttműködéssel összefüggésben hívta fel a figyelmet a jogi szabályozással szemben megfogalmazódó elvárásokra. Példaként hozta fel az Ister-Granum Eurorégió esetét⁶³, ahol a korábbi keretszabályozás és a minta-modellek alapján életre hívtak egy elnökséget, amely gyakorlatilag feleslegesen létezik, a működésben részt nem vesz, érdemi döntéseket nem hoz, az együttműködést semmilyen tartalommal nem tölti meg.

Nem célszerű tehát a határon átnyúló együttműködésekre részletesen előírt, kötelező módon követendő modellt alkotni, mert az nagy valószínűséggel nem alkalmazkodik majd a helyi elvárásokhoz. Az együttműködésben résztvevők előszeretettel hangsúlyozzák, hogy olyan keretmodellt igényelnének, amely kijelöli az alapvető kereteket, de mozgásteret is hagy a felek számára a helyi specifikumokhoz, a partnerek speciális viszonyához való igazíthatóság végett. Ez azt jelenti, hogy az együttműködés modelljének igazodnia kell az együttműködő felek vertikális és horizontális viszonyrendszeréhez. A decentralizáció elvén alapulva vertikális irányban egy valódi megosztottság, munkamegosztás alakul ki az ország – régió – kistérség – település szintjei között. Horizontálisan egy sajátos komplementer viszonyrendszer jön létre a határ két oldalán lévő felek között, mely szerint az együttműködő felek egymás előnyeiket kihasználva leküzdhetik, csökkenthetik a saját térségük hátrányait. Ez segíti a regionális összetartozást, és a hosszú távú, megalapozott együttműködés létrejöttét.

A legfőbb probléma és akadály, amely a magyar részvételű határon átnyúló együttműködésekkel összefüggésben felmerül, hogy a kezdeményezések legtöbbször felülről indulnak, azaz az együttműködések protokolláris céllal hozzák létre, és ennek következtében a határon átnyúló együttműködések gyakran nem tudják megtölteni valódi tartalommal. Több ilyen együttműködés is kialakult a magyar határ mentén (Vág-Duna-Ipoly Eurorégió; Sajó-Rima Eurorégió), ahol jellemző, hogy az együttműködésben nincs energia, az együttműködésnek nincs gyakorlati haszna⁶⁴. Ez az alapprobléma nemcsak a magyar határrégiók részvételével létrejött határon átnyúló együttműködésekre, de az

⁶³ Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VII. évfolyam 010/4. szám 114.o. www.kul-vilag.hu

⁶⁴ Kül-Világ – a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VII. évfolyam 010/4. szám 115.o. www.kul-vilag.hu

Európai Unióban hasonló módon létrejött, de csak formálisan működő kooperációkra is igaz.

Az eurorégiók sikeres működésének számtalan akadálya lehet⁶⁵:

A politikai akadályok között kell megemlíteni a szomszédos országokban gyakran meglévő gyanakvást minden olyan magyar kezdeményezéssel szemben, amely valamiképpen érinti az államhatárok státuszát. A déli határok mentén a délszláv háború gátolta hosszú ideig az együttműködést, de még ma is sok gondot okoz az aknamentesítés elmaradása. Ukrajna viszonylatában a nehézkes határátlépés, a vízumkényszer nehezíti a napi szintű kapcsolattartást.

A politikai okok között említhetjük meg azt a jelenséget is, hogy különböző szekértáborokhoz tartozó eurorégiók alakultak ki, amelyek egymással rivalizálva igen gyenge hatásfokkal működtek.

A társadalmi okok között meg kell említeni a kezdeményezések társadalmasításának szinte teljes hiányát. Gyakori tapasztalat, hogy az eurorégió csak néhány politikus vagy elkötelezett szakember belső ügye, nélkülözve a vállalkozói szektor és a civil szervezetek részvételét. A helyzetet tovább súlyosbítja az a kollektív tudattalanba beszivárgott félelem, amelyet a korábbi időszak határellenőrzései váltottak ki. A fizikai határok lebontása nem szünteti meg automatikusan a mentálisakat.

A jogi-intézményi hiányosságokat tekintve a létrejött eurorégiók legtöbbször egy-egy jogi személy együttműködési megállapodásán alapultak. Néhány esetben ugyan (pl. Sajó-Rima Eurorégió, Ipoly Eurorégió) létrehozta egy közös jogi személyiséget, de a működés finanszírozása itt is gondokat jelentett, és az adott egyesületet a határ túloldalán található hatóságok már nem ismerték el. Az EGTC lehetőséget teremt arra, hogy a határ két oldalán található különböző szintű önkormányzatok közös jogi személyiséggel bíró intézményeket hozzanak létre, amelyek saját költségvetéssel, alkalmazottakkal, vállalkozásokkal rendelkezhetnek.

Az eurorégiók némelyikének sikertelenségét mégis leginkább a stratégiai előkészítés és a megfelelő pénzügyi források hiánya idézte elő. Az együttműködések ugyan alapoztak a formális- természetes regionális kapcsolatokra, a legtöbb esetben mégsem sikerült megtalálni, kialakítani a közös érdekeket magába foglaló stratégiai kereteket, és az együttműködések túlságosan függtek a konkrét projektek sikerétől. Nyilvánvaló azonban, hogy pusztán projektekre alapozva közös határ menti intézményeket működtetni lehetetlen. A folyamatos pénzügyi problémák gyakran okozták egy-egy eurorégió tevékenységének ellaposodását.

Az eurorégiók sorsának tanulságai a következők⁶⁶:

- olyan méretű és összetételű szervezeteket célszerű kialakítani, amelyekben belül a szereplők érdekei összeegyeztethetőek egymással;
- olyan együttműködések kell létrehozni, amelyek szervesen összetartozó (komplex) térségeket eredményeznek;
- fontos, hogy az EGTC-k létrehozása és fennmaradása ne az elnyerhető projekt támogatások ígéretétől, illetve rendelkezésre állásától függjön, épp ellenkezőleg: meghatározó térség-szervezési, területfejlesztési stratégiai célok

⁶⁵ http://cesci-net.eu/tiny_mce/uploaded/uj-szechenyi-terv-hsz_web.pdf

⁶⁶ CESCI im.16.o.

alapozzák meg a létrehozásukat, amelyek eléréséhez a különböző fejlesztési források csak eszközként szolgálnak;

- ez egyben azt is jelenti, hogy hosszú távú együttműködésre kell törekedni, közös stratégiai elvek mentén, tervezett és a nagypolitika által támogatott módon;
- minimalizálni kell a (magyar esetben elkerülhetetlen) etnikai dimenziót a szervezetek kialakításakor;
- támogatni kell az EGTC-eket az elindulás időszakában szakmailag és anyagilag is annak érdekében, hogy a hosszú távú, stratégiai célok elérését a napi szintű működtetési gondok ne akadályozzák meg már a kezdetekkor, ez ugyanis könnyen vezethet a sok eurorégiónál tapasztalt kifulladásához;
- fontos szempont a társadalmi és a vállalkozói támogatás megszerzése a határ menti fejlesztési programokhoz;
- ezzel párhuzamosan lehetővé kell tenni, hogy a helyi-regionális érdekeket kifejező EGTC-k prioritásai hangsúlyosan jelenjenek meg az ETE-programokban;
- célszerű újragondolni a CBC támogatási források programozási folyamatait is a korábbi eredmények ismeretében (ehhez szükség lesz ezeknek az eredményeknek az összesítésére, elemzésére is);
- már a kezdetekkor biztosítani szükséges a létrehozott EGTC-k nyugat-európai és uniós kapcsolatait annak érdekében, hogy a kedvező nyugati tapasztalatok ne több sikertelen fejlesztési kísérlet után, hanem a stratégiai tervezés folyamatának részeként legyenek megismerhetőek;
- biztosítani kell végül a magyar EGTC-k belső konzultációjának lehetőségét is, a partneri viszonyok és a rendszeres tapasztalatcsere kialakulása érdekében.

Az eurorégiós határon átnyúló együttműködések lehetséges új irányai:

- A Schengen-folyamat kiteljesedése: 2007. december – Magyarország teljes jogú Schengen-tagsága.
- Az eurorégió típusú együttműködések helyett és/vagy keretében erősödő kisebb, konkrét bi- és trilaterális intézményesült interregionális együttműködések formái:
 - Kistérség–kistérség, kistérség–város, város–város kapcsolatok, vagy városszövetségek, határ menti településszövetségek, kvázi „minieurorégiók” létrejötte.
 - EGTC-k, különböző tagállamok regionális és helyi önkormányzatainak jogi személyiséggel rendelkező együttműködési csoportosulásai (pl. Ister Granum EGTC).
 - Nagy- és középvárosok „kapuvárosi” (gateway) és tranzitfunkcióinak és egyéb településközi kapcsolatok erősödése.
 - Határ menti, illetve határon átnyúló különleges gazdasági övezetek (pl.: vállalkozási övezetek és a hozzájuk tartozó ipari parkok) kijelölése.

Az Unió által bevezetett EGTC szabályozás és a határon átnyúló együttműködések számára nyújtható új jogi modell nyilvánvalóan nem oldja meg önmagában a határ mentén felmerülő problémákat. Jelentősége inkább abban áll, hogy az együttműködés résztvevői számára korábban nem létező, egységes keretet biztosít, amely rögzíti a keretfeltételek – tehát a szabályok nagy részét a feleknek már nem kell kidolgozniuk –, ugyanakkor rugalmasságából eredően lehetővé teszi a struktúrának a helyi specifikumokhoz való igazítását.

A határon átnyúló együttműködés résztvevői nagy várakozással fogadták az EGTC jogi modelljét, tekintve, hogy a csoportosulás arra is lehetőséget ad, hogy határon átnyúló

fejlesztési tanácsokat hozzanak létre és a civil szervezeteket is hatékonyan bevonják az együttműködésbe. Az EGTC új struktúrája, jogi megalapozottsága olyan előnyöket biztosít, amelyek megkönnyítik és értelmezhetővé, átláthatóbbá teszik a határon átnyúló együttműködéseket. Könnyebben lehet majd fejlesztéseket indítani és végrehajtani; a csoportosulás döntéshozó szervének határozata a felekre nézve kötelező érvényű lesz, amely biztosabb alapokra helyezi a kooperációt. Az EGTC mozgástere szélesebb körű (pl. ingatlant vásárolhat új ipari parkok létesítése céljából), mert jogi személyisége egyértelműen, jogi normában rögzített.

A jelzett akadályok lebontásán, csökkentésén túl egyfajta szemléletbeli váltás is szükséges, ahol érdemben partnernek tekintik az eurorégiókat/EGTC szervezeteket, és a decentralizáció, szubszidiaritás elve mentén lehetőséget és hatásköröket biztosítanak a helyi szint számára, hogy a helyi társadalomszervezésben, egyes közigazgatási feladatok ellátásában meghatározó szerepet tudjanak betölteni. (Az ETE-EGTC témakörével részletesebben a 3. fejezetben foglalkozom).

2.2 Határon átnyúló együttműködések a Keleti-Kárpátok térségében

A Keleti-Kárpátok határtérségben hat szomszédos ország, négy hármashatár ponton keresztül csatlakozik egymáshoz, s mindegyik határos országrészre igaz, hogy az egyik legnagyobb kihívást a gyengén kiépített közlekedési infrastruktúra jelenti.

Bár az elmúlt két évtizedben a közlekedési és kommunikációs infrastruktúra jelentősen javult mindegyik oldalon, s a transz-európai folyosók több eleme is átszeli a térséget, még mindig tapasztalhatók hiányosságok az észak-déli irányú közlekedési kapcsolatokban: továbbra is szűk keresztmetszetet jelent a határtérségeken való átkelés, s az országok határán húzódó folyók is nehezítik az elérhetőséget.

A fent említett problémák mindegyike gátat szab a határtérségek gazdasági fejlődésének, az üzleti kapcsolatok élénkülésének.

A térség gazdasága számos fontos erősséggel rendelkezik. A határok mindkét oldalán rohamosan fejlődő gazdasági központok találhatóak dinamikusan növekvő, versenyképes vállalatokkal, multinacionális cégekkel és versenyképes kis- és középvállalkozásokkal. A határmenti üzleti kapcsolatok száma a szomszédsági elhelyezkedéshez képest ugyanakkor meglehetősen kevés, amely gyengíti a térség versenyképességét⁶⁷.

A határtérségek gyengesége, hogy a munkaerő-piaci együttműködés is nagyon alacsony szintű. A térség bizonyos területein a munkanélküliség jelentős méreteket ölt, ugyanakkor közvetlenül a határ mentén a nagyobb gazdasági központok esetenként a kvalifikált munkaerő hiányával is küzdenek.

A turizmus fontos szerepet tölt be a határrégiók kapcsolatrendszerében, s a közös fejlesztéshez is megfelelő alapot nyújtanak. Ugyanakkor ez a potenciál nincs kellően kihasználva: a térségek még csak elvétve sem rendelkeznek közös turisztikai programcsomagokkal, s közös marketing és promóciós tevékenységet sem végeznek.

A határ mentén fejlett szolgáltató szektor működik (beleértve az egészségügyet is). A kapacitások közös használata azonban csak elvétve tapasztalható, mely elsősorban a nyelvi akadályok és a szolgáltató intézmények közötti alacsony fokú együttműködés következménye.

⁶⁷ http://www.husk-cbc.eu/hu/a_regiorol

1. Duna-Kőrös-Maros-Tisza Eurorégió

A szervezet 1997. november 21-én alakult Szegeden⁶⁸. A nevét négy folyóról kapta: Duna, Kőrös, Maros és Tisza. Területe: 71 879 négyzetkilométer. Lakossága: 5,3 millió fő.

Az eurorégió megyéi:

- Magyarország: Bács-Kiskun megye, Békés megye, Csongrád megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye,
- Románia: Arad megye, Krassó-Szörény megye, Hunyad megye, Temes megye
- Vajdaság, Szerbia autonóm tartománya

Az együttműködés célját az aláírók úgy határozták meg, hogy az fejlessze és szélesítse a helyi közösségek és a helyi önkormányzatok közötti kapcsolatokat a gazdaság, az oktatás, a művelődés, a tudomány és a sport területén – segítse elő a térség bekapcsolódását az európai integráció folyamatába.

2. Hajdú-Bihar – Bihar Eurorégió

A Hajdú-Bihar - Bihar Eurorégió megalakításának jelentős történelmi előzményei vannak. A két megye közötti kapcsolat több évtizedes múltra tekint vissza. A magyar Hajdú-Bihar megye és a román Bihar megye által létrehozott Eurorégió alap gondolatát a határmenti fekvés előnyeinek közös kihasználása adta.

A 2002. október 11-én, Nagyváradon aláírt együttműködési megállapodás alapján a Tanács 2003. május 7-én fogadta el az Eurorégió Szervezeti és Működési Szabályzatát⁶⁹. Az együttműködéshez a két megyeszékhely: Debrecen és Nagyvárad is csatlakozott. Az Eurorégió területe 13,755 km², lakosainak száma 1,176,400 fő.

Az együttműködés céljai: a határ átjárhatóságának és a határtérség megközelíthetőségének javítása, gazdasági együttműködések elősegítése, humán erőforrások határon átnyúló vonatkozásainak fejlesztése, turizmus fejlesztése, környezet- természetvédelmi és vízgazdálkodási együttműködések.

3. Kárpátok Eurorégió

1993. február 14-én alakult meg Debrecenben Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Ukrajna részvételével⁷⁰. Az együttműködéshez 1997 áprilisában Románia is csatlakozott. Működésének finanszírozására hozták létre a Kárpátok Alapítványt. Székhely: Nyíregyháza.

Területe: 161.192 négyzetkilométer. Lakossága 16,051 millió fő.

Tagok:

- Magyarország: Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Hajdú-Bihar megye, Heves megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
- Lengyelország: Kárpátaljai vajdaság,
- Románia: Bihar megye, Botoşani megye, Hargita megye, Máramaros megye, Suceava megye, Szatmár megye, Szilágy megye
- Szlovákia: Eperjesi kerület, Kassai kerület

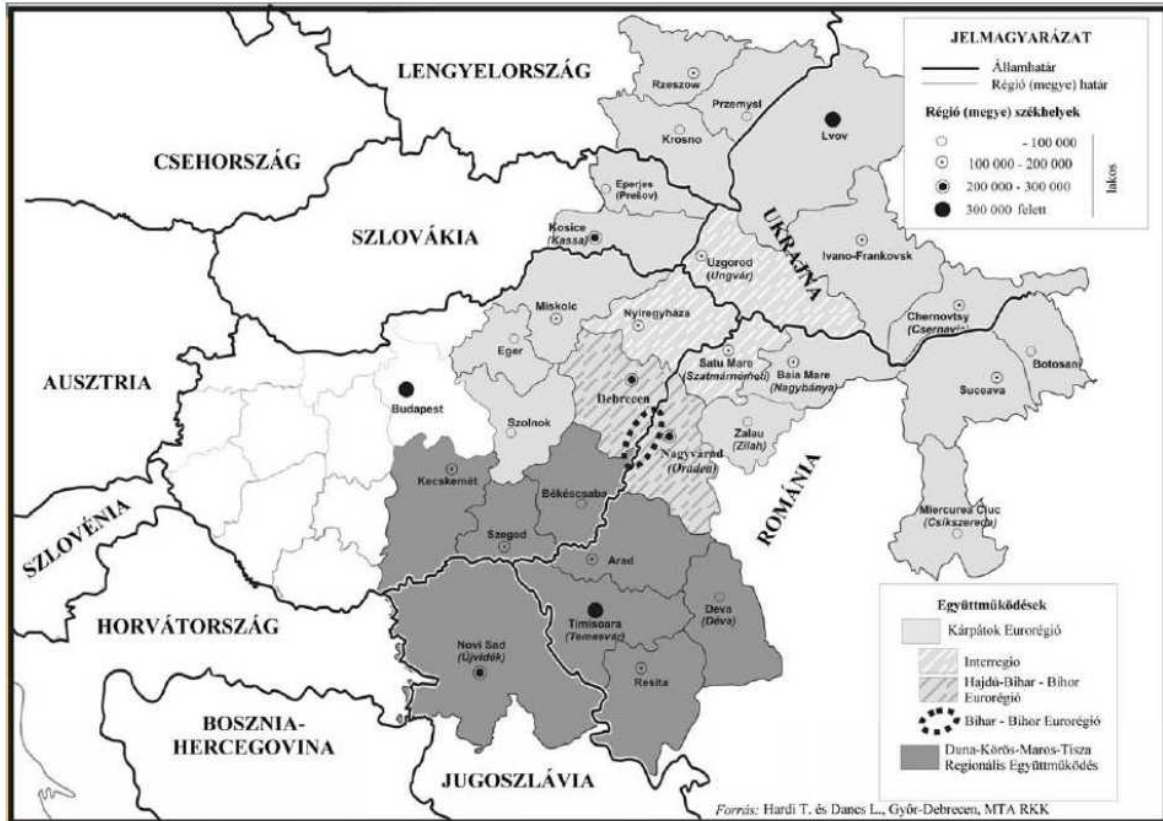
⁶⁸ <http://www.dkmt.net/>

⁶⁹ <http://www.euvonal.hu/index.php?op=hirek&id=180>

⁷⁰ <http://www.carpathianfoundation.org/cf/web/index.jsp>

- Ukrajna: Csernyivci terület, Ivano-Frankivszki terület, Kárpátaljai terület, Lvivi terület

Célok: társadalmi, gazdasági, tudományos, ökológiai, oktatási, kulturális és sport jellegű együttműködések elősegítése; a határokon átnyúló projektek megvalósításának lobbymogatása, kölcsönösségi alapú együttműködés a nemzeti intézményekkel és szervezetekkel.

9. ábra: A Kárpátok, a Hajdú-Bihar-Bihar és a Duna-Körös-Maros-Tisza Euroregió
Forrás: Baranyi B.: Paradigmaváltás a határon átnyúló együttműködésekben MTA-RKK, Debrecen, 2010. ppt

4. Kassa-Miskolc Euroregió

Több évszázados hagyományokon, testvérvárosi, jószomszédsági és baráti kapcsolatokon alapul a Magyarország és Szlovákia által 2001-ben létrehozott Kassa-Miskolc Euroregió az Európai Unióhoz való felzárkózás céljából.

14 ezer négyzetkilométeres területen fekvő több mint egymillió lakosú Euroregió célja együttműködés gazdasági, tudományos, ökológiai, idegenforgalmi, kulturális és oktatási területeken⁷¹.

5. Sajó-Rima Euroregió

A Sajó-Rima Euroregió Határon Átnyúló Együttműködés 2000. július 07-én alakult meg. A szervezetet kiemelkedően közhasznú szervezatként a B-A-Z Megyei Bíróság 2928. szám alatt vette nyilvántartásba.

⁷¹ <http://egtc.kormany.hu/euroregiok>

Tevékenységeinek hatóköre a Sajó és Rima folyók menti térségek települései⁷², (szlovák vízgyűjtő területen 211, magyar vízgyűjtő területen 125), összesen 336 település, közel 1 millió ember, mintegy 6000 km².

Az Eurorégió tagjai:

- Magyarország: Ózd-Putnoki kistérség, Kazincbarcikai kistérség, Miskolci kistérség, Tiszaújvárosi kistérség, Mezőcsáti kistérség
- Szlovákia: Rimaszombati járás, Rozsnyói járás, Rócei járás

A Sajó-Rima Eurorégió társadalmi, gazdasági, környezeti és kulturális szempontból egyaránt összehangolt, fenntartható fejlődés megvalósítására törekszik, valamint célja az európai integrációs munkafolyamatokra való felkészítés és az azokban való részvétel⁷³. Az Eurorégió területén 2013. márciusában ETT alakult.

6. Zemplén Eurorégió

2004. április 23-án, egy héttel Magyarország és Szlovákia európai uniós csatlakozása előtt alakult meg a szlovák-magyar határmenti interregionális partnerségi együttműködés: a Zemplén Eurorégió⁷⁴. Az Eurorégió alapító okiratát 9 szlovákiai mikrorégió és 5 magyar zempléni kistérség, mindkét ország regionális szervezetei, valamint 17 együttműködő partner írta alá Sátoraljaújhelyen az egykori Zemplén Vármegyházán ünnepélyes keretek között (11. sz. ábra).

Az Eurorégió lényegében lefedi az egykori történelmi Zemplén Vármegye területét. A szövetség célja a stratégiai programtervben megfogalmazottak szerint a határmenti Zemplén térség közös, összehangolt fejlesztési programjának kidolgozása és megvalósítása. A két ország határmenti térségeinek partnerségi alapon történő felzárkóztatása, a regionális és helyi erőforrások koncentrációjával és az Európai Unió, a szlovák, magyar nemzeti költségvetési pályázati források hatékony felhasználásával.

A közös cél, hogy az egyszerre csatlakozó országok szomszédos régióinak gazdasági, társadalmi helyzetét javító vállalkozói szolgáltatásokat, az ehhez elengedhetetlenül szükséges humán infrastruktúrát, az önkormányzati együttműködést és civil kezdeményezéseket összefogják és a térség érdekében működtessék.

A határmenti gazdasági együttműködés fejlesztésének stratégiai céljait Juhász István, a Zempléni RVA igazgatója a következőkben foglalta össze:

- az együttműködés gazdasági alapjainak erősítése, versenyképes árualapok mennyiségének növelése (vállalkozói infrastruktúra fejlesztése),
 - a gazdasági együttműködés fizikai feltételrendszerének összehangolt javítása,
 - az együttműködő határmenti térségek tőkevonzási képességének javítása,
 - a határmenti együttműködés informatikai és marketing szempontú fejlesztése
- révén a térség gazdasági-társadalmi kohéziójának erősítése, az életminőség javítása és a polgárosodás folyamatának segítése.

Kiemelten kezelendőnek tartja, hogy az előállított termékek nem csak a határmenti együttműködésben, de az Európai Unió piacain is versenyképesek kell, hogy legyenek. Ez

⁷² Interjú Tamás Barnabással az Eurorégió elnökével <http://www.youtube.com/watch?v=d1QcEaVr7yg>

⁷³ <http://ozd-putnok.celodin.hu/szputnok.htm>

⁷⁴ <http://www.zrva.hu/euroregio.html>

azért fontos, mert a fejlesztési program célja nem lehet csak a túlélés, a megélés, hanem a fejlődés kell, hogy mozgatórugó legyen.

10. ábra: A Zemplén Eurorégió

Forrás: http://www.zrva.hu/euroregio_elemei/zeur_terkep.pdf

A fejlesztési prioritás keretében megfogalmazott különös célok elérése érdekében az eurorégió programtervezetében⁷⁵ az alábbi intézkedések kerültek megfogalmazásra:

1. Határon átnyúló gazdasági kapcsolatok fejlesztése.

- A határmenti együttműködés szervezeti centrumainak erősítése.

Az intézkedés célja az együttműködés szervezeti kereteinek fejlesztése, megerősítése, az együttműködés programszintű céljainak (Háromhatármenti Gazdaságfejlesztési Program) felülvizsgálata, aktualizálása.

- A határmenti vállalkozásfejlesztési együttműködés továbbfejlesztése.

Cél a zempléni interregionális gazdaságfejlesztési és oktatási központok, ipari parkok, inkubátorház fejlesztések megvalósítása (Sátoraljaújhegy: Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, Királyhelmece: Regionális Fejlesztési Ügynökség, Ungvár: Vállalkozásfejlesztési Központ), a már létező közép és felsőfokú oktatási együttműködési programok fejlesztése, kiszélesítése (egyetemi, középiskolai, felnőtt, vállalkozói és alapképzésben).

- A határmenti térségek marketingtevékenységének elindítása.

Az intézkedés keretei között valósult meg a határmenti térségek összehangolt, egymást erősítő régiómarketing tevékenysége (befektetésösztönzés, idegenforgalom), ezzel fokozva a befektetőkért folyó harc esélyeit.

2. Közös infrastrukturális és környezetvédelmi fejlesztések megvalósítása.

⁷⁵ http://www.zrva.hu/euroregio_elemei/programtervezet_hu.pdf

- A határ átjárhatóságának javítása:
2004-ben célként tűzték ki a határátkelők fejlesztése, az Európai Unió határok megszűnéséig. A 2007-es határnyitás óta az átjárhatóság fizikai feltételrendszerének kialakítása (utak, vasút, vízi- és légi közlekedés), fejlesztése vált elsődlegessé.

- A határon átnyúló környezet- és természetvédelmi együttműködések fejlesztése:
A környezetvédelmi feladatok a határon átnyúló tájegységekben (Hegyköz, Bodrogeköz) csak az együttműködés keretében végezhetők hatékonyan. Az intézkedés a közös táj- és természetvédelmi területek fejlesztését (Zempléni Tájvédelmi Körzet), a környezetvédelmi problémák elleni közös fellépést, az ár- és belvízvédelem (Tisza, Bodrog) fokozását célozza.

3. A határmenti települések közötti kulturális és cserekapcsolatok fejlesztése.

Cél, a már meglévő önkormányzati, települési, kulturális együttműködések összehangolása, szervezetté tétele, fejlesztése, a településszövetségek (Zempléni TSZ, Bodrogeközi TSZ), testvérvárosi kapcsolatok, közös fejlesztési programok (Nagy-Milic Natúrpark, stb.) erősítése.

Az együttműködő térségek regionális gazdasági, statisztikai adatai már ma is a makrogazdasági szintű kapcsolatoknál intenzívebb együttműködést mutatnak, így tehát megvan az alapja az együttműködés szorosabbra fűzésének, fejlesztésének –zárta a szakértői interjút az eurorégió magyar titkárságának vezetője.

Az eurorégiókat „közpolitikai vállalkozókként” (policy entrepreneurs) definiáló Perkman (2007)⁷⁶ és a szakértői interjúk alapján a hazai eurorégiók esetében is három fő hatékonyságot támogató sikertényező jelölhető meg:

- *Szervezeti fejlődés.* Rendelkezik-e az eurorégió olyan intézményekkel, melyek a stratégia megalkotásában és annak (operatív) végrehajtásában nagyfokú autonómiát élveznek, valamint képesek a határ menti együttműködés céljainak megvalósításához szükséges erőforrások mobilizálására?
- *Pénzügyi erőforrások diverzifikáltsága.* Rendelkezik-e az eurorégió több forrásból származó, állandó bevételekkel? Az esetek többségében ugyanis eleve kudarcra ítélték azok az eurorégiók, amelyek kizárólag a bizonytalan, a folyamatos működés finanszírozására egyébként sem elegendő uniós támogatásokra alapozták működésüket. A tagok rendszeres pénzügyi hozzájárulásai és más források ugyanakkor biztosíthatják a folyamatosságot.
- *A határ menti együttműködési tevékenységek „kisajátítása”.* Meghatározó szereplője-e az eurorégió a határtérséget érintő fejlesztési stratégiák megvalósításának? Más közpolitikai szereplők, civil szervezetek, üzleti vállalkozások stb. legitim és kompetens szervezetnek, a különböző projekteket „összefogó”, a helyi/regionális érdekeket képviselő „ügynököknek” tekintik-e?

A szakirodalom és a személyes konzultációk alapján a Kárpát-medencei eurorégiós együttműködések gátló tényezőiként szükséges figyelembe venni:

- gazdasági fejlettségbeli különbség nagyságát a határ két oldalán,
- helyi gazdasági szerkezet eltéréseit, komplementaritás hiányát,
- humán erőforrásokkal való ellátottságot (külgazdasági szak-és nyelvtudás),
- nagy kulturális és nyelvi távolságot, euroregionális identitás kialakulatlanságát,
- nemzeti hovatartozás hangsúlyozását, a jelentős „mentális határok”-at,
- helyi/regionális politikai akarat gyengeségét, beszűkültségét,

⁷⁶ Idézi: Majoros (2009). A többszintű területi együttműködés lehetőségei és akadályai a DKMT Eurorégió esete EÖKiK Műhelytanulmány, Budapest 27.o.

- menedzselési problémákat, tapasztalatlanságot.

Mindezen segítő és gátló tényezők mellett, hathatós külső támogató eszközként vehetők számba az EU határmenti együttműködéseket támogató programjai.

2.3 Az Európai Unió társfinanszírozásában megvalósuló Kárpát-medencei programok

Kelet-Közép-Európában a határon átnyúló együttműködés intenzívebben és intézményesítetten az országhatárok 1989/90. évi megnyitását követően kezdődhetett meg. Az emberek, települések, régiók szintjén megvalósuló együttműködés kibontakozása jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy ezek a területek ledolgozzák hosszabb elszigeteltségükből adódó gazdasági hátrányukat.

A határ két oldalán élő embereknek sokszor újra kellett fogalmazniuk identitásukat, feleleveníteni közös történelmi örökségüket és együttműködésüket. Ebben a folyamatban különösen tekintettel kellett lenniük a területeiken élő kisebbségekre.

1. A kialakuló együttműködéseket a kilencvenes évek közepétől (Ausztria EU csatlakozását követően) a Phare CBC és a TACIS-CBC programok támogatták. A határon átnyúló együttműködések fő céljai a következők voltak⁷⁷:

- a határnak, mint elválasztó vonalnak a szomszédok találkozóhelyévé történő átalakítása,
- a határ menti területeken élő emberek közötti, a történelmi örökségből származó kölcsönös előítéletek és ellenszenv legyőzése,
- a demokrácia, valamint a működőképes regionális és települési önkormányzatok felépítése,
- a nemzeti periférikus helyzet és elszigeteltség megszüntetése,
- a gazdasági növekedés és az életszínvonal javítása,
- az Európai Unióba történő gyors beilleszkedés, illetve közeledés az EU-hoz.

A magyar határok mentén az INTERREG programok ausztriai megjelenésével egyidőben hozott kormányhatározat a Phare CBC programok hazai elindulását is lehetővé tette. Ez a kétoldalú magyar-osztrák együttműködés fokozatosan bővült a szlovák, majd a szlovén határszakaszok bevonásával. A magyar-román határon mintaprogramként indult el a fejlesztés még szintén 1996-ban.

2. Az EU Bizottság újabb Phare CBC Rendeletét⁷⁸ 1998. december 18-án adta ki. A változásoknak összhangban kellett lennie a CBC jogi alapját képező Phare szabályaival, melyek 1999. januárjában a "Phare új irányvonala" címmel léptek életbe. A Bizottság által kezdeményezett legjelentősebb változások a CBC alapra vonatkozóan:

- A Phare CBC az adott ország átfogó regionális politikájának a része kell, hogy legyen, összhangban az előcsatlakozási stratégiával.
- A CBC kiterjed minden határra, biztosítva ezzel az eurorégiók felkészülését az Interregben való részvételre, és Románia is támogatott lesz.
- Minden egyes határon Közös együttműködési bizottságot (JCC) hoznak létre, amiben a szomszédos országok nemzeti és helyi képviselői, valamint az EU Bizottságának megbízottja vesz részt.

⁷⁷ http://www.vati.hu/files/sharedUploads/docs/zarokiadvany_husk200kpa.pdf

⁷⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1998R2760:20050708:HU:PDF>

- A JCC feladata, hogy kidolgozzon egy közös, több évre szóló programdokumentumot, ami az együttműködő határtérségeket egy földrajzi, társadalmi-gazdasági egységnek tekinti.
- A JCC a közös programozási dokumentum alapján minden évben meghatározza a támogatandó projektek listáját.
- A kisprojekt alapokat biztosítani kell minden határon.

A Bizottság fentebb idézett 2760/98. sz. Rendelete szabályozza a Phare CBC új végrehajtási eljárását is, amelynek legfőbb pontjai tükrözik a Bizottság előbb részletezett kezdeményezéseit. A támogatás általános célja a Phare CBC első rendeletével megegyezett, azaz a határmenti területek gazdasági fejlődését és felzárkózásának támogatását várják el az EU forrásoktól. A források felhasználásának konkrét céljai között az alábbiak kerültek kihirdetésre:

- a határmenti régiók együttműködésének elősegítése, hogy a fejlődés speciális akadályait közösen legyőzzék,
- a határmenti régiók közötti hálózatok fejlesztése.

A Bizottság a CBC források felhasználásának területi hatályát a tagjelölt közép-európai országok minden határára kiterjesztette.

2. 2007-2013(15) között az unió országainak társadalmi, gazdasági és területi szempontból kiegyensúlyozott fejlődése és a területi különbségek csökkentése érdekében a Strukturális és Kohéziós Alapokon keresztül elérhető uniós forrásokat három célkitűzésen keresztül lehet felhasználni⁷⁹:

1. Konvergencia célkitűzés: fő célja a legelmaradottabb régiók növekedésének és munkahelyteremtésének támogatása úgy, hogy hozzájáruljon a gazdasági- és társadalmi kohézió erősítéséhez. E célkitűzés keretében készülnek és valósulnak majd meg Magyarországon az egyes regionális - kivéve a Közép Magyarországi Régiót - és az ágazati operatív programok.

2. Regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés: fő célja a változások támogatása, ezen belül a gazdasági átalakulás gyorsítása, valamint a foglalkoztatás és a termelékenység növelése. E célkitűzés keretében készül és valósul majd meg a Közép-Magyarországi Regionális Operatív program.

3. Európai Területi Együttműködés célkitűzés: fő célja, hogy elősegítse az Unió területének erőteljesebb integrációját, harmonikus és kiegyensúlyozott fejlődését. E célkitűzésen belül háromféle programtípus került meghatározásra, így határokon átnyúló, transznacionális és interregionális együttműködések, e programok kívánják előmozdítani az unió területi integrációját, területi kohézióját. E célkitűzés keretében magyar részvétellel hét határmenti, kettő transznacionális és négy interregionális program kerül kidolgozásra, illetve megvalósításra.

Az Európai Területi Együttműködés a 2007-2013 közötti időszak regionális politikájának önálló célkitűzésévé vált, szemben a korábbi időszakokkal, amikor a határmenti, transznacionális és részben az interregionális együttműködések az INTERREG Közösségi Kezdeményezés keretében valósultak meg. A területi együttműködés külön célkitűzéssé emelésével a területi együttműködés sokkal hangsúlyosabb lett, melynek szabályait a tagállamok jogrendjében közvetlenül alkalmazandó rendeletek tartalmazzák (a Tanács 1083/2006/EK rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezéseinek

⁷⁹ <http://www.vati.hu/index.php?article=10812&langcode=hu&menu=19477>

megállapításáról⁸⁰ és az Európai Parlament és Tanács 1080/2006/EK rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapról⁸¹).

A 3. célkitűzés programjainak jellegzetessége, hogy nem nemzeti programok, hanem két- vagy több ország közös programjairól van szó. E programok tervezése sok szempontból elkülönült az 1. és 2. célkitűzéstől, mind a tervezés kereteinek, mind az intézményrendszer kialakításának szempontjából. A programok nemzetközi jellegéből fakad, hogy készítésükre az érintett két- vagy több ország delegált képviselőiből közös programozási bizottságok/munkacsoportok kerültek felállításra, melyek felelősek voltak a program kidolgozásáért és az Európai Bizottság számára történő benyújtásáért. A programok végrehajtása is közös, melyekért elsősorban a programalkotó országok részvételével működő Közös Monitoring Bizottságok felelnek.

Az Európai Területi Együttműködés célkitűzés keretében benyújtott pályázatok az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával valósulhatnak meg. Magyarország a határmenti és a transznacionális programok finanszírozására közel 300 millió eurót kapott az Európai Regionális Fejlesztési Alapból (ERFA)⁸², amit a jogosult területek lakosság-számának arányában osztottak fel az egyes programok között. A magyar allokációt kiegészítik a programban résztvevő tagországok ERFA-ból, illetve Horvátország és Szerbia esetében az Előcsatlakozási Alapból (IPA - Instrument for Pre-Accession), Ukrajna esetében pedig az Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszközből (ENPI - European Neighbourhood and Partnership Instrument) az adott programhoz allokált forrásai, illetve az ezekhez a forrásokhoz allokált kötelező társfinanszírozásból származó összegek.

Az interregionális programok (INTERREG IVC, URBACT 2007-2013, ESPON 2013, INTERACT II) számára rendelkezésre álló összegeket összeurópai jellegüknél fogva programszinten határozták meg ERFA forrásból.

Határ-menti együttműködési programok

Magyarország szomszédos országaival kétoldalú határmenti együttműködési programokat dolgozott ki, kivéve az ukrán határon, ahol négyoldalú a program (magyar-szlovák-román-ukrán határszakasz). A határmenti programok jellege eltérő lehet attól függően, hogy az unió belső, vagy külső határai mentén fekvő területeket érint. Ezek alapján megkülönböztetjük:

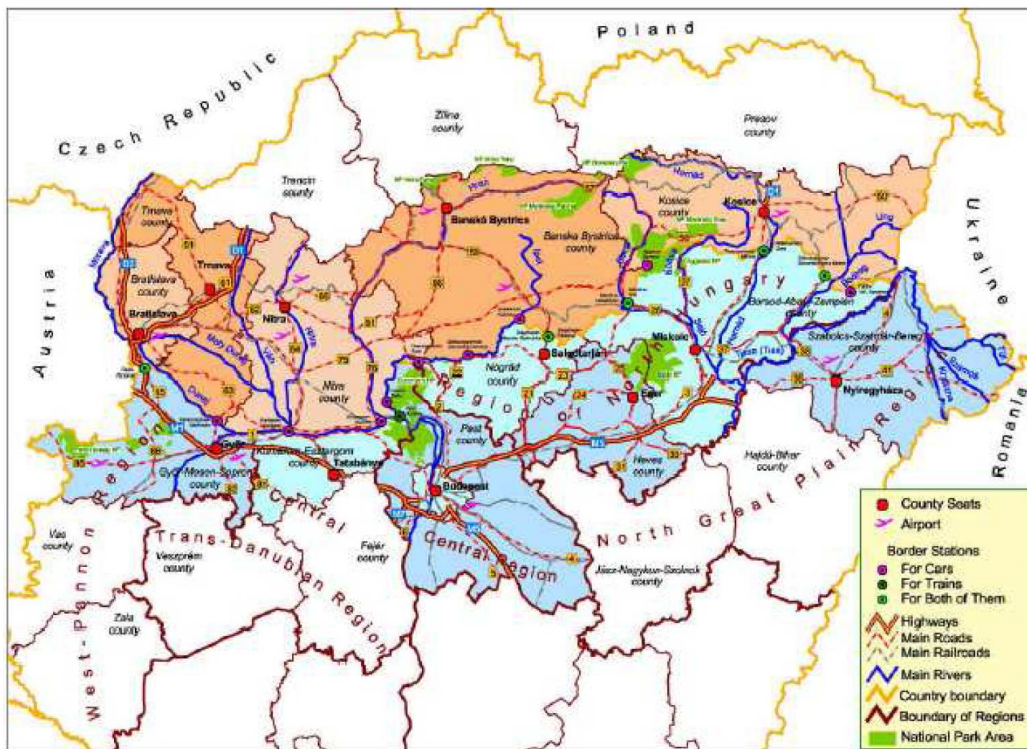
1. az Unió belső határa mentén fekvő magyar-román, magyar-szlovák, magyar-osztrák és magyar-szlovén határmenti operatív programokat:

- Magyarország - Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013
- Magyarország - Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 (12. ábra).
- Ausztria - Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013.
- Szlovénia - Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013.

⁸⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:HU:PDF>

⁸¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0001:0011:HU:PDF>

⁸² <http://regionalispolitika.kormany.hu/download/8/83/10000/ETE%20Hirlevel%201%20-%202008%20marc.pdf>

11. ábra: A Magyarország – Szlovákia ETE együttműködési program érintett területei

Forrás: <http://publikacio.uni-miskolc.hu/docoldal/index.php?Pid=22175>

2. Az Előcsatlakozási Eszköz hatálya alá tartozó országokkal készülő magyar-horvát és magyar-szerb határmenti programokat:

- Magyarország - Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program,
 - Magyarország - Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program.
3. A belátható időn belül az Unióhoz nem csatlakozó Ukrajnával együtt készült négyoldalú határ-menti együttműködési programot:

- Magyarország - Szlovákia - Románia - Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program⁸³.

A magyar-szlovák, magyar-román, magyar-horvát, magyar-szerb és magyar-szlovák-román-ukrán programok esetében a programok közös intézményrendszere (Irányító Hatóság, Igazoló Hatóság, Ellenőrző Hatóság, Közös Szakmai Titkárság) hazánkban kerültek felállításra.

A határ-menti együttműködésben az érintett határmenti megyék közszereplői, esetenként civil szervezetei, vállalkozói érdekképviseletei jogosultak az egyes programok prioritásainak megfelelő együttműködésükhöz támogatásra pályázni.

Transznacionális együttműködési programok

A transznacionális együttműködés esetében Magyarország a 2004-2006 közötti időszakban az INTERREG IIIB program CADSES (Central Adriatic Danubian South-Eastern European Space - Közép-európai-adriai-dunai-délkelet-európai) térségéhez tartozott. E térségben a 2007-2013-as időszakra két utód-program került kialakításra és meghirdetésre:

- a
- Délkelet-Európai Térség 8 EU tag és 8 Unión kívüli országgal és a
 - Közép-Európai Térség 8 EU tag és 1 Unión kívüli országgal⁸⁴.

⁸³ http://www.rcbi.info/cgi-bin/migc_preview.pl?lg=1&page=55

⁸⁴ <http://www.vati.hu/index.php?page=main&menu=19689&langcode=hu> , <http://www.central2013.eu/>

Magyarország mindkét térségnek teljes területével tagja, a Délkelet-Európai térség esetében 16 ország közös intézményrendszere is hazánkban került felállításra. A transznacionális együttműködési programok esetében az egyes makro-térségeken belül négy prioritás keretében működhetnek együtt a projekt partnerek: az innováció, a városfejlesztés, a környezetvédelem és a megközelíthetőség területén.

Összegzésként megállapítható, hogy a Kárpát-medencében – elsősorban a keleti részeken és magyar kezdeményezésekre - a rendszerváltozásokat követően nagyszámú, bár aktivitásukat tekintve eltérő jelentőségű együttműködések, eurorégiós szerveződések jöttek létre, melyek hatékonyabb menedzselését és működését az EU-PHARE, majd a 2004-es EU csatlakozást követően az INTERREG és ETE programok támogatták és támogatják.

nélküli együttműködések. A 2012-es EB módosítási javaslata⁸⁶ szerint nem EU tagországok jogalanyai szintén részt vehetnek a csoportosulásban, amennyiben a harmadik ország jogszabályai, vagy a tagállamok és a harmadik országok közötti megállapodások lehetővé teszik. Ezt a módosítást támogatta véleményében a rendelet felülvizsgálata kapcsán a Régiók Bizottsága is⁸⁷.

2. Az európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 2007. évi XCIX. törvény

A csoportosulás legalább két tagállam szereplőit (helyi önkormányzat, regionális hatóság vagy az állam) fogja közös szervezetbe. A székhely szerinti állam joga alkalmazandó a csoportosulás jogviszonyaira. Az ETT⁸⁸ jogi személyiséggel és teljes jogképességgel rendelkezik, önálló jogalanyként léphet fel. A csoportosulás saját költségvetéssel, szervezettel és szerződő képességgel rendelkezik, ingó, ingatlan vagyont szerezhethet, bíróság előtt eljárhat. A tagok közösen választják meg az igazgatót, illetve hozzák létre a tagok képviselőiből álló közgyűlést.

Az együttműködő partnereknek a székhely ország kiválasztása után el kell készíteniük az egyezmény és az alapszabály tervezetét. A kötelező tartalmi elemekről a 1082/2006/EK Rendelet 8. és 9. cikk és a 2007. évi XCIX. törvény rendelkezik⁸⁹.

A csoportosulásban minden tag részvételét a saját tagállami jóváhagyó szerv engedélyezi. 2010. december 16. napjától az ETT tagi jóváhagyás iránti kérelmeket a Fővárosi Törvényszék helyett a közigazgatásért és igazságügyért felelős miniszterhez kell benyújtani. A kérelem elintézésére a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény alapján kerül sor.

A jóváhagyó hatósághoz érkező kérelemnek a Ket-ben meghatározottakon túl tartalmaznia kell az európai területi társulás tervezett nevét, székhelyét, célkitűzéseit és feladatait. A kérelemhez csatolni kell az ETT egyezmény és alapszabály tagok által aláírt és jogi képviselő által ellenjegyzett példányait, illetve ha azok nem magyar nyelven készültek, azok magyar nyelvű fordítását. Továbbá csatolni szükséges a felettes szerv hozzájáruló nyilatkozatát is.

A jóváhagyást követően a Fővárosi Törvényszék nyilvántartásba veszi az ETT-t, amennyiben a megalakuláshoz szükséges feltételek fennállnak és a tagok csatolták a szükséges dokumentumokat (Tv. 5. §).

3. Az európai területi együttműködési csoportosulással kapcsolatos jóváhagyási eljárás részletes szabályairól szóló 16/2010. (XII. 15.) KIM rendelet

A Rendelet szerint tagállamok, regionális hatóságok, helyi hatóságok és a közbeszerzési irányelv szerinti közjogi intézmények, illetve ezek társulásai alkotják az Európai Területi Társulást.

Tevékenységeket, céljait az EU által társfinanszírozott strukturális alapok keretében, állami támogatással vagy saját forrásból is megvalósíthatják.

A csoportosulás alapítás lehetséges céljai: Közlekedés, környezetvédelem, oktatás, nevelés, egészségügy, elsősegély, energia-felhasználás, innovációs eszközök, K+F, kultúra, munkahelyteremtés és fejlesztés, szociális szolgáltatások, turizmus, sport, mezőgazdaság⁹⁰.

⁸⁶ http://ec.europa.eu/regional_policy/.../pdf/.../cohesion_proposal_hu.pdf

⁸⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:113:0022:0033:HU:PDF>

⁸⁸ A 2010. évi CXXVI. törvény az európai területi együttműködési csoportosulás nevet (angolul EGTC) az európai területi társulás névre változtatta.

⁸⁹ <http://egtc.kormany.hu/ett>

Az ETT alapításának elengedhetetlen feltétele a szoros együttműködés fennállása a társuló felek között. Szükséges egy elérni kívánt közös cél meghatározása, amely az ETT elsődleges feladata az alapítás tekintetében. Ezt követően meghatározandóak a társulás feladatai, hatásköre, illetve a lehetséges tagok köre. A folyamat következő lépése az ETT székhelyéről való döntés, amely meghatározza az alkalmazandó jogot, ezért különösen figyelemmel kell lenni a tagállami ETT szabályozásra.

Az alapítás menete az alapszabály, illetve egyezmény tervezet elkészítésével folytatódik, amelyben ajánlott jogi segítség igénybevétele. A társulni kívánó felek ezt követően döntenek a kötelező és lehetséges szervekről, majd alakuló ülést tartanak.

Ezután megtörténik a jóváhagyási kérelmek tagállamonkénti jóváhagyó hatósághoz való benyújtása, melyet a székhely szerinti tagállamban történő nyilvántartásba vétel követ. Az ETT alapítás folyamata a bejegyzett társulás Európai Unió Hivatalos Lapjában történő kihirdetésével zárul.

3.2 Kárpát-medencei európai területi társulások tanulmányozása

A magyar törvényi szintű EGTC szabályozás elfogadása előtt napvilágot láttak azok a kezdeményezések, amelyek az új jogi modellre történő áttérést szorgalmazták. Az Ister-Granum Eurorégió 6/2007. (V.31.) számú Közgyűlési Határozatában rögzítette, hogy „a vonatkozó hazai jogszabályokra figyelemmel előkészíti az EGTC Régió alapító dokumentumát”, és „a Közgyűlés felkérte az Ister-Granum Eurorégió Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Társaságot az EGTC Régió Alapító Okiratának kidolgozására”⁹¹. E kedvező folyamatok eredményeként a magyar-szlovák határszakaszon (Esztergom városa és a szlovák Stúrovo városa együttműködésével) 2008. május 15-ével megalapították az első EGTC együttműködést Közép-Európában. Az új struktúrára való áttérés indoka az volt, hogy a két város által megvalósítandó projektek (úgy mint a Duna-hidak újjáépítése) egy egységes keretben legyenek kezelhetők és finanszírozhatók.

„Magyarországon írták alá először egy olyan csoportosulás alapszabályát (Ister-Granum EGTC), mely – köszönhetően az elkészült nemzeti szabályozásnak – elsőként szerezhette jogi személyiséget az Európai Unióban” – nyilatkozta Luc van den Brande, a Régiók Bizottsága, elnöke.

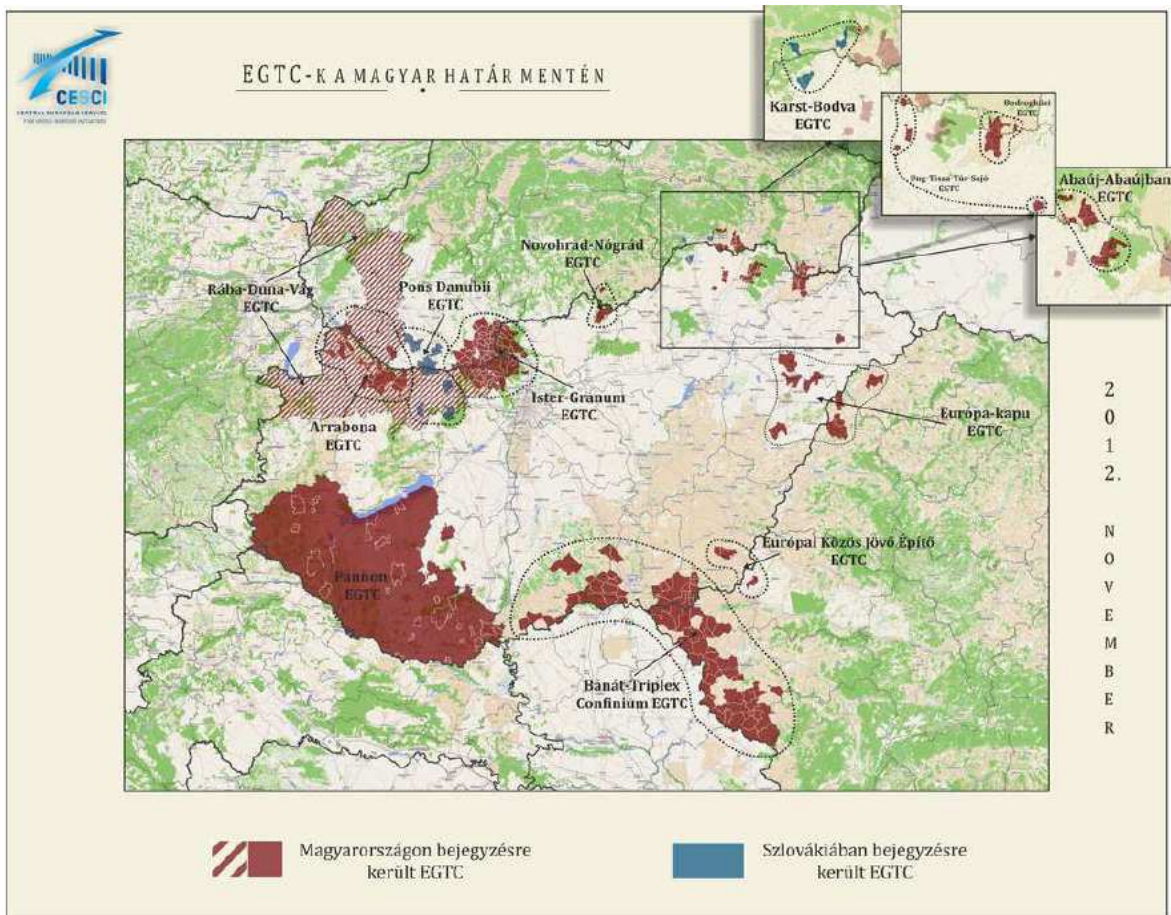
A Magyarországon jóváhagyott és nyilvántartott Európai Területi Társulások⁹² (13. ábra) a KIM nyilvántartása szerint a következők:

⁹⁰ A társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény szabályozásán alapulva az EGTC kizárólag non-profit gazdálkodó szervezet lehet, tehát elsődlegesen gazdasági tevékenységre nem alapítható. Az EGTC az Európai Közösség társfinanszírozásában, és a területi együttműködésben megvalósuló programok végrehajtására hozható létre, és – az előbb említett kikötéseket nem sértve – megengedett, hogy vállalkozási tevékenységet végezzen.

A társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvény alapján a csoportosulás adóalany, de a társasági adót csak a vállalkozási tevékenység után kell megfizetni. Amennyiben a csoportosulás közhasznú szervezetnek minősül, az arra vonatkozó szabályok hatálya alá kerül, de ha nem közhasznú, akkor adómentes sem lehet. Az EGTC adóalapját az alapítványokra, társadalmi szervezetekre vonatkozó előírások szerint kell megállapítani. A törvény felsorolja az EGTC által végezhető kedvezményezett tevékenységek körét is. Forrás: 1996. évi LXXXI. törvény 2. § (2) bekezdés i) pontja, 9. § (10) bekezdés és a 6. melléklet F) fejezete.

⁹¹ „Az Ister-Granum Eurorégió Közgyűlésének 6/2007.(V.31.) számú határozata”. Idézi: www.kulvilag.hu/2010/04/pinter.pdf

⁹² <http://egtc.kormany.hu/ett>

13. ábra: Európai Területi Társulások a magyar határ mentén (2012. november)

Forrás: Cesci – idézi: <http://egtc.kormany.hu/terkep>

Abaúj- Abaujban EGTC

Az ABAÚJ-ABAÚJBAN Fejlesztési Partnerség 2007. december 21-én, a Schengeni határnyitás éjszakáján született 14 magyarországi és szlovákiai önkormányzat és a VITEA Közhasznú Alapítvány szövetségéeként.

A VITEA Alapítvány az EGTC jogszabályok megalkotása óta törekedett az ABAÚJ-ABAÚJBAN EGTC bejegyzésére, időben felismerve az EGTC-k jövőbeni lehetőségeit és előnyeit az egyes helyi és térségi fejlesztések használatában⁹³.

ARRABONA Korlátolt Felelősségű Európai Területi Együttműködési Csoportosulás

Az európai területi társulás székhelye: 9021 Győr, Városház tér 1.

Az európai területi társulásban tagként részt vevők: Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata, Somorja Város Önkormányzata, Szlovákia Dunaszerdahely Város Önkormányzata, Szlovákia

A csoportosulás célja:

1.A Csoportosulás általános célja, hogy a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése céljából, tagjai között, a működési területen előmozdítsa a határokon átnyúló együttműködést, továbbá közreműködjön a Duna-völgy, mint ökológiai rendszer egyensúlyának megőrzésében és fenntartásában.

2.A Csoportosulás különös célja, hogy a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítését, valamint a Duna-völgy, mint ökológiai rendszer egyensúlyának közvetlen és közvetett

⁹³ Kapcsolattartó: Szabóné Kémeri Klára Székhely: 3527 Miskolc, Zsigmondy u. 2. Telefon: 06 46 789 578
Email: vitalap@chello.hu

módon történő megőrzését és fenntartását az Európai Unió társfinanszírozásában, területi együttműködésben megvalósuló programok és projektek végrehajtása révén kezdeményezze és segítse, valamint a szociális és műszaki infrastruktúra elemeit fejlessze.

A csoportosulás feladatai

1.A Csoportosulás elsődleges feladata, hogy az Európai Unió által nyújtott társfinanszírozás mellett területi együttműködésben létrejövő programokat, projekteket megvalósítson.

2.Az Európai Unió által nyújtott társfinanszírozott fellépések tekintetében, a közösségi alapok ellenőrzésére vonatkozó, megfelelő jogszabályokat kell alkalmazni.

3.A Csoportosulás további feladatai: célkitűzéseinek keretein belül, egyéb egyedi fellépések, programok, projektek végrehajtása az Európai Unió pénzügyi hozzájárulásával vagy a nélkül. Önálló gazdálkodásának keretein belül, céljai elérése érdekében, korlátolt felelősségű szerepvállalására figyelemmel vállalkozási tevékenység folytatása. Tudatosítani működési területén a gazdasági, társadalmi kohézió megerősítését célzó, valamint az Európai Duna Stratégia előkészítéséből, illetve megvalósításából fakadó, feladatokkal kapcsolatos területi együttműködés helyi, nemzeti szinten megjelenő, valamint határokon átnyúló versenyelőnyeit, e versenyelőnyök elérésének alapvető feltételeit, megszerzésük folyamatát, valamint a tagok ebben vállalható feladatait. Biztosítani a célok és feladatok eléréséhez, illetve megvalósításához szükséges személyi és anyagi feltételeket, know-how, valamint adatok, információk szabad áramlását, valamint a Csoportosulás tevékenységének és eredményeinek széleskörű megismerhetőségét. Az Európai Unió által létrehozott intézményi kereteken belül, a regionális politikában és Európai Duna Stratégiát érintő döntések előkészítése során, a Csoportosulás érdekeinek érvényesítése; megfelelő közös akarat, pénzügyi feltételek és szakmai háttér biztosítása esetén brüsszeli képviselőt.

Banat-Triplex Confinium Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás

Az Európai Területi Társulás célja a - magyar, román, szerb hármashatár - térségben a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése érdekében létrejövő területi együttműködés.

Célját elsődlegesen a Közösség - az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap, a Kohéziós Alap révén nyújtott - társfinanszírozásban, a területi együttműködésben a megvalósuló programok, projektek végrehajtásával éri el. Céljainak megvalósítása érdekében, a tagok együttműködés keretén belül fellépéseket is végrehajtanak, a Közösség pénzügyi hozzájárulásával, vagy ezen hozzájárulás támogatása nélkül.

Elsődlegesen: területének harmonikus fejlődésének elősegítése, gazdasági, társadalmi és területi kohézió erősítésével, a határon átnyúló együttműködés révén.

Bodrogközi ETT

Székhely: 3527 Miskolc, Zsigmondy u.2.

17 magyar és szlovák önkormányzat részvételével jött létre 2012. március 2.-án. A társulás célja a Bodrogközi Fejlesztési Partnerség területén folytatott korábbi együttműködés továbbfejlesztése.

Európa-kapu EGTC

Magyarország és Románia 4-4 városának, illetve községének együttműködése.

A társulás különös céljai között szerepel a turisztikai együttműködés.

Európai Közös Jövő Építő ETT

A Csoportosulás célja, hogy a határ menti együttműködés keretében a gazdasági és társadalmi kohéziót megerősítse tagjai között:

- régiófejlesztési tervek kidolgozása, projektfejlesztés és projektek megvalósítása;
- az együttműködést, valamint a projektek fenntartását segítő közös intézmények létrehozása, működtetése;
- együttműködés a turizmus fejlesztése érdekében: közös termékfejlesztés, turisztikai infrastruktúra fejlesztése, közös marketing, turisztikai menedzsment.

Ister-Granum EGTC

Az ebben az ETT-ben részt vevő felek a következő kulcsfontosságú együttműködési területeket jelölték ki: kommunikáció, tömegközlekedés, energiapolitika, egészségügy és idegenforgalom. Az ETT keretén belül a partnerek közös sugárzású, kétnyelvű regionális televíziót, közös tömegközlekedés-irányítási rendszert, a megújuló erőforrások felhasználása érdekében közös energiaügynökséget, regionális egészségügyi rendszert, közös turistacélpont-irányítást és tematikus útvonalakat kívánnak megvalósítani.

- Célja a saját intézmények működtetése: kórházak, mentőszolgálatok, iskolák, vállalkozások.
 - speciális helyi szabályozás kialakítása.
- magyar–szlovák ETE-kiírásra 6 pályázatot nyújtottak be, ebből 2 pályázat nyert:
 - Jelenleg uniós finanszírozással futó ETT projekt a Turisztikai Desztináció Menedzsment és az Európai Kohézió Laboratóriuma kezdeményezés
- További két transznacionális nyertes pályázatban szerepel az Ister-Granum mint partner:
 - SEE - Sustcult „A kulturális örökség fenntartható hasznosítása”.
 - Central - EURUFU "Európai Vidék Jövője" A közszolgáltatások biztosításának új lehetőségei a vidéki települések és városok számára". Célja annak vizsgálata, hogy a két ország jogrendje mely területeken teszi lehetővé a határon átnyúló intézményes fejlesztést. Az egészségügy, a területrendezés, a szociális feladatellátás és más területek ma még kevésbé kihasznált témái a határon átnyúló együttműködéseknek.
- Pályázat készül az V/C helsinki folyosó északi meghosszabbításával kapcsolatos térségi hatásvizsgálat, stratégia és nyomvonalterv elkészítése érdekében is
- az Ister-Granum EGTC partnerként szerepelt az URBACT európai programban is, melynek célja volt, hogy megvizsgálja, hogyan használhatóak leghatékonyabban az uniós támogatások a fenntartható városi fejlődés megvalósítására.
- A szlovák és magyar viszony javítása: a kultúrák közelítését célozza a „Közös múlt, közös jövő” elnevezésű pályázat (tradíciók kölcsönös megismerése)⁹⁴.

A kiépíteni tervezett regionális szolgáltató rendszer egyik eleme az egészségügy területén megvalósítandó együttműködés, amely immáron az EGTC modelljén belül lehetségessé válik. Ennek megfelelően az esztergomi kórházban működő járóbeteg-szakrendelés – TB támogatással együtt – igénybe vehető lesz a határ másik oldaláról érkező, szlovák állampolgárságú betegek számára is.

A szlovák-magyar határszakaszon a turisztikai menedzsment megfelelő kiépítésére is az EGTC modelljét hívták segítségül. Az EGTC modellje az egységes turisztikai menedzsmentre, vezetésre is alkalmas lesz, szemben a korábbi euroregionális modellel. A

⁹⁴ Fekete K.: Jövőbeni lehetőségek a határon átnyúló együttműködések területén KIM konferencia ppt. Hévíz, 2011. 02.17.

tervek között szerepel a határon átnyúló, az együttműködő partnerek területére kiterjedő közös energetikai és közlekedési hálózat kiépítése is.

Karszt-Bódva EGTC

Ennek az EGTC-nek a célja az együttműködés és a harmonikus fejlődés támogatása a határ menti területek közötti gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése révén.

Novohrad-Nógrád ETT

Magyar és szlovák részvétellel jött létre. A Csoportosulás általános célja a tagjai közötti határon átívelő együttműködés megkönnyítése és támogatása a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése céljából:

- a munkanélküliség mértékének csökkentése a gazdaságélénkítő programok által;
- átfogó tervek készítése, melyek segítségével hatékonyabbá válik a támogatásokhoz való hozzájutás;
- figyelemfelkeltés a térség fejlesztési programjai érdekében;
- a terület fenntartható fejlődésének elősegítése.

Pannon EGTC

Magyar és szlovén részvétellel került létrehozásra a Pannon EGTC.

Szlovén oldalról Lendva, magyar oldalról pedig 49 önkormányzat az EGTC résztvevője.

Pons Danubii EGTC

A Komarno-i székhelyi csoportosulás elsődleges feladata a területi együttműködés által létrejött programok, projektek végrehajtása az Európai Unió pénzügyi hozzájárulásával vagy anélkül.

Rába-Duna-Vág Európai Területi Együttműködési Csoportosulás (RDV ETT)

A csoportosulás székhelye: 2800 Tatabánya, Fő tér 4.

A csoportosulás tagjai: Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat, Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, Nagyszombati Kerületi Önkormányzat.

Ung-Tisza-Túr-Sajó EGTC

Az Ung-Tisza-Túr-Sajó (Hernád-Bódva- Szinva) Korlátolt Felelőségű Európai Területi Együttműködési Csoportosulás székhelye: Kántorjánosi, Kossuth u. 14.

Az európai területi társulásban tagként részt vevők: Homrogd Község Önkormányzata, Baktakék, Beret, Detek, Gagyapáti Községek körjegyzősége, Janik Község, Szlovákia.

6.sz. táblázat:

Működő csoportosulások magyar fél részvételével

EGTC-ETE megnevezése	Székhelye
Abaúj az Abaújban ETT	Miskolc
Arrabona ETT	Győr
Banat-Triplex Confinium Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás	Mórahalom
Bodrogközi ETT	Miskolc
Európa-kapu EGTC	Nyíradony

Európai Közös Jövő Építő ETT	Puszaotlaka
Ister-Granum Korlátolt Felelősségű ETT	Esztergom
Karszt-Bódva ETT	Turna nad Bodvou/Ájfalucska
Banat-Triplex Confinium ETT	Mórahalom
Pannon ETT	Pécs
Pons Danubii ETT	Komarno/Révkomárom
Rába-Duna-Vág ETT	Tatabánya
Ung-Tisza-Túr-Sajó (Hernád-Bódva-Szinva) ETT	Kántorjánosi

Forrás: saját kigyűjtés a www.egtc.kormany.hu honlapról

A magyar ETT-k sikeresen mutatkoztak be azon a hálózati fórumon, amelyet az Open Days (Nyílt Napok) keretében az ETT-kről szóló workshopot követően rendezett a Régiók Bizottsága és a Mission Opérationnelle Transfrontalière 2012. október 9-én, Brüsszelben. A workshopon a hozzászólók a csoportosulások jövőbeli szerepét vázolták fel, és néhány javaslat is elhangzott⁹⁵:

- Az ETT megfelelő eszköz a határ menti fejlesztési stratégiák integrálásához (Petr Oswald, Régiók Bizottsága), amely
- stabil és megbízható keretet biztosít a közösségi beruházásoknak (José Antonio Ruiz de Casas, Európai Bizottság), és amely
- adekvát választ jelenthet a határon átnyúló integrált területi beruházások (ITB-k) menedzselésére vonatkozó igényre a következő programozási időszakban (Joachim Zeller EP-képviselő, Élise Lindner, Interact).

Joachim Zeller, az EGTC-rendelet felülvizsgálatának jelentéstevője foglalta össze az Európai Parlament módosítási javaslatait. Ezek a módosítások könnyíteni hivatottak az ETT-k nyilvántartásba vételét.

Philippe Mestre, a Pyrénées-Méditerranée ETT igazgatója kritizálta a kormányok hozzáállását az ETT-kkel kapcsolatban, mivel nemzeti entitásként tekintenek rájuk, holott minden ETT a közösségi jog alapján jött létre.

Ocskay Gyula, a CESCO főtitkára a hallgatóság figyelmét azokra a problémákra hívta fel, amelyeket a tematikus koncentráció okozhat a határon átnyúló együttműködések esetében. Szerinte a határtérségekben a tematikus helyett inkább a források területi koncentrációjára volna szükség (www.cesci-net.eu).

3.3 Zemplén-Zemplín Európai Területi Társulás célrendszerének, fejlesztési koncepciójának és működtetésének megtervezése

A Zemplén-Zemplín Európai Területi Társulást – jogi személyiségének előnyeit kihasználva - elsősorban az Európai Unió társfinanszírozásában, területi együttműködésben létrejövő non-profit jellegű tevékenységek, programok megvalósítására javasolom létrehozni, később azonban tevékenysége járhat a megvalósult eredménnyel

⁹⁵ http://cesci-net.eu/nyilt_napok_2012

összefüggésben gazdasági haszonnal, de a törvény kimondja, hogy direkt gazdasági tevékenység folytatása céljából nem alapítható.

1. A Zemplén Területi Társulás céljai és feladatai

A „Zemplén” Korlátolt Felelősségű Európai Területi Együtműködési Csoportosulás a magyar-szlovák-ukrán hármashatár vidékén 1994.-ben létrehozott gazdaságfejlesztési szövetség⁹⁶, majd a 2004-ben a magyar és szlovák Zemplén részvételével alapított Zemplén Eurorégió⁹⁷ célrendszere alapján a két EU tagállam szomszédos térségeiben az együtműködési és fejlesztési partnerség intézményesítésére lenne célszerű létrehozni. **Általános célja** a résztvevő helyi önkormányzatok, illetve mikro-régiók, járások terület-és gazdaságfejlesztési tevékenységeire kiterjedő együtműködés további elmélyítése, összehangolása a társadalmi, gazdasági, kulturális és környezeti jólét javítása szándékával.

7. sz. táblázat:

A határ-menti szlovák és magyar Zemplén térség SWOT elemzése

Erősségek:	Gyengeségek:
<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A térség geopolitikai, nemzetiségi helyzetéből adódó kapcsolatok megléte, fejlődése, • erősödő határ menti területi, gazdasági, kulturális együtműködés. • Határmenti üzleti - piaci kapcsolatok. • Önkormányzatok testvér-települési kapcsolatai, együtműködései. • Fő közlekedési útvonalak (Ágcsernyő-Kassa vasút, M30 autópálya közelsége. • Legkeletibb biztonságos hely - marketing értéke. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mérsékelt átalakított természeti környezet, védett természeti területek (tájvédelmi körzetek, natúrpark, NATURA 2000), értékes növény- és állatvilág. • Ipari park, vállalkozói park, ipari hasznosításra alkalmas szabad ingatlanok. • Kedvezőek az exportképes gyümölcs- és szőlőtermesztés feltételei. • A lakossági infrastruktúra kiépítettség foka magas, meghaladja az ország más határmenti térségeinek infrastrukturális ellátottságát. • Nemzetközi és hazai jelentőségű 	<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A térség országos viszonylatban periferikus földrajzi fekvésű. • Fővárosoktól, fejlődési pólusoktól távoli elhelyezkedés. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rossz megközelíthetőség, a növekvő forgalomhoz képest romló állapotú közúthálózat. • Több településről nehézkes a tömegközlekedés, több zsáktelepülés van a határtérségben. • Rendezésre szoruló faluképek. • Tisza-, Bodrog-, Latorca-, Ung-, Karcspart sok helyen rendezetlen, a folyók vízminősége változó. • Meglévő élő- és termálvizeink kihasználatlanok. • Elavult, hibás agrárstruktúra. • A térségben magas a mezőgazdaság,

⁹⁶ <http://www.zrva.hu/khgsz.html>

⁹⁷ <http://www.zrva.hu/euroregio.html>

természeti és emberalkotta adottságok, emlékek és értékek, turisztikai vonzerők.

- Magas fokú erdősültség, természetközeli erdőkezelés és az ebből adódó nyersanyag feldolgozás.
- A természetközeli turisztikai ágak fejlesztésének alapjai a térségben rendelkezésre állnak.
- Széleskörű rekreációs adottságok (lovaglás, vadászat, vízi sportok).
- A térségben fejlett a magyar és szlovák nyelvű oktatási intézményi infrastruktúra.
- Természeti erőforrások rendelkezésre állnak.
- Gyógyhatású melegvíz források.
- Öntözésre alkalmas szabad élővizek.

Társadalmi és humán feltételek:

- Komoly szellemi tőke, munkakultúra, technikai háttérrel rendelkező stabil cégek jelenléte.
- Szabad, még dolgozni akaró kihasználatlan munkaerő, átképzések, tanfolyamok igénye.
- Az oktatás fejlesztésére térségi összefogások valósultak meg.
- A települések zömében meglévő, faluházak, tájházak programszervezése.
- Hagyományőrző és egyéb civil és non-profit szervezetek működése, élő néphagyományok, hagyomány ápolás.
- Igény a rendezett faluképre, az aktívabb civil életre.
- Hátrányos helyzetű besorolás előnyt jelent EU forrású pályázatoknál.
- Aktívan működő érdekképviseleti szervezetek.
- Sport és kultúra támogatása – évek óta működő programok (Kulturális Találkozók, Zempléni Fesztivál).
- Sikeresen végrehajtott Leader program, gyakorlott menedzsment kapacitás.
- Kialakított hazai és nemzetközi partnerség, elindított együttműködési programok
- Aktív szervezetek a sérült, fogyatékkal élő és hátrányos helyzetű emberek segítésére.

alacsony a szolgáltatások, ipar súlya.

- Hiányoznak a mezőgazdasági termények versenyképességét javító, térségi hozzáadott értéket növelő feldolgozó üzemek, logisztikai szolgáltatások.
- A szántóterületek átlagos aranykorona értéke alacsony.
- Az állatállomány csökken, a korábbi jelentősebb kapacitások leépültek.
- Idegenforgalmi vállalkozáshoz szükséges információ és ismeret hiánya.
- Térségi turisztikai marketing hiánya, kiépítetlen turisztikai információs rendszer.
- Turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások alacsony színvonalúak.

Társadalmi és humán feltételek:

- Ritkák a nem közvetlen anyagi haszonnal járó közösségi szintű együttműködések.
- Kevés, tőkeszegény kényszervállalkozások.
- A lakosság korstruktúrája elöregedő, a népsűrűség alacsony, a népesség fogy, jelentős az elvándorlás.
- Az országos és a megyei átlagot jelentősen meghaladó mértékű a munkanélküliségi ráta, a munkanélküliek képzettség szerinti szerkezete kedvezőtlen.
- Egészségügyi, szociális és gyermekvédelmi ellátás túlterhelt, rehabilitáció és prevenció nem elégséges.
- A roma lakosok aránya magas és növekvő mértékű, jelentős részük szegregáltan él.
- Szegénytelepek, kolóniák megléte, alapinfrastrukturális ellátottságuk hiányos.
- Roma kulturális örökség elhalványulása.
- Kevés a roma vállalkozó.
- Az akadálymentesítés és esélyegyenlőség alacsony foka.
- Civil érdekképviseletek hiánya a kistelepüléseken.
- Identitástudat alacsony foka.
- Tájékozottság és IT ismeretek hiánya: sokszor a közszféra dolgozói sincsenek tisztában speciális helyzetekkel.

Lehetőségek:	Veszélyek:
<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Magyar-szlovák-ukrán határmentiségből adódó vonzáskörzet növekedés gazdasági, kereskedelmi, piaci kapcsolatok potenciális fejlődése. • A hagyományos, biológiai és ökológiai agrárgazdálkodás lokális termékei iránti kereslet növekszik a hazai és az európai piacokon. • Az elmaradott, ill. határmenti térségekre vonatkozó állami, európai uniós támogatások fokozottabb elérhetősége, igénybe vétele. • Növekszik a befektetői érdeklődés a térség iránt. • Nemzetközi és belföldi turizmus élénkülése, a táji, természeti értékek megóvása és turisztikai hasznosítása előtérbe kerül. • Elérhető termelési és turisztikai, környezetvédelmi, energia hatékonyságot és megújuló energiaforrások kiaknázását támogató források. • Az Európai Területi Társulás (EGTC-ETE) Uniós és nemzeti szintű szabályozása. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Természeti és épített értékeink hasznosításra alkalmassá válnak. • Feldolgozóipari tevékenység kiépítésével, a mező- és erdőgazdasági termékek fajlagos és hozzáadott értékének növekedése. • Folytatódik a mezőgazdaság diverzifikációja, fokozottabban összpontosítva az ökológiai, génmegőrzési értékekre. • A határon átnyúló gazdasági együttműködések felértékelődnek. • A mezőgazdaságon belül növekszik a bioenergia alapanyag előállítás súlya és jelentősége. • A hagyományokkal bíró extenzív legeltető állattenyésztés felélesztése, feldolgozóipari tevékenységgel, térségi 	<p>Külső környezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A természeti erőforrásokat veszélyeztető külső (más térségekből vagy Kárpátaljáról érkező) szennyezések elérik a térséget. • Befektetői tőke tartós érdektelensége, a működő vállalkozások elszegényedése, megszűnése. • Az eltérő adózási és kedvezményrendszerek miatt a munkahelyteremtő beruházásokért erős verseny alakult ki. • A képzési programok elérhetősége nem biztosított. • Nem érkezik külső segítség a kisebbség helyzetének javításához. • Tranzit forgalom nagyarányú növekedése. • A Vásárhelyi Tervben tervezett fejlesztési források beszűkülése, a tervezett eredmények elmaradnak. • A határtérség kevesebb EU térség-és vidékfejlesztési forráshoz jut. <p>Területi adottságok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perifériális helyzetből fakadó hátrányok erősödése. • A természeti-környezeti értékek (élővizek, növény- és vadállomány) károsodnak a ökológiai szemlélet hiánya következtében. • Nem javul a térség megközelíthetősége, a közlekedési infrastruktúra.

specifikumok gyártásával kiegészítve.

- Kézműipar fejlesztése, a térség kulturális termékeinek turisztikai palettán való értékesítése.
- Növekszik a térség turisztikai kínálata iránti érdeklődés, bővül az ezt kiaknázó vállalkozói kör.
- Térségi turisztikai menedzsment és marketing partnerségi alapon történő kiépítése.
- Tömegközlekedés fejlesztése járatsűrítéssel, új vállalkozások belépésével.
- A cigándi árapasztó tározó és a kapcsolódó komplex tájgazdálkodási modellkísérlet eredményeinek többcélú hasznosítása.

Társadalmi és humán feltételek:

- Zemplén-Zemplín Európai Területi Társulás létrejötte, az együttműködés fokozatos megerősítése EU pályázati projekteken keresztül.
- Fejlődőképes együttműködés a civil szervezetek, önkormányzatok, hatóságok, vállalkozások között.
- Szándék a tudatos helyi társadalom fejlesztésére, közösségszervezési akciók bővülnek.
- Társadalmi összetartozás, esélyegyenlőség felértékelődése.
- Testvér települések, egyéb nemzetközi kapcsolatok bővülése - közös projektek.
- Felsőfokú, felnőtt és szakképzés fejlesztése, kínálatbővülés.
- Halmozottan hátrányos helyzetből eredő pozitív diszkrimináció elfogadottá válik.
- Roma integráció, reintegráció.
- Civil szervezetek számának bővülése.
- Képzett fiatalok arányának növekedése a térségi munkaerőpiacon.
- Roma vállalkozók és munkavállalók számának növekedése.
- Roma közösségi házak alakulása.
- Erősödő tendencia az összefogásra épülő fejlesztésre.
- Szociális szövetkezetek térségi megerősödése, támogatása.
- Rendezett falukép, lakóházak tájba illesztéséért áldozatot is vállalnak az

Társadalmi és humán feltételek:

- Együttműködés helyett rivalizálás a határtérségek, települések között, széthúzás fokozódása.
- Alacsony szintű együttműködés a civil szervezetek, önkormányzatok, hatóságok, vállalkozások között.
- A térségen belüli települések közötti fejlettségi különbségek növekednek.
- A települési önkormányzatok „szociális” önkormányzatokká válnak.
- Tovább folytatódik a vidéki emberek periférizálódása, a mélyszegénység növekszik.
- A külső források megszerzéséhez szükséges saját erő hiánya korlátozza a térség fejlesztéseit.
- A képzett réteg elvándorlása csökkenti a szolgáltatások, a termelés színvonalát, gátat szab a társadalmi és gazdasági fejlődésnek.
- A fokozódó elvándorlás, az előregedő helyi lakosság miatt a képzett, innovatív szemléletű lakosok „utánpótlása” csökken.
- Nagyobb tömegek kiesése a rendszeres munkát vállalók köréből, ezen emberek társadalomba, munkába való visszailleszkedésének meghiúsulása.
- A hátrányos helyzetű csoportok aránya nő, szociális válság alakul ki.
- Békés egymás mellett élés helyett

<p>emberek.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szociális (nappali és krízisjellegű) szolgáltatások bővülnek, minőségük javul. • Egységes Zemplén térségi szemlélet megerősödése. 	<p>konfrontáció, kriminalizálódás fokozódása.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A költséghatékonyság érdekében folytatódik az általános iskolák integrációja, megszűnése. • „Túlgondoskodás” erősödése, mely a fogyatékkal élők kezéből kiveszi a saját élete fölötti rendelkezés lehetőségét. • A mezőgazdasági termelők, erdőtulajdonosok megmaradó kiszolgáltatottsága, tevékenységük alacsony jövedelmezősége a feldolgozóipari célú befektetések elmaradása miatt.
--	---

Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

A társulás jövőképe megalkotásakor az érintetlen természet megőrzését és a gazdasági célú, térségi befektetések növelését, mint természetes törekvést vettem figyelembe és azt a következőképpen fogalmaztam meg:

A Zemplén Európai Területi Társulás a térség belső energiáira és határ-menti helyzetére, adottságaira, valamint az EU társfinanszírozású fejlesztési forrásokra építve hosszú távon biztosítsa az itt élők számára a minőségi élet feltételeit.

A Zemplén Európai Területi Társulás területi keretei között a határ-menti társadalmi és gazdasági kohézió megerősítése érdekében az együttműködés átfogó, **stratégiai céljai** az alábbiakban határozhatóak meg:

- A társulás területe gazdasági aktivitásának, versenyképességének javítása - versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása,
 - Mezőgazdaság fejlesztése,
 - Természeti értékek megőrzése - egészséges és vonzó környezet megteremtése és fenntartása,
 - Társadalmi viszonyok (humán erőforrás) fejlesztése
- a 2014-2020 közötti EU társfinanszírozású magyar és szlovák pályázati források minél eredményesebb elérésén és felhasználásán keresztül.

Specifikus célok:

- Közös területi tervezés: a területfejlesztés és területrendezés összehangolása, közös terveken alapuló akcióprogramok, hatásvizsgálatok,
- Közös gazdaságfejlesztési, mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, szolgáltatási és idegenforgalmi tervek, programok készítése és megvalósítása,
- Térségi infrastruktúra és közlekedési rendszerek összehangolt és környezetbarát fejlesztése,
- Környezet és természetvédelem: a természeti és kulturális erőforrások közös védelme és az ezekkel való közös gazdálkodás, katasztrófavédelmi együttműködés,

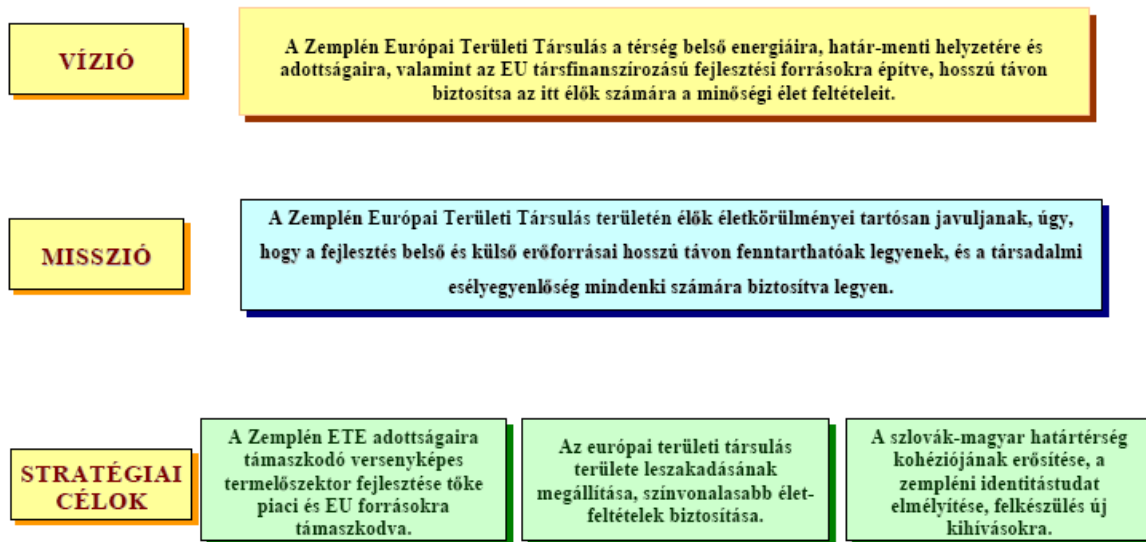
- e) A közintézmények és a társadalmi kapcsolatok széleskörű, összehangolt együttműködése. Egészségügyi és szociális intézmények közötti együttműködés javítása, közös hasznosítása.
- f) Együttműködés, a tevékenységek összehangolása a szomszédos ETT-vel.

A terület fejlesztési programjának középpontjába a Zemplén térségben élő, itt vállalkozó, vagy ide visszatérni vágyó ember állítandó, ugyanis az emberi tényező fejlődése leginkább megteremtheti a kiegyensúlyozott gazdasági növekedés alapját, lelassítja, majd megállítja a rurális területekről a fiatal és aktív lakosság elvándorlását, kényszerű száműzetését.

A Zemplén ETE fejlesztési modellje meghatározásánál az Európai Unió ajánlásával összhangban lévő Zemplén Eurorégiós értékeket (környezettel való gazdálkodás, területi esélyegyenlőség, önfenntartó fejlődés elvei) és a regionalizmussal kapcsolatos elveket (szubszidiaritás, partnerség, programozás, addíció, koncentráció) tartottam én is szem előtt. Interjúalanyaim szerint a fejlesztési alapelveknek a társulás területén a tőkeképződést, tőkeáramlást kell támogatniuk, mert a szlovák és magyar Zemplénben ezen folyamatok alacsony intenzitásúak.

A Zemplén Európai Területi Társulás stratégiai programja keretében – az eurorégió fejlesztési programja alapján - a következő stratégiai programok kimunkálása, majd - a társulás és munkaszervezetének létrejötte után - intézkedési-beavatkozási keretekben való specifikálása valósulhat meg: gazdaságfejlesztés, mezőgazdaság fejlesztése, műszaki infrastruktúra fejlesztése - környezet és természetvédelem és a humán erőforrás (infrastruktúra) fejlesztése.

A stratégiai program intézkedési-beavatkozási területeit egy célpiramis rendszerében határoztam meg és ábrázoltam (14. és 15. számú ábra):

14. ábra: Javaslat a Zemplén Európai Területi Társulás fejlesztési célrendszerére
Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

FEJLESZTÉSI PRIORITÁSOK

<p style="text-align: center;">I. Prioritás <u>Gazdaságfejlesztés</u></p> <p>Általános cél: A gazdaság szerkezetének erőteljes átalakítása, a for-profit szektor dinamizálása, a kis- és középvállalkozások fejlesztése.</p> <p>Különös célok:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ A KKV-k megerősítése, beszállítói hálózatok kialakítása ✓ Turizmusfejlesztés ✓ A szolgáltató szektor megerősítése ✓ Különleges gazdasági programok 	<p style="text-align: center;">II. Prioritás <u>Mezőgazdaság fejlesztése</u></p> <p>Általános cél: Az európai agrármodell térségi megvalósítása.</p> <p>Különös célok:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ A mező- és élelmiszergazdaság fenntarthatóságának, piaci versenyképességének javítása ✓ Agrárszerkezet átalakítása, új típusú integrációk ✓ A térség ökológiai állapotának megőrzése és javítása, a természeti erőforrás-gazdálkodás megvalósítása ✓ Mezőgazdaság alapú vidékfejlesztés ✓ Szaktanácsadás és szolgáltatás 	<p style="text-align: center;">III. Prioritás <u>A műszaki infrastruktúra és a környezetvédelem fejlesztése</u></p> <p>Általános cél: Az alpinfrastruktúra-hálózat kiépítése és környezettudatos fejlesztések megvalósítása.</p> <p>Különös célok:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Minőségi közlekedési infrastruktúra megteremtése ✓ Fejlett környezetvédelmi infrastruktúra megteremtése ✓ A vízi közművek infrastruktúrájának modernizálása és kiépítése ✓ Katasztrófavédelem 	<p style="text-align: center;">IV. Prioritás <u>Humán erőforrás fejlesztése</u></p> <p>Általános cél: Az európai humán erőforrás bázisának megerősítése, ezáltal versenyképességének javítása.</p> <p>Különös célok:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Az oktatási, képzési intézményrendszer megerősítése ✓ A lakosság egészségügyi-szociális helyzetének javítása ✓ A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok helyzetének javítása ✓ A kulturális hagyományok ápolása ✓ A civil szervezetek térségi szerepének megerősítése ✓ Térségi identitás és kohézió erősítése
<p style="text-align: center;">V. Prioritás – A Zemplén ETE európai és magyar ETE kapcsolatainak fejlesztése</p> <p>Általános cél: A két- és többoldali kapcsolatok kiépítése, fokozatos megerősítése.</p> <p>Különös célok: ✓ Határon átnyúló gazdasági kapcsolatok fejlesztése; ✓ Közös infrastrukturális fejlesztések megvalósítása</p>			
<p style="text-align: center;">VI. Prioritás - Szektorsemleges területek fejlesztése</p> <p>Általános cél: A Zemplén Európai Területi Társulás fejlesztését elősegítő egyéb stratégiai jelentőségű területek (pl.: lobbizás) megerősítése.</p> <p>Különös célok: ✓ Zemplén ETE szolgáltató iroda létrehozása Sárospatakon; ✓ Komplex infokommunikációs fejlesztések megvalósítása ✓ Befektetés-ösztönzés és a térségmarketing fejlesztése</p>			

15. ábra: Javaslat a Zemplén Európai Területi Társulás fejlesztési prioritásaira

Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

A fejlesztési célok és prioritások a területi társulásnak a határ két oldalán elhelyezkedő tagjai számára keretként szolgálhatnak, hisz az egyes prioritások további részletezése szerint mindegyik programelem nem vállalhat vezető szerepet, viszont a fejlesztés preferenciáinak megjelölésével orientálhatja és támogatásáról biztosíthatja a vállalkozói, intézményi és a civil szférát is.

8.sz. táblázat: A Zemplén Európai Területi Társulás fejlesztési stratégiai programjavaslata (2014-2020)

Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

Általános cél	A társulás területe revitalizációjának és fenntartható fejlődésének támogatása, hogy a térség hosszútávon (2014-2020) biztosítsa az itt élők számára a minőségi élet feltételeit		
Stratégiai célok	A társulás területe adottságaira támaszkodó versenyképes termelőszektor fejlesztése	Egészséges és vonzó környezet megteremtése, fenntartása, természet védelme	Társadalmi viszonyok fejlesztése
Stratégiai programok	Gazdaságfejlesztés	Mezőgazdaság fejlesztése	Műszaki infrastruktúra és a környezetvédelem fejlesztése
Operatív (al- és rész) programok	<ul style="list-style-type: none"> • A KKV-k megerősítése, beszállítói hálózat (klaszter) menedzselése • Kárpátok határregiói TDM szervezet fejlesztése • A szolgáltató szektor megerősítése • Különleges gazdasági programok 	<ul style="list-style-type: none"> • A mező- és élelmiszergazdaság fenntarthatóságának, piaci versenyképességének javítása • Agrárszerkezet átalakítása, új típusú integrációk támogatása • A térség ökológiai állapotának megőrzése és javítása, a természeti erőforrás-gazdálkodás megvalósítása • LEADER alapú vidékfejlesztés • Szaktanácsadás és szolgáltatás 	<ul style="list-style-type: none"> • Minőségi közlekedési infrastruktúra megteremtése • Fejlett környezetvédelmi infrastruktúra megteremtése • A vízi közművek infrastruktúrájának modernizálása és kiépítése • Katasztrófavédelmi együttműködés
			<ul style="list-style-type: none"> • Az oktatási, képzési intézményrendszer megerősítése • A lakosság egészségügyi-szociális helyzetének javítása • A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok helyzetének javítása • A kulturális hagyományok ápolása • A civil szervezetek térségi szerepének megerősítése • Zemplén térségi identitás és kohézió erősítése

9.sz. táblázat: Gazdaságfejlesztés stratégiai programjavaslat
Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

1.1. A KKV-k megerősítése, beszállítói hálózatok kialakítása	1.2. Turizmusfejlesztés	1.3. A szolgáltató szektor megerősítése	1.4. Különleges gazdasági programok
<p>1. Külső befektetések ösztönzése, tökevonás</p> <p>2. Középvállalkozások technológiai fejlesztése</p> <p>3. Minőségbiztosítási rendszerek elterjesztése</p> <p>4. K+F, innovációs képesség erősítése</p> <p>5. Kárpátok Beszállítói Klaszter Kezdeményezés felkarolása, menedzselése</p> <p>6. Vállalkozói marketing támogatása</p>	<p>1. Határon átnyúló turisztikai programcsomagok (klaszterek) kialakítása</p> <p>2. Szállásfeltételek javítása</p> <p>3. Vendéglátás kapacitásainak és minőségének javítása</p> <p>4. Kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése</p> <p>5. Szervezeti háttér (határon átnyúló turisztikai desztináció-menedzsment (TDM) szervezet létrehozása</p> <p>6. Turizmusmarketing</p> <p>7. Települési- és tájkörnyezet javítása</p>	<p>1. Tömegközlekedés fejlesztése, ésszerű összekapcsolása</p> <p>2. Hírközlés, informatika</p> <p>3. Kiskereskedelem szolgáltatásainak bővítése</p> <p>4. Lakossági szolgáltatások támogatása a határ mentén</p> <p>5. Szakképzési, felnőtt-képzési szolgáltatások bővítése, együttműködés</p>	<p>1. Euro régiós, hármashatármenti együttműködési program</p> <p>2. Ipari és vállalkozói parki, logisztikai fejlesztések</p> <p>3. Szabad vállalkozási zóna, vállalkozási övezeti program</p> <p>4. Inkubátorház hálózat kezdő vállalkozóknak</p>

A társulás területén a versenyképes termelőszektor fejlődését a tagok non-profit és szabályozása eszközökkel, az üzleti szektor saját erős és EU társfinanszírozási pályázati rendszereken keresztül megvalósítani tervezett fejlesztéseinek támogatásával, lobbizással tudják segíteni. Közvetlenebb beavatkozási lehetőségek nyílnak a műszaki infrastruktúra, környezetvédelem és a humán infrastruktúra fejlesztése terén, hisz ezek tipikusan állami, önkormányzati feladatok.

A gazdaságfejlesztési programban kiemelt katalizátorszerepet tölthetnek be a társulás tagjai és munkaszervezete a külső befektetések ösztönzésében, bevonásában, a vállalkozói együttműködések generálásában, a közösségi turizmusfejlesztésben, a határon is átnyúló üzleti és lakossági szolgáltatások bővítésében és a különleges gazdasági programok állami és önkormányzati feladatainak napirendre vételében, a szabályozás formálásában.

A különleges gazdasági programok keretében az ipari parki kooperáció, befektetést ösztönző területi kedvezmények (pl.: szabad vállalkozási zóna⁹⁸ kijelölése) elérése segíthetik a térség befektetői vonzerejének megerősítését és láthatóvá tételét azon befektetők számára, akik beruházási telephelyválasztásuknál a két szomszédos ország és terület versenyelőny forrásait egyaránt ki kívánják használni.

A mezőgazdaság fejlesztési programban a termelési és értékesítő szövetkezetek létesítésének ösztönzésében, a helyben előállított tradicionális és innovatív élelmiszertermékek körének bővítésében, értékesítési lehetőségeinek javításában (pl.: közösségi agrármarketing, piacok létesítése), a természeti erőforrások használatának szabályozásában, a LEADER alapú vidékfejlesztésben a lokális és határon-túli szempontok érvényre juttatásában, a tanácsadói hálózatnál pedig a szükséges irodai infrastruktúra kedvezményes biztosításában jelennek meg elsősorban állami és önkormányzati feladatok.

⁹⁸ http://hvg.hu/gazdasag/20121113_Ev_vegere_kiderulhet_hol_terveznek_szabad

10.sz. táblázat: Mezőgazdaság fejlesztése stratégiai programjavaslat
Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

2.1. Mező- és élelmiszergazdaság fenntartható, versenyképes fejlesztése	2.2. Agrárszerkezet átalakítása új típusú integrációk	2.3. Ökológiai állapot megőrzése és javítása, természeti erőforrás gazdálkodás	2.4. Mezőgazdaság alapú vidékfejlesztés	2.5. Szaktanácsadás és szolgáltatás
<p>1. Versenyképes alapanyag-termelés megalapozása</p> <p>2. Mezőgazdasági beruházások támogatása</p> <p>3. Mezőgazdasági termékek helyi feldolgozásának, értékesítésének fejlesztése</p> <p>4. Erdőgazdálkodás korszerűsítése</p> <p>5. Fiatal gazdálkodók induló támogatása</p>	<p>1. Termelési-értékesítési láncok integrátori összekapcsolásának támogatása</p> <p>2. EU konform szövetségi formák, gazdákörök létrehozása</p> <p>3. Feldolgozóipari kapacitások bővítésének ösztönzése</p> <p>4. Határmenti gazdálkodás, földbérleti jogi feltételeinek megerősítése</p>	<p>1. Az ökológiai szemlélet elterjesztése a gazdák körében</p> <p>2. BOKARTISZ program a Felső és az Alsó-Bodrogykőzben</p> <p>3. Akvakultúra és halászat modernizálása</p> <p>4. Erdőkielégési népi hagyományainak felelevenítése</p>	<p>1. Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése</p> <p>2. Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése</p> <p>3. Alapvető szolgáltatások a vidéki vállalkozók és lakosság számára</p> <p>4. Falufejlesztés- és felújítás, örökségvédelem és megőrzés</p> <p>5. Leader program folytatása, összehangolása</p>	<p>1. Gazdálkodási és menedzsment szolgáltatások</p> <p>2. Gépkölcsönzés, technológiai együttműködés</p> <p>3. Pályázati tanácsadás, pályázatkészítés</p> <p>4. Termékek piacra jutásának marketing támogatása</p> <p>5. Falugazdász, falumenedzser hálózat működtetése</p>

11.sz. táblázat: Javaslat a műszaki infrastruktúra és a környezetvédelem fejlesztési programra
Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

3.1. Minőségi közlekedési infrastruktúra megerősítése	3.2. Fejlett környezetvédelmi infrastruktúra megerősítése	3.3. A vízi közművek infrastruktúrájának modernizálása és kiépítése	3.4. Katasztrófavédelmi együttműködés
<p>1. Mezőzombor-Sátoraljaújhely vasúti szakasz felújítása, villamosítása, vasúti kooperáció erősítése</p> <p>2. Közúti közlekedési kapcsolatok fejlesztése</p> <p>3. Határátjárhatóság javítása a közutak rekonstrukciójával</p> <p>4. Hajózásfejlesztés a Bodrogon</p> <p>5. Belterületi úthálózatok fejlesztése</p>	<p>1. Térségi szilárd hulladék elhelyezések megoldása, kooperációja</p> <p>2. Szervezett és szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás integrációjának támogatása</p> <p>3. Környezeti károk felmérése, talajrehabilitáció, kármentesítés</p> <p>4. Természetvédelem megerősítése, a védelmi és rekreációs célok összehangolása</p>	<p>1. Ivóvízbázis-védelem, vízhálózat-korszerűsítés</p> <p>2. Regionális szennyvíztisztító telepek kialakítása, kapacitás növelése</p> <p>3. Szennyvízcsatorna hálózat fejlesztés, a lakossági bekötések ösztönzése</p>	<p>1. Ár- és belvízvédelem, árvízvédelmi szükségeltartozók kialakítása</p> <p>2. Felszíni vízvezető rendszerek, élővizek karbantartása, kiépítése</p> <p>3. Tűzvédelem, az önkéntes tűzoltók felszereltségének javítása</p> <p>4. A vasúti és közúti közlekedés biztosítása a téli hóviharak idején is</p>

A műszaki infrastruktúra és környezetvédelem terén a települési önkormányzatok és az állami közigazgatási egységek (járás, okres) szerepe meghatározó. Az európai területi társulás keretében az a szemléletváltás és többletfeladat vállalási igény fogalmazható meg, hogy ezen fejlesztési programok tervezése és megvalósítása során az összehangolás, a határ túloldalán elhelyezkedő településekkel való közös fejlesztés egyre több területen valósuljon meg. Ez elősegíti a természeti erőforrásokkal való ésszerűbb gazdálkodást, a beruházások jobb, gazdaságosabb hasznosítását és működtetését.

Az ETT éppen ezeknek a közös, határon átnyúló programoknak az EU társfinanszírozású megvalósításában kínál egyszerűbb és kiszámíthatóbb ügymenetet, valósuljanak meg azok akár a nemzeti fejlesztési tervek, akár a magyar-szlovák európai területi együttműködési program keretében.

12.sz. táblázat: Humán erőforrás fejlesztés stratégiai programjavaslat
Forrás: saját szerkesztés a szakértői interjúk alapján

4.1. Oktatás-képzés intézményeinek megerősítése	4.2. Egészségügyi és szociális helyzet javítása	4.3. Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok helyzetének javítása	4.4. Kulturális hagyományok ápolása	4.5. Civil szervezetek térségi szerepének megerősítése	4.6. Térségi identitás és kohézió erősítése
<p>1. Oktatási infrastruktúra fejlesztése</p> <p>2. Szakképzés fejlesztése, összehangolása</p> <p>3. Felsőfokú képzés intézmény és eszközfejlesztése, kooperációja</p> <p>4. Felnőttképzés (<i>egész életen át tartó tanulás</i>) segítése</p>	<p>1. Eü-i alapellátó rendszer felszereltségének javítása</p> <p>2. Térségi eü-i szolgáltató központok személyi és tárgyi feltételeinek javítása, kooperációja</p> <p>3. Szociális válságkezelés, idősgondozás összehangolása</p> <p>4. Prevenációs tevékenységek összehangolása</p>	<p>1. Társadalmi befogadást támogató szolgáltatások</p> <p>2. Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatásban</p> <p>3. Társadalmi beilleszkedést elősegítő programok és szolgáltatások</p> <p>4. Hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságának javítása</p>	<p>1. Kulturális rendezvények, fesztiválok rendezésének támogatása</p> <p>2. Interkulturális művészeti-kulturális csoportok, programok támogatása</p> <p>3. Szabadidősport segítése az társulás területén (nemzetközi tornák, versenyek)</p> <p>4. Művelődési, kulturális intézmények együttműködésének segítése</p>	<p>1. A civil szféra közösségszervező kezdeményezéseinek felkarolása</p> <p>2. Multikulturális civil fórumok létrehozása a társulás városaiban, aktív településeim</p> <p>3. „Népfőiskolai” mozgalom elterjesztése, segítése</p>	<p>1. Térségi média megerősítése (ZTV és TVZ kooperáció)</p> <p>2. Zöbnyelvű térségismertető anyagok (<i>nyomdai, web</i>) készítése, terjesztése</p> <p>3. Közösségi programok, attrakciók szervezése, lebonyolítása</p> <p>4. Pozitív Zemplén-kép megjelenítése a társuláson kívül</p>

A megjelölt fejlesztési célok, prioritások, az ezek alapján kimunkálendő programtervek realizálása eredményeként a határtérségben tovább erősödhetnek az ipar, kereskedelem és turizmus, az oktatás és művelődés centrumai, melyek lehetővé teszik és segítik a társulás falusi területén is az önszerveződő települések fejlődését, az aktív népesség foglalkoztatását és a lakosság megtartását szülőföldjükön.

A stratégiai program így hozzá tud járulni a hátrányos helyzetű járások, települések revitalizációjához, a vidéki területek elnéptelenedésének, elöregedésének lassításához azáltal, hogy a centrumok fejlesztése mellett preferálja a falusi társadalom életfeltételeinek megőrzését, javítását szolgáló helyi fejlesztéseket is.

2. A társulás menedzselése

A társulást a Magyar Köztársaság Borsod-Abaúj-Zemplén megye és a Szlovák Köztársaság Kassa és Eperjes megyék Zemplén – Zemplin régiója területén elhelyezkedő, s az Alapszabályhoz - önkéntes érdekközösség felismerése alapján - csatlakozó közszerplői, közigazgatási területi egységek (NUTS4: járások, okresek), valamint az együttműködésre nyitott szlovák és magyar zempléni települések hozhatják létre (16. ábra).

A társulás potenciális területi kiterjedése, közigazgatási egységei:

- Bodrogközi járás,
- Okres Michalovce (Mezőnagymihályi),
- Okres Trebišov (Töketerebes),
- Okres Sobrance (Szobránc),
- Sárospataki járás,
- Sátorajaujhelyi járás.

16. ábra: Javaslat a Zemplén Európai Területi Társulás lehatárolására

A társulás elnevezése magyar, szlovák és angol nyelven:

<p>A társulás neve magyar nyelven: Zemplén Korlátolt Felelősségű Európai Területi Társulás A társulás neve szlovák nyelven: Európske zoskupenie územnej spolupráce Zemplín s ručením obmedzeným A társulás neve angol nyelven: Zemplén European Grouping for Territorial Co-operation Ltd.</p>

A társulás székhelye: 3950 Sárospatak, Szent Erzsébet utca 3. Magyarország.

A társulás legfőbb döntéshozó szerve a tagok közgyűlése, ahol minden tagnak egyenlő szavazati joga van.

A társuláson belül elnökség, felügyelő bizottság, szakmai bizottságok hozandóak létre, munkaszervezetét ügyvezető és két fős titkárság alkotja.

A társulás az alapszabályban és egyezményben meghatározott célok megvalósítása érdekében önállóan gazdálkodik. A társulás az alapszabályban meghatározottak szerint vállalkozási tevékenységet végezhet, amennyiben az a csoportosulás célját nem veszélyezteti.

A társulás - mint külön jogszabályban meghatározott, jogi személynek minősülő egyéb szervezet – beszámoló készítési, könyvvezetési és számviteli kötelezettségeire a magyar számvitelről szóló törvény, és a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírtak vonatkoznak.

A magyar és szlovák szomszédos területekre kiterjedő európai területi társulás a későbbiek során bővíthető az ukrainai Ungvárral, az Ungvári járással (ukránul: Ужгородський

район/Uzshorodskij rajon), illetve azon belül a társulási együttműködés iránt érdeklődő kisebb településekkel is.

3. A finanszírozás lehetőségeinek vizsgálata

Az európai területi társulás a kormányzati szervek (járások) és a szomszédos települési önkormányzatok együttműködésében alapvetően az EU fejlesztési források fogadására és az érintett területek összehangolt és eredményes fejlesztésére jön létre, kifejezetten profitorientált tevékenységet nem végezhet, vállalatok nem lehetnek tagjai. Ezen jellemzői okán a finanszírozhatóság biztosítása kulcskérdés a menedzselés szempontjából. A társulások kezdeti időszaka az alábbi finanszírozási megoldásokra ad példákat, melyekből a Zemplén ETT tagjai is kialakíthatják a fenntartható működtetés pénzügyi modelljét:

1. Szlovákiában 2000 óta létezik egy **kormányzati finanszírozási program**, amelynek keretében a szlovák eurorégiókat működtető szervezetek pályázhatnak éves működési költségeik társfinanszírozására, valamint konkrét projektek megvalósítására. A program életben tartja az eurorégiókat olyan térségekben is, ahol valódi határon átnyúló fejlesztési tevékenység éppen nem folyik, vagy a helyi források nem teszik lehetővé közös projektek megvalósítását.

A magyar kormány hasonlóképpen támogatja a magyar székhelyű EGTC-k működését és évről évre bizonyos összeget fordítanak – pályázati rendszer keretében – a regisztrált társulások működési támogatására és akár konkrét határon átnyúló fejlesztési projektek megvalósítására is⁹⁹. 2013-ban a pályázaton igényelhető vissza nem térítendő, önerőt nem igénylő támogatás összege: alapítási költségre legfeljebb 2,0 M Ft, működési költségre legfeljebb 20,0 M Ft¹⁰⁰.

2. A társulás állandó bevételét jelenthetik a **tagdíjak**. Ennek mértéke változó lehet. Az eddigi megoldások az alábbi típusokba sorolhatóak¹⁰¹.

- Lakosságszám szerinti tagdíj: az egyes tagok az általuk képviselt lakosság lélekszáma szerint fizetnek tagdíjat. (Az Ister-Granum EGTC esetében a tagdíj lakosonként 20 HUF, a Pons Danubii EGTC esetében 0,5 EUR).
- Paritásos hozzájárulás: a két érintett tagállam partnerei egyenlő mértékben járulnak hozzá az éves költségvetéshez.
- Egyenlő hozzájárulás: minden érintett tag ugyanakkora tagdíjat fizet. A Galicia-Norte Portugal EGTC esetében¹⁰² a tagok az éves megállapított költségvetéshez konszenzusos alapon járulnak hozzá egyforma összeggel.
- Kombinatív megoldás: nincs előre meghatározott tagdíj, azt mindig az adott évi igényekhez (pl. projektek) igazítják. A Strasbourg-Ortenau EGTC¹⁰³ esetében a költségek egyenlően oszlanak meg a német és a francia fél között, de az egyes felek lakosságszám arányosan osztják azt szét a saját tagjaik között.

3. Amennyiben az EGTC feladatellátásba átvesz intézményeket, szerződéssel az **állami normatívát** is megszerezheti. Ha határon átnyúló intézményrendszert (pl.: fekvőbeteg ellátás az Erzsébet Korházban Sátoraljaújhelyen) alakít ki, elvileg mindkét országból megszerezheti a normatív támogatásokat.

4. Az EGTC közvetlen **profitszerző tevékenységet** nem folytathat, de – az önkormányzatokhoz hasonlóan – létrehozhat és működtethet közcélú vállalkozásokat. Ezek a vállalkozások bevételt is biztosíthatnak az EGTC-nek. Ilyen bevételszerző vállalkozás

⁹⁹ <http://egtc.kormany.hu/hazai-tamogatás>

¹⁰⁰ <http://egtc.kormany.hu/ett-2013-evi-tamogatás-palyazat>

¹⁰¹ CESCO, 54-55. o. http://cesci-net.eu/tiny_mce/uploaded/uj-szechenyi-terv-hsz_web.pdf

¹⁰² <http://www.gnpact.eu/index.php?componente=seccion&arch=index&id=2>

¹⁰³ http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/conurbations/terri_doc_ag_eurodistrict_strasbourg_en.html

lehet egy fejlesztési ügynökség, vagy médiacég (pl.: Zemplén TV - TV Zemplén), turisztikai desztináció-menedzsment szervezet¹⁰⁴. A vállalkozásokból származó bevételek révén magasabb színvonalú közszolgáltatások nyújthatóak. Az valószínű, hogy kezdetben ehhez is befizetésekre lesz szükség.

5. Az Ister-Granum EGTC területén esztergomi kezdeményezésre született meg a **Szolidaritási Alap**¹⁰⁵. Az esztergomi iparüzésiadó-bevétel 1%-ára a környékbeli szegényebb önkormányzatok pályázhatnak egy-egy projekttel. Az alap létrehozását az indokolja, hogy az esztergomi iparüzési adót előállító üzemekben zömében nem esztergomiak, hanem környékbeliek dolgoznak. A város az 1%-os alapon keresztül egyfajta gesztusként valamennyit visszaad a környékbeli településeknek a megtermelt javakból. Eddig egy kiírásra került sor, 2008-ban, a gazdasági válság miatt az alap jelenleg nem működik. Olyan kisebb fejlesztésekhez járult hozzá a kiíró önkormányzat a határ mindkét oldalán, mint szabadtéri színpad építése, borfesztivál megrendezése, faluház felújítása, polgármesteri hivatal szigetelése stb.

6. További bevételi forrást jelenthet a **nonprofit szféra**. Célszerű minden EGTC mellett létrehozni egy régiófejlesztési alapítványt vagy egy meglévőt¹⁰⁶ megnyerni a stratégiai együttműködéshez. Ezek az alapítványok nemcsak plusz források bevonására alkalmasak, hanem nemzeti elosztású strukturális forrásokat is fel lehet általuk használni a határon átnyúló együttműködések fejlesztésére.

7 A Szolidaritási Alaphoz hasonló segítséget nyújthatnak a **Zemplén régió határ-menti kooperáló nagyvállalatai** (pl.: a szlovákiai Siemens Automotive S.R.O. és a Prec-Cast Öntödei kft¹⁰⁷) egy EGTC-s fejlesztési alap létrehozásával. Az alap egyrészt előfinanszírozhatja az EGTC fejlesztési projektjeit, illetve támogathat konkrét határon átnyúló projekteket, programokat, rendezvényeket.

Első lépésként a Zemplén ETT-ben a székhely magyar állam pályázati támogatása és a tagdíjak, valamint a pályázati projektbevételek jelenthetik a működés fedezetét. A lehetséges finanszírozási lehetőségekből a majdani tagok: állami szervek, járási hivatalok, települések egyetértésével válogatva nemcsak a Zemplén ETT biztonságos működéséhez elegendő forrás érhető el, hanem az az EGTC távlati céljának, a határon átnyúló területfejlesztési és közszolgáltatási kooperációs rendszer kialakításának a megvalósításához is kellő háttérrel nyújthat.

¹⁰⁴ <http://en.carat-destination.eu/partners.html>

¹⁰⁵ http://www.istergranum.hu/eloterjeszesek/szenatus/2011/2011.10.06/mellekletek/szalap_osszefoglalo.pdf

¹⁰⁶ A Zemplén ETT esetében releváns az eurorégió menedzser szervezete: <http://www.zrva.hu/khgsz.html>

¹⁰⁷ <http://www.preccast.hu/>

4. Összegzés, következtetések

Az 1989/90-es rendszerváltozások és a keleti bővítés nyomán új államalakulatok jöttek létre, korábbi térszerkezeti egységek bomlottak fel és új határrégiók születtek. Mindezek következtében jelenleg az Európai Unió 46%-a határrégió, ahol a népesség mintegy harmada (32,2%) él.

A határtérségek jellemzői közt megjelenik a torzult térszerkezet, ebből adódóan alacsony gazdasági fejlettség, nagyfokú munkanélküliség, demográfiai problémák, elvándorlás, közösségek, személyek és intézmények közötti kapcsolatok alacsony szintje. De emellett fontos megemlíteni, hogy a határmentiség nemcsak hátrány, hanem előny is lehet, amely főként a természeti és gazdasági komplementaritást felismerő és hasznosítani tudó közösségek, külső befektetők és helyi vállalkozások számára váltható valóra.

Az előnnyé kovácsolásban jelentős szerep jut a határon átnyúló együttműködések létrehozásának, az eurorégiók, újabban pedig az európai területi társulások (European Grouping for Territorial Cooperation, EGTC) kialakításának.

Tanulmányunk első részében külföldi és hazai szakirodalmi források felhasználásával a határon átnyúló gazdasági kapcsolatok kialakulásának európai tapasztalatokon, példakon, intézményi és EU pályázati rendszereken nyugvó fejlődési folyamatait, jogi és intézményi környezetének változásait, majd a Kárpát-medencére vonatkozóan az Osztrák-Magyar Monarchián belüli gazdaságtörténeti előzményeit vizsgáltuk és elemeztük.

A határon átnyúló regionális együttműködések gyökerei a holland-német határtérségben az ötvenes évek végéig nyúlnak vissza, amit azután sorra követtek a belső határokon újabb euro-regionális és munkaközösségi szerveződések. A decentralizált együttműködések jogi alapjait az Európa Tanács a Madridi Keret-megállapodással és kiegészítő jegyzőkönyveivel a nyolcvanas években, míg a finanszírozás forrásait az Európai Unió az 1990-től indított INTERREG programokkal, majd 2007-től az Európai Területi Együttműködési programmal (a külső határterületeken az IPA és az ENPI programokkal) teremtette meg.

Tanulmányunk második részében a határon átnyúló gazdasági kapcsolatok elmúlt két évtizedes kárpát-medencei szervezeti és működési formáit, tapasztalatait gyűjtöttük össze és értékeltük szekunder források és személyes interjúk alapján. Az Európa Tanács Madridi Keret-megállapodását elfogadó országokban lehetővé vált az inter-regionális kapcsolatok decentralizálása, a megyei, települési önkormányzatok részéről való önálló létesítése, működtetése. Ebben a témakörben vizsgáltam a magyar részvétellel működő eurorégiók fejlődési - fejlesztési folyamatait, a Keleti-Kárpátok térségének ez irányú történéseit, eredményeit, továbbá az EU Európai Területi Együttműködési programokat.

Elemzéseink alapján megállapítottuk, hogy az eurorégiók jelentős változásokat indítottak el a szomszédos határtérségek együttműködésének ösztönzésével, amely - főként az Európai Unió csatlakozások óta - a Kárpát-medencében is pozitív hatással van a szomszédos országrészek közötti gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális kapcsolatokra egyaránt. Ugyanakkor ezen együttműködési formák mögül gyakorta hiányzik a stabil finanszírozás, a menedzsment szervezet, ami növeli sérülékenységet, és személyfüggő politikai kitétséget.

A dolgozat harmadik része a 2007-13-as Unió költségvetési periódusban újtára indult Európai Területi Társulás Unió és hazai jogi szabályozását mutatja be. Ennek kezdeti tapasztalatait, valamint a magyar részvétellel a Kárpát-medencében, s szűkebben a

megyénkben már megalakult területi társulások példáinak elemzésével és felhasználásával a szakdolgozat keretei között részletes SWOT elemzés alapján koncepció szinten kialakítottunk egy szlovák és magyar zempléni járások, önkormányzatok részvételével létrehozható Zemplén Európai Területi Társulást, s javaslatokat fogalmaztunk meg céljaira, fejlesztési programjára, működési modelljére, területére és finanszírozására vonatkozóan.

A társulás létrejötte, fejlesztési stratégiai programja részletes kimunkálása és elfogadása révén a szlovák és magyar Zemplénben az európai területi társulás térsége alkalmasabbá válhat a 2014-2020 tervezési időszakban az Európai Unió strukturális alapjainak fogadására, a külső befektetői források bevonására, majd a fejlesztések realizálásával, a térségek versenyében a fokozottabb helytállásra.

Irodalomjegyzék

- [1.] 20 years of territorial cooperation INTERACT is co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF). INTERACT september 2010.
- [2.] A Bizottság 2760/98/EK rendelete (1998. december 18.) a Phare-program keretében megvalósuló, határokon átnyúló együttműködési program végrehajtásáról <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1998R2760:20050708:HU:PDF> (letöltés ideje: 2012. november 14.)
- [3.] A hármashatármenti gazdasági együttműködés fejlesztése, vállalkozási övezet kialakítása Zempléni RVA - PHARE-PAF, Sátoraljaújhely, 1995-96. 611.p. (jelentés)
- [4.] A határ menti fejlesztések új keretei. Hozzászólás az Új Széchenyi Terv Vitairatához Készítette: CESCO - Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálat, 2010. (vitairat)
- [5.] A Kárpátok Eurorégió - egy formálódó szubregionális külgazdasági együttműködés vizsgálata OTKA (T4589) kutatási zárójelentés, Miskolc, 1994. 220.p.
- [6.] A Zemplén Eurorégió megvalósíthatósági tanulmány (fejlesztési koncepció és program), Zempléni RVA, Sátoraljaújhely, 2004-05.
- [7.] A Zempléni Vállalkozási Övezet gazdaságfejlesztési programja Zempléni RVA, Sátoraljaújhely, 1996-97. 594.p. (kéziratos tanulmány)
- [8.] Additional Protocol to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial – évszám és kiadó nélküli tájékoztató kiadvány
- [9.] AEBR–European Commission (eds.): Practical Guide to Cross-border Co-operation. Guide 2000 (German)–Regional Policy, 3rd edition, 2000. (lábjegyzetben: LACE Guide) Forrás: http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/lace_guide.hu.pdf (letöltés ideje: 2012.11.20.)
- [10.] Association of European Border Regions (AEBR) <http://www.aebr.eu/en/profile/history.php> (letöltés ideje: 2012. november 19.)
- [11.] Az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete (2006. július 5.) az európai területi együttműködési csoportosulásokról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja (Official Journal) L 210, 31/07/2006 P. 0019 – 0024. EUR-LEX: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0019:01:HU:HTML> (letöltés ideje: 2012.11.20.)
- [12.] Az európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 1082/2006/EK Rendelet www.ec.europa.eu/regional_policy/sources/.../egtc_proposal_hu.pdf (letöltés ideje: 2013.01.21.)
- [13.] Az európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 2007. évi XCIX. Törvény http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700099.TV (letöltés ideje: 2013.01.21.)
- [14.] Az európai területi együttműködési csoportosulással kapcsolatos jóváhagyási eljárás részletes szabályairól szóló 16/2010. (XII. 15.) KIM rendelet
- [15.] Az országhatáron átnyúló gazdasági kapcsolatok és ezek kölcsönhatása a területi fejlődésre Északkelet-Magyarországon MTA-Vita Alapítvány, Bpest, 1994. 148.p. (tanulmány)
- [16.] Baller B. (2004.): Az eurorégiók szerepének változása Magyarország uniós csatlakozása után. Európai Tükör, 1.szám.
- [17.] Baranyi B. (2002.): Euroregionális szervezetek és új interregionális szerveződések Magyarország keleti államhatárai mentén Magyar Tudomány Budapest, pp. 1505-1518.

- [18.] Baranyi B. (2004): A határmentiség dimenziói Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- [19.] Baranyi B. (2010.): Paradigmaváltás a határon átnyúló együttműködésekben MTA-RKK, Debrecen, ppt.
- [20.] Berend T.I. – Ránki Gy. (1987): Európa gazdasága a XIX. században, 1780-1914 Gondolat Kiadó.
- [21.] Billo Kármén: A határon átnyúló együttműködések jelentősége a Kárpát-medencei gazdaságfejlesztésben ppt. NGM Kárpát-medencei Térség Gazdaságfejlesztési Főosztály.
- [22.] Central European Free Trade Agreement - CEFTA 2006 <http://www.cefta2006.com/cefta-structures> (letöltés ideje: 2012.12.21.)
- [23.] Central European Initiative – CEI. <http://www.cei.int/> (letöltés ideje: 2012.12.21.)
- [24.] Communities or Authorities”. CETS No.: 159. Council of Europe: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=159&CM=8&DF=30/11/2010&CL=ENG> (letöltés ideje: 2012.11.23.)
- [25.] Cross-border cooperation in the Pyrenees in the early days of the construction of the European Union <http://rga.revues.org/1498> (letöltés ideje: 2013.01.15.)
- [26.] Csalagovits I. J.(2007): Eurorégióink részvétele az Európai Területi Együttműködésben. In: Kaiser T. – Ágh A. – Kis-Varga J. (szerk.): A régiók Magyarországa II. Hálózatok és labirintusok. MTA-MEH projekt, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, pp.7-31.
- [27.] Dancs L. (2001.): A Kárpát régió Beszélő, Budapest, 5. sz. pp.68-69.
- [28.] Dankó L. (1993): International Economic Cooperation in the Carpathian Region. In: International Business Review. Oxford, (2. vol.) 3. iss. 269-279 p. <http://publikacio.uni-miskolc.hu/data/ME-PUB-5577/p10.pdf> (letöltés ideje: 2012.10.11.)
- [29.] Dankó L. (1999): Tri-Border Regional Economic Cooperation, USAID-CIPE, Sátoraljaújhely.
- [30.] Dankó L. (2005): Nemzetközi üzlet ME Marketing Intézet, Miskolc.
- [31.] Dankó L. (2010): Magyar külgazdasági kapcsolatok, ME Marketing Intézet, Miskolc.
- [32.] Éger Gy.(1993): Multietnikus határtérsége Közép-Európában Regio, Budapest, 3. sz. pp. 34-55.
- [33.] Éger Gy.(1998): Lo specchio a due facce. Preference etniche in alcune regioni di confine dell' Europa Centale. In: Etnia? Sia se volete che sia. Futuribili Ed. by Alberto Gasparini.p. 327-342.
- [34.] Éger Gy.(2000.): Regionalizmus, határok és kisebbségek Kelet-Közép-Európában. Szempontok a határregiók vizsgálatának elméleti megközelítéséhez PhD értekezés, BCE, Budapest. http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/eger_gyorgy.pdf (letöltés ideje: 2012.11.16.)
- [35.] Éger Gy.(2011): Eurorégiók Keleten és Nyugaton – ami közös és ami különböző In.: Globalizáció és nemzetépítés Teleki László Alapítvány Budapest, pp. 215-232.
- [36.] Európai Területi Csoportosulás <http://egtc.kormany.hu/ett> (letöltés ideje: 2013.03.11.)
- [37.] Európai Területi Társulás <http://egtc.kormany.hu/ett-2013-evi-tamogatas-palyazat> (letöltés ideje: 2013.03.11.)
- [38.] Európai Területi Társulás <http://egtc.kormany.hu/ett-k> (letöltés ideje: 2013.03.11.)
- [39.] Európai Területi Társulások 2012. évi támogatása <http://palyazatok.org/europai-területi-tarsulasok-2012-evi-tamogatasa/> (letöltés ideje: 2012.10.21.)

- [40.] European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities – A Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló, 1980. május 21-én, Madridban kelt Európai Keretegyezmény, ETS No. 106. Council of Europe <http://www.conventions.coe.int/> (letöltés ideje: 2012.11.28.)
- [41.] European territorial cooperation Building bridges between people. EU Regional Policy, september 2011. ISBN: 978-92-79-20900-0
- [42.] EUROREGIO
<http://www.euregio.de/cms/publish/content/showpage.asp?pageid=214> (letöltés ideje: 2012.10.10.)
- [43.] Fejes Zs. (2006): Az euroregionális együttműködések intézményesültsége Magyarországon. Feladatok és kihívások. Comitatus, november-december.
- [44.] Fejes Zs.(2010).: A határon átnyúló együttműködések jogi és közigazgatási feltételei PhD értekezés, SZE-ÁJK, Szeged.
- [45.] Fekete K.: Jövőbeni lehetőségek a határon átnyúló együttműködések területén KIM konferencia ppt. Hévíz, 2011. 02.17.
- [46.] Forgácsné Dr. Orosz V. (2002.): A Madridi Egyezmény végrehajtása Magyarországon. Magyar Közigazgatás, 2. szám.
- [47.] Gyakorlati Útmutató a Határon Átnyúló Együttműködésekhez, Association of Border Regions (AEBR), Gronau, 1997.
http://www.aebr.eu/en/publications/publications_archiv.php (letöltés ideje: 2012.11.21.)
- [48.] Határon átnyúló együttműködés fejlesztése a magyar-ukrán határtérségben 2004 – 2009. EGT és Norvég finanszírozási mechanizmus kiadványa (évszám nélküli).
- [49.] HÍRLEVÉL a transznacionális és interregionális Európai Területi Együttműködési (ETE) programokról 1. szám – 2008. március 6.
- [50.] Hofstede, G. – Hofstede, G. J.(2008).: Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere. VHE Kft, Pécs, 2008.
- [51.] Hörcsik R. (1997): A határmenti kapcsolatok szerepe az európai integrációban In.: Marketing Tanulmányok 3. ME Marketing Tanszék, Miskolc, pp. 32-43.
- [52.] http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/object/index_hu.htm (letöltés ideje: 2012.11.19.)
- [53.] http://www.husk-cbc.eu/hu/a_regiorol (letöltés ideje: 2013.02.01.)
- [54.] http://www.interact-eu.net/downloads/2149/European_Commission_INTERREG_III_Ex-post_Evaluation.pdf (letöltés ideje: 2012.10.20.)
- [55.] <http://www.interact-eu.net/interreg/interreg/342/5898> (letöltés ideje: 2012.10.20.)
- [56.] http://www.jeanmonnet-pv.it/Jean_Monnet_Centre_of_Excellence/publications_files/fzucca_JM_FULLTXT.pdf (letöltés ideje: 2012.11.24.)
- [57.] http://www.mtaki.hu/docs/magyarlakta_kistersegek/kisterseg_lelkes_gabor.pdf (letöltés ideje: 2012.11.26.)
- [58.] http://www.regbas.ch/d_aktivitaeten_interreg.cfm (letöltés ideje: 2013.01.10.)
- [59.] http://www.regbas.ch/d_meilensteine.cfm#top (letöltés ideje: 2013.01.10.)
- [60.] Huntington, S. P. (1999): A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Kiadó, Budapest.
- [61.] Illés I. (2002.b): Közép és Délkelet Európa az ezredfordulón. Átalakulás, integráció, régiók. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- [62.] Illés I.(2002.a): Határ menti akcióterületek. – Schenk János (főszerk.) Közép és Délkelet Európa az ezredfordulón. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

- [63.] INTERREGIO 2000. Megállapodás az INTERREGIO Kárpátalja megye (Ukrajna), Szatmár megye (Románia) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (Magyarország) közös trilaterális együttműködéséről. Nyíregyháza, 2000. kézirat.
- [64.] Ister-Granum Eurorégió honlapja: <http://www.istergranum.hu> (letöltés ideje: 2013.01.21.)
- [65.] Jászi Oszkár(1983): A Habsburg-Monarchia felbomlása, 1929, The University of Chicago, fordította Zinner Judit, Budapest, Gondolat kiadó ISBN 963-281-217-4
- [66.] Kajati M. (2011): Carpathian region as an attractive tourist destination In.: Örökséértékek és turizmusfejlesztés Sárospatak és Környéke Turizmusáért Egyesület, Sárospatak, pp.223-233.
- [67.] Két ország, egy cél, közös siker. Projektek tervezése és fejlesztése- Gyakorlati tanácsok Hungary-Romania Cross-border Cooperation Programme 2007-2013 Joint Technical Secretariat ppt. www.vati.hu/files/articleUploads/12820/osszefoglalo.pdf (letöltés ideje: 2013.03.11.)
- [68.] Kövér, Gy. et-al (2003): Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Aula Kiadó, Budapest.
- [69.] Kruppa Éva (2003): Régiók a határon. Határmenti együttműködés az Európai Unióban és Közép-Európában. Ph.D. értekezés, Budapest. http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/kruppa_eva.pdf (letöltés ideje: 2012.10.14.)
- [70.] LANG, Winfried (1991): Regionen und Grenzen: Auf dem Weg zum neuen Europa. in: ESTERBAUER, Fried - PERNTHALER, Peter (Hrsg.): Europäischer Regionalismus am Wendepunkt. Bilanz und Ausblick. Wilhelm Braumüller, Wien, pp. 147-154
- [71.] Majoros A. (2009): A többszintű területi együttműködés lehetőségei és akadályai a DKMT Eurorégió esete EÖKiK Műhelytanulmány, Budapest.
- [72.] ME-GTK Szakdolgozat készítési szabályzata <http://gtk.uni-miskolc.hu/files/136> (letöltés ideje: 2012.12.20.)
- [73.] Nemes-Nagy J. (1997.): Régiók, regionalizmus. Educatio.3.
- [74.] Perkman, M. (2007): Policy entrepreneurship and multi-level governance: a comparative study of European cross-border regions. Environment and Planning C: Government and Policy, Vol. 25, No. 6, pp. 861-879 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1133126 (letöltés ideje: 2012.11.08.)
- [75.] Pintér E. (2008): Standard jogi modell a határon átnyúló regionális együttműködésekre PhD értekezés Széchenyi István Egyetem, Győr.
- [76.] Pintér E. (2010.): A határon átnyúló együttműködés empirikus kutatásának eredményei. Kül-Világ –a nemzetközi kapcsolatok folyóirata VII. évfolyam 2010/4. www.kul-vilag.hu (letöltés ideje: 2013.01.11.)
- [77.] Piskóti I.-Dankó L.-Schupler H. (2002.): Régió-és településmarketing KJK Kerszöv Kiadó, Budapest.
- [78.] Practical Guide to Transfrontier Co-operation Mission Opérationnelle Transfrontalière (MOT) http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/studies/practical_guide_en.pdf (letöltés ideje: 2012.11.08.)
- [79.] Protocol No. 2 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning interterritorial co-operation”. CETS No.: 169. Council of Europe: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=169&CM=8&DF=30/11/2010&CL=ENG> (letöltés ideje: 2012.10.09.)
- [80.] Regio Basiliensis honlapja http://www.regbas.ch/d_meilensteine.cfm#top (letöltés ideje: 2012.10.11.)

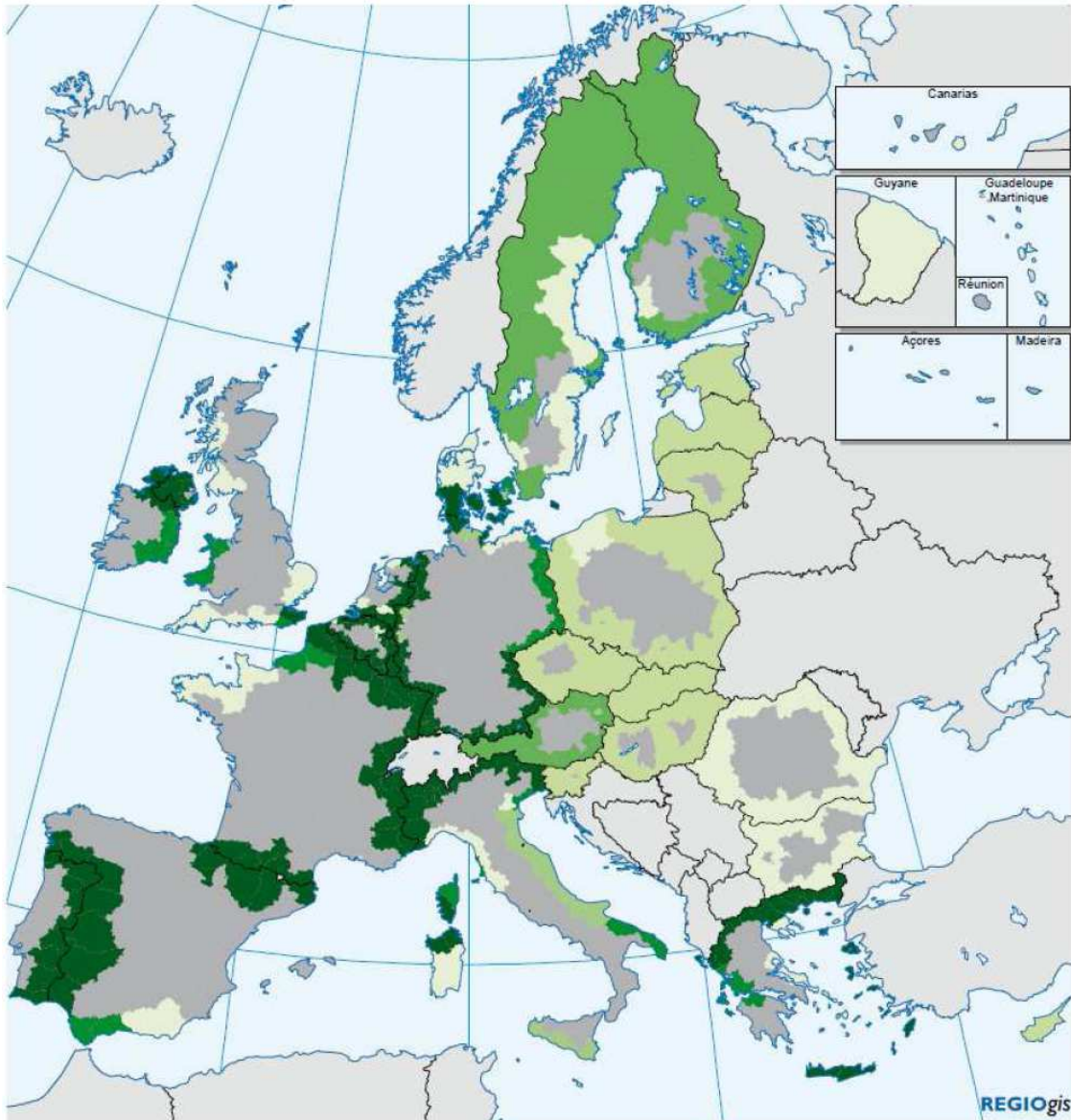
- [81.] Scott, J.(1996): Dutch – German Euroregions : A model for Transboundary Cooperation. Border Regions in Functional Transition: European and North American Perspectives. IRS, Berlin, 1996. pp.83-107.
- [82.] Soós Edit – Fejes Zsuzsanna (2006): Az euroregionális együttműködések európai jogi vonatkozásai. Európai Jog, VI. évfolyam, 6. szám.
- [83.] Süli- Zakar I.- Czimre K. (eds) (1999.): Carpathian Euroregion. Borders int he Region – Cross-Border Cooperation, European Study Centre Programme of University of Debrecen, Debrecen-Oradea, december 17.
- [84.] Süli-Zakar I. – Ludwig Zs. (2001): A Kárpátok Eurorégió. Területi Statisztika, Budapest, pp. 372-386.
- [85.] Süli-Zakar I. (2003): A határon átnyúló (CBC) szervezetek az Európai Unióban. – A Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség tíz éve. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen.
- [86.] Szerződés a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről, 1995. március 19. A Szerződést a 75/1995. (VI. 22.) OGY határozat erősítette meg.
- [87.] Viga Gy. (1996): Hármás határon. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- [88.] Visegrádi kezdeményezés <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-2> (letöltés ideje: 2012.11.24.)
- [89.] Zemplén Eurorégió beszállítói programja – megvalósíthatósági tanulmány Zempléni RVA - Phare CBC, Sátoraljaújhely, 2006. 184 p.
- [90.] Zemplén Eurorégió <http://www.zrva.hu/euroregio.html> (letöltés ideje: 2012.11.22.)
- [91.] Zucca, Fabio (2012.): From the Congress of local and regional Authorities to the Committee of the Regions. A History of European Integration Università degli Studi di Pavia March

Kézirat lezárva: 2013. június

Melléklet

1.sz melléklet:

Európai határon átnyuló kooperációban (CBC) érintett területek térképe

Cross-border cooperation 1989 – 2013

Participating regions

	since 1989		since 2004
	since 1994		since 2007
	since 1995		other regions

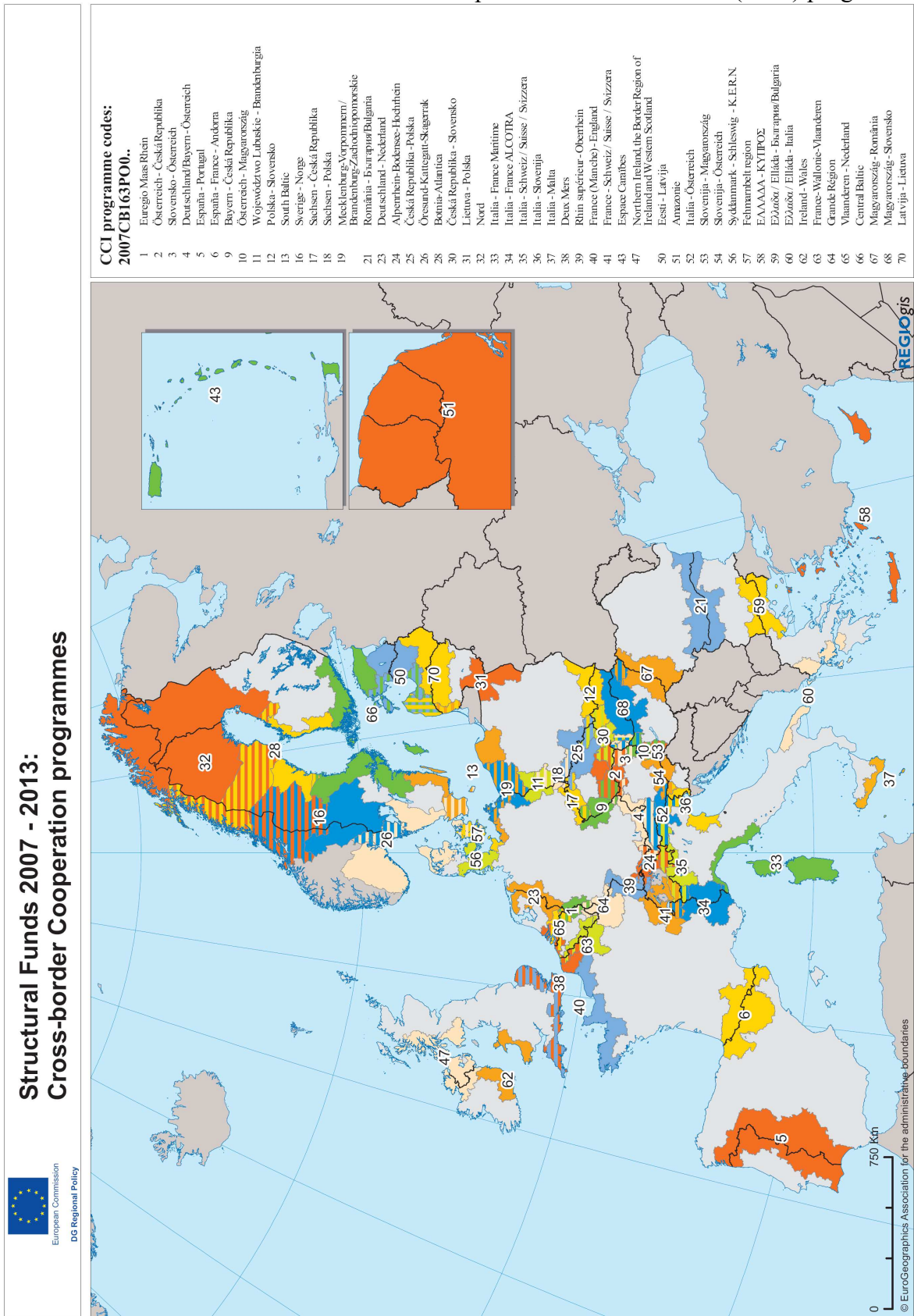
NUTS3 regions as of 01/01/2008.
Including partly eligible regions.
2007-2013: including ENPI programme areas
(not covered by this publication).

0 500 Km

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Forrás: European territorial cooperation Building bridges between people. EU Regional Policy, september 2011. ISBN: 978-92-79-20900-0 11.o.

2. sz melléklet:
Strukturális Alapok 2007-13: Határmenti (CBC) programok

Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/images/map/cooperat2007/crossborder/crossborder27_eu_08.pdf

